

Słownik biograficzny

polских
archiwistów
kościelnych

Tom 1

**Słownik biograficzny
polskich archiwistów kościelnych**

Recenzenci

dr hab. Lucyna Rotter, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

dr hab. Mieczysław Różański, prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego

Opracowanie indeksu

Magdalena Ficoń

Copyright © 2017 by Józef Marecki

ISBN 978-83-7643-134-5 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-7643-135-2 (wersja online)

DOI: <https://doi.org/10.21906/9788376431352>

wydawnictwo UNUM

31-002 Kraków, ul. Kanonicza 3

tel. (12) 422 56 90, unum@ptt.net.pl

<http://unum.ptt.net.pl>

**Słownik biograficzny
polskich archiwistów kościelnych**

Tom 1

pod redakcją
Józefa Mareckiego

Wydawnictwo UNUM
Kraków 2017

Wstęp

Od stuleci przy opactwach, klasztorach, katedrach i kolegiatach, parafiach, urzędach i kuriach biskupich funkcjonują archiwa. Z biegiem czasu narastał i zmieniał się ich zasób, sposób gromadzenia i wartościowania dokumentów, opisywania i porządkowania archiwaliów, warunki przechowywania, udostępniania oraz przekonanie o potrzebie funkcjonowania archiwów. Ustanawiano zasady i przepisy dotyczące miejsc przechowywania archiwaliów i zasady ich wykorzystania oraz funkcjonowania archiwów, co znalazło wyraz w prawodawstwie synodalnym, zakonnym i ogólnokościelnym.

Archiwa kościelne odegrały znaczącą rolę w dziejach Europy i na pozostałych kontynentach. W zasobach tychże archiwów zachowały się unikatowe pomniki przeszłości nie tylko do dziejów Kościoła i kultury chrześcijańskiej, ale także związane z największymi wydarzeniami historycznymi. Nie brak źródeł do ukazania osiągnięć naukowych, gospodarczych, przemysłowych i przemian społecznych. W kościelnych archiwach odnajdujemy dzieła wybitnych myślicieli, uczonych i innych luminarzy przeszłości. Bez pamiątek czasów minionych zachowanych w licznych kościelnych archiwach nie byłoby dziś możliwym określić tożsamości Europy.

Wszystkie europejskie archiwa – zarówno o proveniencji świeckiej, jak i wyznaniowej – są znaczącymi ośrodkami naukowo-badawczymi. Mają także charakter placówek kulturalnych.

Jednak zasób archiwów polskich różni się od archiwów w innych krajach. Liczne zawieruchy wojenne, niesprzyjające wydarzenia historyczne, niekiedy także pożary i powodzie oraz świadome działania złych ludzi były powodem zatracania i niszczenia pamiątek przeszłości. Zniszczono dorobek narodu i państwa Piastów, Jagiellonów i Wazów, dorobek rodów magnackich i szlacheckich oraz kolejnych pokoleń ziemian zamieszkujących polskie dwory. Rozgrabiono zasoby szacownych instytucji państwowych i naukowych. Kasaty części klasztorów dokonane przez władze zaborcze oraz windykacje prowadzone w archiwach i bibliotekach kościelnych częściowo dopełniły dzieła zniszczenia. Na szczęście pozostały archiwa kolegiat i kapituł, kurii biskupich. Zachował się także zasób wielu archiwów klasztornych (których nie dotknęły kasaty) i parafialnych, w których skrzętnie przechowywano pamiątki przeszłości. Obecnie w polskich państwowych archiwach i zagranicznych coraz częściej odnajduje się archiwalia dotyczące kościelnych etnicznych dziejów ziem Rzeczypospolitej, polskich ośrodków religijnych oraz środowisk emigracyjnych. Część z tych archiwaliów, przejęta niegdyś przez zaborców, z czasem trafiła do archiwów instytucji zaborczych, inne deponowano w bibliotekach naukowych bądź też przekazywano instytucjom kościelnym. Dzięki licznym projektom naukowym, wysiłkowi archiwistów i pracom badawczym rzeszy historyków archiwalny materiał dotyczący polskich instytucji kościelnych oraz zasób archiwów kościelnych na ziemiach polskich został – wydaje się – rozpoznany. Powstała obszerna literatura dotycząca dziejów kościelnych archiwów i ich zasobów. Niewiele jednak miejsca poświęcono archiwistom, którzy przez wieki troszczyli się o archiwalia, gromadzili je, opracowywali i udostępniali badaczom. Ta liczna gromada często bezimiennych osób znacznie przyczyniła się do zachowania tożsamości Kościoła katolickiego i historycznej wiedzy o jego działalności i funkcjonowania wielu jego instytucji.

Prowadząc przez wiele lat szkolenia dla archiwistów, kierując Katedrą Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historii na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II (dawniej: Papieska Akademia Teologiczna) w Krakowie oraz prowadząc

Podyplomowe Studia z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa, zauważyłem, iż brak jest opracowań dotyczących życia i działalności archiwistów, którzy pracowali w archiwach kościelnych. Mimo ich kontaktów z wieloma badaczami przeszłości pozostawali i nadal pozostają anonimowi. Niektórym z nich poświęcono prace dyplomowe lub magisterskie. W tym miejscu wspomnieć należy, iż w 1988 roku staraniem Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz Stowarzyszenia Archiwistów Polskich ukazał się pierwszy tom *Słownika biograficznego archiwistów polskich* (Warszawa-Łódź 1988), w którym przedstawiono biogramy archiwistów zmarłych w latach 1918–1984. Zapowiadane kolejne tomy dotychczas nie ukazały się. Wśród 213 biogramów znalazło się 13 kapłanów diecezjalnych i jeden jezuita, którzy związani byli z archiwami diecezjalnymi i zakonnymi. To zaledwie niewielki procent ogromnej rzeszy archiwistów, którzy pracowali w archiwach diecezjalnych, parafialnych i zakonnych.

Warto podkreślić, że bez archiwistów kościelnych i ich często niedocenianej pracy w magazynach archiwalnych przy porządkowaniu zasobów i sporządzaniu inwentarzy archiwalnych, a także bez ich kwerend i pomocy w wertowaniu kolejnych jednostek, a szczególnie w bezinteresownym zazwyczaj angażowaniu się (w formie porad, uwag i sugestii) w opracowywane zagadnienie – nie byłoby wielu wybitnych dzieł i „karier naukowych”. Charakterystyczna dla środowiska archiwistów skromność nie pozwalała na zabieganie o uznanie i docenianie wysiłków. Jako pierwszy redaktor biuletynu Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych „Archiva Ecclesiastica” zainicjowałem w tymże biuletynie umieszczanie biogramów zasłużonych archiwistów kościelnych, co spotkało się z żywym zainteresowaniem nie tylko środowiska archiwistycznego.

Z czasem pojawiła się inicjatywa upamiętnienia znacznie szerszej grupy osób niż można było zamieścić we wspomnianym biuletynie. Wychodząc naprzeciw potrzebom środowiska archiwistycznego, zdecydowano się przygotować *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*. Do współpracy nad upamiętnieniem życia i działalności wielu zapomnianych postaci, które swoje życie zawodowe, ambicje i pasje poświęciły pracy w archiwach

kościelnych zaproszono archiwistów i historyków. Na ręce redaktora wpłynęło wiele biogramów zmarłych archiwistów. Część z nich (44 biogramy) zamieszczono w tomie pierwszym *Słownika*. Następne zostaną opublikowane w jego kolejnych tomach redagowanych według systemu holenderskiego. Zgodnie z przyjętym schematem przygotowano biogramy archiwistów, uwypuklając ich działalność na polu archiwalnym. Ponadto dodano literaturę podmiotową (tylko pozycje drukowane) i przedmiotową dotyczącą danej osoby – z podziałem na archiwalia i publikacje drukowane oraz fotografię prezentowanego archiwisty. W przypadku jednak, gdy literatura podmiotowa i przedmiotowa była już wcześniej publikowana, odwołano się do tych publikacji, nie powtarzając szczegółowych wykazów. Ponadto dołączono wstęp, wykaz skrótów, wykaz biogramów i ich autorów, indeks osób oraz biogramy autorów poszczególnych not biograficznych.

W przygotowanych przez poszczególnych autorów życiorysach i wykazach literatury dokonano niezbędnych korekt redakcyjnych. Ponadto ujednolicono i znacznie uproszczono zapisy bibliograficzne dotyczące czasopism, zarówno dzienników, tygodników, jak i wydawanych w większych okresach czasowych. Po tytule czasopisma (lub jego skrótu) podano cyfrą arabską numer, tom lub zeszyt oraz rok.

Prezentowane w pierwszym tomie *Słownika* postacie archiwistów obejmują osoby świeckie, zakonne i duchowne pochodzące z ziem polskich i pracujące w krajowych i zagranicznych archiwach. Ich zaangażowanie w działalność na polu archiwalnym była bardzo różnorodna. Jest odbiciem działalności całego środowiska archiwalnego. Niektórzy z archiwistów pracowali nad porządkiem zasobu, przygotowywali katalogi i inwentarze, spisy oraz indeksy. Inni przygotowywali edycje źródłowe z zasobu powierzonego ich opiece, opracowywali historię archiwów i losy archiwaliów. Jeszcze inni – pełniąc funkcje archiwariuszy lub kierując czytelniami naukowymi – obsługiwali archiwalnych, nie zawsze łatwych w codziennych kontaktach, petentów. Ich działalność na polu archiwalnym można zamknąć krótkim stwierdzeniem, że pełnili codziennie obowiązki archiwisty.

Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych, który Szanowni Czytelnicy trzymacie w dłoniach, powstał dzięki wysiłkowi i pracy wielu osób. W imieniu całego środowiska archiwistów kościelnych pragnę wyrazić słowa podziękowania zarówno autorom (wymienieni zostali w dalszej części publikacji), którzy powzięli trud opracowania biogramów i zestawienia ich dorobku naukowego, jak i osobom, które podjęły prace pomocnicze wspierające działania redaktora. Były to panie: mgr Magdalena Ficoń, dr Cecylia Kuta oraz Iwona Pachel.

Mam nadzieję, że inicjatywa upamiętnienia życia i działalności polskich archiwistów kościelnych spotka się ze zrozumieniem i życzliwym przyjęciem zarówno przez środowisko archiwistów, osób, które korzystały z ich posługi, jak i tych wszystkich, którym droga jest przeszłość oraz troska o zachowanie wielowiekowego dziedzictwa Kościoła katolickiego.

Józef Marecki

Biogramy polskich archiwistów kościelnych

Aleksandrowicz Marian, ks.

A. Życiorys

Marian Aleksandrowicz, kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, ur. 16 X 1935, Inowrocław, syn Aleksandra i Czesławy Nawrockiej. W 1936 r. z rodzicami przeprowadził się do Wrześni, gdzie przeżył okupacyjną rzeczywistość, która uniemożliwiła mu podjęcie edukacji na poziomie podstawowym. Doksztalał się w domu pod kierunkiem rodziców. W 1945 r. rozpoczął naukę od III klasy w SP we Wrześni, a od 1949 r. kontynuował ją we wrzesińskim LO im. Henryka Sienkiewicza. W 1953 r. zdał egzamin maturalny i 21 IX wstąpił do gnieźnieńskiego seminarium duchownego. Przygotowywał się w nim do kapłaństwa przez sześć lat (1953–1959). W tym czasie przyjął święcenia niższe: ostiariat i lektorat (20 XI 1955) oraz egzorcystat i akolitat (10 XI 1956), a później święcenia wyższe – subdiakoniat (24 V 1958) i diakonat (31 V 1958). Święcenia kapłańskie otrzymał 23 V 1959 w katedrze gnieźnieńskiej z rąk prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego.

Po święceniach skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii pw. św. Stanisława w Nakle nad Notecią. W 1960 r. wysłany przez władze archidiecezji na studia specjalistyczne z historii Kościoła na KUL. W Lublinie od początku swojej drogi akademickiej związał się naukowo z ks. prof. dr. hab. Mieczysławem Żywczyńskim i pod jego kierunkiem przygotował w 1963 r. pracę magisterską *Początkowe dzieje seminarium gnieźnieńskiego 1602–1718*. Od 1964 r. zatrudniony w Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. Prymas Wyszyński zlecił mu obowiązki notariusza kurialnego i jednocześnie

oddelegował go do pracy w utworzonym w 1960 r. Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie. Wykonując zleczone prace, nie zrezygnował z dalszych studiów historycznych na KUL, stąd też w latach 1966–1967 przebywał na rocznym urlopie naukowym. W 1973 r. otrzymał stopień naukowy doktora po przedłożeniu rozprawy *Archidiakoniat gnieźnieński w latach 1706–1721* napisanej pod kierunkiem ks. prof. Żywczyńskiego. W dniu 17 XII 1985 zwolniony z funkcji notariusza kurialnego, a dzień później mianowany kustoszem Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Równoległe z pracą w archiwum łączył obowiązki na polu naukowym i dydaktycznym. Od 1976 r. zastępca redaktora naczelnego periodyku naukowego „*Studia Gnesnensia*”, a następnie sekretarz w redakcji tego czasopisma. Ponadto wykładał historię Kościoła oraz patrologię w katolickich instytucjach szkolnictwa wyższego: Studium Katechetycznym w Gnieźnie (1980–1982, 1991–1993), WSD Zgromadzenia Ducha Świętego w Bydgoszczy (1983–2010), Prymasowskim Instytucie Kultury Chrześcijańskiej w Bydgoszczy (1983–2010; od 1998 – sekcja zamiejscowa Wydziału Teologicznego UAM), Prymasowskim Instytucie Teologicznym w Gnieźnie (1991–2010; od 1998 r. – sekcja zamiejscowa WT UAM), Prymasowskim WSD w Gnieźnie (1989–1990 i 2006–2010) oraz WSD w Bydgoszczy (2005–2010). Pełnił również wiele funkcji na forum krajowym. Był członkiem SAP, SAK, Towarzystwa Naukowego KUL oraz rad programowych Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie i Muzeum im. Jana Kasprówicza w Inowrocławiu. W 2006 r. ustanowiony przez abp. Henryka Muszyńskiego przewodniczącym Archidiecezjalnej Komisji Historycznej Archidiecezji Gnieźnieńskiej badającej inwigilację duchowieństwa w latach 1945–1989. Pełnił również funkcję przewodniczącego Międzydiecezjalnej Komisji Historycznej dla archidiecezji gnieźnieńskiej i diecezji bydgoskiej (2007–2008). Wielorakie zaangażowanie nie przeszkodziło mu w podejmowaniu działań duszpasterskich. Przez wiele lat dojeżdżał do parafii w Orzechowie (ob. pow. wrzesiński), Grabowie Królewskim (ob. pow. wrzesiński) i pw. bł. Jolenty w Gnieźnie, aby wspomóc tamtejszych proboszczów w duszpasterskich obowiązkach niedzielnych

i świątecznych. Jego działania nie uszły uwagi przełożonych oraz różnych organizacji i stowarzyszeń państwowych. Efektem tego były wyróżnienia: kanonikat gremialny w Kapitułe Prymasowskiej w Gnieźnie (1991), nagroda specjalna od Towarzystwa Miłośników Gniezna (2005), odznaka Zasłużony dla Kultury Polskiej (2007). Ostatnie lata jego życia naznaczone zostały nieustannym zmaganiem się z licznymi chorobami, co przyspieszyło jego zgon. Zmarł 2 II 2010, pochowany na cmentarzu pw. św. Piotra i Pawła w Gnieźnie.

Opublikował około 65 artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii archidiecezji gnieźnieńskiej zamieszczanych w wydawnictwach o charakterze leksykalnym (*Encyklopedia Katolicka*, *Słownik polskich teologów katolickich*, *Księża społecznicy w Wielkopolsce 1894–1919. Słownik biograficzny*) oraz periodykach naukowych („*Studia Gnesnensia*”, „*Nasza Przeszłość*”, „*Roczniki Humanistyczne*”, „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*”). Ponadto udzielał konsultacji naukowych licznym badaczom przeszłości i autorom publikacji (np. G. Mikołajczyk, *Poznajemy Katedrę Gnieźnieńską*, Gniezno 1992). W działalności naukowej poświęcał się także popularyzacji wiedzy o najstarszej polskiej archidiecezji, czego wyrazem było przyjmowanie w archiwum licznych grup zwiedzających.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Archiwista w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie mianowany 1 VII 1964 przez prymasa Wyszyńskiego. Kustosz archiwum (18 XII 1985–7 XI 1991), następnie jego dyrektor (8 XI 1991–2 II 2010). Po uzyskaniu na KUL magisterium, w 1964 r. ustanowiony notariuszem w kurii, jednocześnie podjął pracę archiwisty w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie. Zajął się sprowadzaniem rozproszonych po parafiach i instytucjach kościelnych archiwaliów, opracowaniem szeregu inwentarzy archiwalnych: akta Prymasa Polski (do 1939), akta parafialne, zespół seminaryjny (XVIII–XIX w.). Sporządził ponadto kartkowy katalog czasopism,

a także systematycznie przygotowywał sprawozdania z przeprowadzonych w archiwum prac. Działania te wykonywał pod kierunkiem dyrektora placówki ks. Władysława Zientarskiego. Ułatwiły mu one wydanie wraz Jadwigą Rył i Władysławem Zientarskim informatora *Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie*, [w:] *Dzieje Poznania i województwa poznańskiego. Informator o materiałach archiwalnych*, t. 2, red. C. Skopowski, Warszawa 1982, s. 85–235. W drugiej połowie lat 90. XX w. przystąpił wraz z ks. Czesławem Pestem do przeniesienia zbiorów archiwalnych z pomieszczeń katedralnych do nowo pozyskanego budynku przy ul. Kolegiaty 2. Prace te ukończono w grudniu 1997 r., a 6 VI 1998 odbyło się uroczyste poświęcenie gmachu, którego dokonał prymas kard. Józef Glemp. W nowych pomieszczeniach archiwalnych oprócz kwerendzystów przyjmował grupy wykładowców i studentów z Collegium Europaeum Gnesnense, KUL, UAM, UW, Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, UMCS, UMK oraz UKSW, których zaznajamiał z najcenniejszymi zabytkami piśmiennictwa polskiego.

C. Biografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Aleksandrowicza zestawiał ks. prof. dr hab. Leszek Wilczyński (*Ks. dr Marian Aleksandrowicz (1935–2010)*, *KPDK 10:2010*, s. 385–390). Autor nie uwzględnił jednak znacznej części dorobku:

1. *Seminarium Duchowne w Gnieźnie w latach 1602–1718*, [w:] *Studia historyczne*, t. 1, red. M. Żywczyński, Z. Zieliński, Lublin 1968, s. 267–314.
2. *Kardynał Edmund Dalbor jako arcybiskup gnieźnieński i poznański*, *StG 3:1977*, s. 293–307.
3. *Jan Paweł II u Grobu św. Wojciecha. Informator historyczny*, Gniezno 1979 [współautor: K. Śmigiel].
4. *Consalvi Ercole*, *EK 3*, kol. 579–580.
5. *Dardanus*, *EK 3*, kol. 1025–1026.
6. *Darien*, *EK 3*, kol. 1026.

7. *Dascylium*, EK 3, kol. 1038.
8. *Daulia*, EK 3, kol. 1043.
9. *Dausara*, EK 3, kol. 1044.
10. *Davao*, EK 3, kol. 1044.
11. *Davenport*, EK 3, kol. 1044.
12. *David*, EK 3, kol. 1045.
13. *Deventer*, EK 3, kol. 1219–1220.
14. *Die*, EK 3, kol. 1306.
15. *Dobrogost*, EK 3, kol. 1392–1393.
16. *Dydyński Józef*, PKa 1, s. 108–109.
17. *Korytkowski Jan*, PKa 1, s. 239–242.
18. *Kozierowski Stanisław*, PKa 1, s. 246–248.
19. *Siemieński Marcin*, PKa 1, s. 161–162.
20. *Proces beatyfikacyjny i kanonizacyjny arcybiskupa Bogumiła w XVII wieku. Według rękopisu Ossolineum 220 II*, Poznań 1982 [współautor: B. Bolz].
21. *Doliche*, EK 4, kol. 43.
22. *Domenicum*, EK 4, kol. 57.
23. *Drizipara*, EK 4, kol. 213.
24. *Duczmal Józef*, EK 4, kol. 337.
25. *Durzyński Stefan*, EK 4, kol. 377.
26. *Dydyński Józef*, EK 4, kol. 415.
27. *Fałęcki Stanisław*, EK 5, kol. 24.
28. *Formanowicz Leon*, EK 5, kol. 397.
29. *Gniezno*, EK 5, kol. 1166–1171 [współautorzy: M. Wrzeszcz i A. Frejlich].
30. *Gnieźnieńska archidiecezja. I. Dzieje*, EK 5, kol. 1173–1179.
31. *Biała Paweł*, KSW I, s. 63–64.
32. *Bielski Józef*, KSW I, s. 67–68 [współautor: B. Wojcieszak].
33. *Bobowski Karol*, KSW I, s. 70.
34. *Bocian Wojciech*, KSW I, s. 71.
35. *Bogdański Stanisław*, KSW I, s. 72–73.
36. *Bombicki Gustaw Jan*, KSW I, s. 74.
37. *Bykowski Józef*, KSW I, s. 88.
38. *Gniezno, pierwsza stolica Polski, miasto Świętego Wojciecha. Katalog wystawy zorganizowanej w dniach od 29 września 1994 do 31 stycznia 1995 roku przy współudziale Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie*, Gniezno 1995 [współautor not katalogowych].

39. *Bolz Bogdan*, SPTK 8, s. 108–110.
40. *Polski wkład w rozwój scholastycznej myśli politycznej: Stanisław ze Skarbmierza i Paweł Włodkowiec*, [w:] „*Wieczysta wartość*” scholastycznej myśli społecznej. IX Bydgoskie Dni Społeczne (27–31 III 1995), Gniezno 1996, s. 75–86.
41. *Źródła rękopiśmienne do dziejów archidiecezji gnieźnieńskiej w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie*, [w:] *1000 lat Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, red. J. Strzelczyk, Poznań 2000, s. 419–426.
42. *Kidaszewski Andrzej*, EK 8, kol. 1388.
43. *Metropolia gnieźnieńska do Soboru Trydenckiego*, [w:] *Gniezno mater ecclesiarum Poloniae. Katalog wystawy 10 marca–30 kwietnia 2000 roku*, red. S. Pasiciel, Gniezno 2000, s. 55–63.
44. *Jedność kultury polskiej i europejskiej w świetle księgozbioru katedry gnieźnieńskiej*, [w:] *Poszukiwanie Europy. Zjazd gnieźnieński a idea zjednoczonej Europy*, red. A. W. Mikołajczak i L. Mroziewicz, Poznań 2000, s. 37–42.
45. *Zientarski Władysław 1916–1991*, [w:] *Słownik bibliotekarzy Wielkopolskich 1918–2000*, red. F. Łozowski, Poznań 2001, s. 184–186 [współautorka: J. Rył].
46. *Początki Seminarium Duchownego w Gnieźnie (1602–1718)*, [w:] *Księga Jubileuszowa Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie 1602–2002*, red. P. Podeszwa i W. Polak, Gniezno 2002, s. 17–23.
47. *Kloske Wilhelm*, EK 9, kol. 157.
48. *Słowo wstępne*, [w:] I. von Piotrowski, *Gniezno – zabytki sztuki sakralnej. Impresje fotograficzne*, Gniezno 2005, s. 9–11.
49. *Wielkopolska bracia cechowa w okresie staropolskim. Katalog wystawy*, Gniezno 2005 [współautor not katalogowych].
50. *Stolica Prymasów. Katalog wystawy zorganizowanej przy współudziale Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie*, Gniezno 2010 [współautor not katalogowych].
51. *Oczko Wincenty*, EK 10, kol. 295–296.
52. *Encyklopedia Gniezna i Ziemi Gnieźnieńskiej*, red. A. W. Mikołajczak, Gniezno 2011 [autor haseł z zakresu historii Kościoła].

D. Biografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AAG, b. sygn., Kartoteka personalna (ks. Marian Aleksandrowicz).
2. Akta Prymasowskiego WSD w Gnieźnie, Księga alumnów 1947–1958, poz. 1251 (Marian Aleksandrowicz).

Publikacje

1. K. Barełkowska, *Odszedł strażnik bulli gnieźnieńskiej*, „Gnieźnieński Tydzień” 2010 nr 5, s. 3.
2. G. Koczorowska, *Gnieźnianie pożegnali kapłana*, „Przemiany” 2010 nr 7, s. 5.
3. G. Koczorowska, *Odszedł człowiek wielkiego ducha*, „Przemiany” 2010 nr 7, s. 5.
4. B. Kruszyk, *Gnieźno pożegnało ks. kan. Mariana Aleksandrowicza*, „Przewodnik Katolicki” (ed. gnieźnieńska) 2010 nr 7, s. IV.
5. M. Sołomieniuk, *Wspomnienie pośmiertne o ś.p. Ks. Kan. Marianie Aleksandrowiczu*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 2011 nr 4, s. 725–726.
6. K. Śmigiel, *Sylwetki zmarłych dyrektorów i pracowników Archiwum Archidiecezjalnego i Muzeum Archidiecezji w Gnieźnie*, StG 25 : 2011, s. 456.
7. L. Wilczyński, *Ks. dr Marian Aleksandrowicz (1935–2010)*, KPDK, t. 10 : 2010, s. 385–390.

oprac. Łukasz Krucki

Bonczol Józef Florian

A. Życiorys

Józef Florian Bonczol, ur. 28 III 1934, Miechowice (ob. dzielnica Bytomia), w rodzinie Floriana i Gertrudy Bonczolów. W tej miejscowości przeżył całe swoje dzieciństwo oraz dorosłe życie. Kiedy w styczniu 1945 żołnierze sowieccy wkroczyli na teren Górnego Śląska jako czternastoletni chłopak stał się świadkiem licznych morderstw, okrucieństw, gwałtów i deportacji Ślązaków w głąb ZSRS. Ta część smutnej historii stała się główną domeną jego dociekań historycznych i tematem licznych artykułów naukowych i popularnonaukowych. W zrealizowanym w 2004 r. przez katowicki oddział Telewizji Polskiej filmie dokumentalnym o tragedii Górnos Ślązaków w 1945 r. zatytułowanym *Przemilczana tragedia. Niech świat o nas pamięta* był jednym z głównych rozmówców i świadków opisującym wydarzenia wojny i deportacji. W tej kwestii chętnie zeznawał w katowickim oddziale IPN-KŚZpNP.

W 1954 r. złożył egzamin maturalny w Technikum Mechaniczno-Hutniczym w Bytomiu. Pracował jako ślusarz w Energomontażu Południe (1952–1954) oraz jako technik mechanik w Elektrowni Miechowice (1954–1960). W 1957 r. ożenił się z Anną Schenk, z którą miał jedną córkę Urszulę. Od 1960 r. specjalista zaopatrzenia w Elektrowni Miechowice, a po restrukturyzacji i fuzji elektrowni w 1962 r. desygnowany na kierownika zaopatrzenia w Zespole Elektrowni Górnośląskich. Funkcję tę pełnił do czasu przejścia na emeryturę w 1982 r.

Od młodości silnie związany z rodzinną parafią pw. Bożego Ciała w Bytomiu Miechowicach, liczącą ok. 20 tys. wiernych. Przez ponad 50 lat pielgrzymował na obchody kalwaryjskie na Górę Świętej Anny, z czego aż przez 36 lat w charakterze przewodnika kalwaryjskiego. Kronikarz i kancelista w parafii pw. Bożego Ciała w Bytomiu (1963–1991). Wspierał ks. prałata Jana P. Sossalę (1908–1979) w posłudze na rzecz parafii oraz w jego pracy naukowej. W tej kwestii pomagał swojemu proboszczowi – znanemu historykowi Śląska – w przygotowaniu pozycji naukowej o kulcie św. Jacka na Śląsku i w Polsce. Jako zamiłowany fotograf dokumentował wszystkie przedstawienia świętego w kościołach całej Polski. Na ów cel przeznaczał swoje urlopy, objeżdżając wraz ze swą małżonką na motocyklu, a później samochodem świątynie całej Polski. Zachowana spuścizna fotograficzna jest imponująca, jednakże dzieło to nie ukazało się drukiem. Opiekował się ks. Sossalą w jego ostatnich latach życia, był także pełnomocnikiem jego ostatniej woli.

Wspierał w pracy duszpasterskiej kolejnych proboszczów: ks. prałata Huberta Nalewaję (od 1978) i ks. prałata Henryka Olesia (od 1994). Prowadził kronikę parafialną, rzetelnie odnotowując wszystkie ważne wydarzenia z życia parafii. Przez ponad 20 lat pełnił posługę nadzwyczajnego szafarza komunii świętej w rodzinnej parafii, uczestnicząc we wszystkich spotkaniach formacyjnych. Kiedy stan zdrowia już nie pozwalał na pełnienie tej funkcji, po każdej niedzielnej mszy świętej zabierał *Sanctissimum* dla swojej chorej małżonki, którą się opiekował. Zmarł 9 XI 2012, wracając jak co dzień z dyżuru w Archiwum Diecezjalnym w Gliwicach. Pochowany 14 XI 2012 na cmentarzu parafialnym w Bytomiu-Miechowicach.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

1 VII 1992 powołany na stanowisko archiwisty w Archiwum Kurii Diecezjalnej w Gliwicach. Kościół gliwicki zawdzięcza mu zorganizowanie od podstaw archiwum bieżącego kurii diecezjalnej (tzw. registratury), głównej składowej tworzonego wciąż Archiwum Diecezjalnego. Prowadził prace związane z wykonaniem

mikrofilmów wszystkich historycznych ksiąg metrykalnych parafii diecezji gliwickiej (1998–2001). Efekt finalny dzieła to ponad 292 tys. zdjęć na ponad 13,5 km kliszy filmowej, na których umieszczono dane z 1203 ksiąg. Przez wiele lat jako znawca „gotyku” był odpowiedzialny za zlecenia genealogiczne, jakie kierowano do Kurii Diecezjalnej w Gliwicach. Każdego roku przygotowywał statystykę diecezjalną. Był odpowiedzialny za kontakty z Amerykańskim Towarzystwem Genealogicznym w Salt Lake City, z którym do końca utrzymywał naukowe kontakty. Był członkiem SAK.

Cechowała go ogromna kompetencja i szeroki zasób wiedzy historycznej. Chętnie wspierał katowickie i opolskie środowiska historyczne w kwerendach archiwalnych, przyczyniając się do powstania licznych pozycji naukowych dokumentujących okres II wojny światowej. Pomagał studentom teologii i historii w przygotowaniu prac magisterskich. Marzył o procesie beatyfikacyjnym księży męczenników: Antoniego Korczoka i Johanna Frenzla, przygotowując dokumentację wraz z historykami z Oddziału IPN-KŚZpNP w Katowicach. Sprawa ks. J. Frenzla była w zasadzie ostatnią naukową czynnością, której już nie dokończył.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Miechowice*, [w:] *Z dziejów dzielnic Bytomia*, red. J. Drabina, Bytom 1991, s. 156–169.
2. *Fotograficzna dokumentacja*, [w:] *Z dziejów dzielnic...*, s. 305–336.
3. *Niektóre nazwy topograficzne Miechowic i okolicy*, [w:] *Z dziejów dzielnic...*, s. 422–424.
4. *Rocznik diecezji gliwickiej 1992–1993*, oprac. K. Śmigiera, J. Bonczol, Gliwice 1993.
5. *Katedra pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Gliwicach*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 9:1993, s. 215–243.
6. *Zbrodnie w Miechowicach i okolicy*, [w:] *Ofiary stalinizmu na ziemi bytomskiej w latach 1945–1956. Dokumentacja zbrodni*, red. J. Drabina, Bytom 1993, s. 11–130.
7. *Zbrodnie w Stolarzowicach i Górnkach*, [w:] *Ofiary stalinizmu...*, s. 180–200.

8. *Stosunek do miejscowego kleru*, [w:] *Ofiary stalinizmu...*, s. 201–208.
9. *Zbrodnie w Karbiu*, [w:] *Ofiary stalinizmu...*, s. 289–304.
10. *Rok 1945 w Gliwicach. Internowanie i zsyłka*, [w:] *Historia Gliwic*, red. J. Drabina, Gliwice 1995, s. 427–434.
11. „*Księgi zmarłych*” i „*księgi cmentarne*” z lat 1945–1947. *O tragicznym losie ludności cywilnej w Bytomiu*, [w:] *Bytom. Wykopaliska – zabytki – dokumenty – wspomnienia*, red. J. Drabina, Bytom 1997, s. 131–170.
12. *Miałem wtedy 11 lat*, [w:] *Bytom...*, s. 206–208.
13. *Diecezja gliwicka w liczbach*, GN (ed. gliwicka) 1998 nr 10, s. 21.
14. *Diecezja gliwicka w zarysie*, [w:] *Rocznik diecezji gliwickiej 1998*, red. B. Koj, J. Bonczol, K. Cwołek, B. Sobocik, Gliwice 1998, s. 18–19.
15. *Styczeń i luty 1945 r. na ziemi gliwickiej i bytomskiej*, „*Rocznik Muzeum w Gliwicach*” 13:1998, s. 241–251.
16. *Diecezja gliwicka w liczbach*, GN (ed. gliwicka) 1999 nr 13, s. 21.
17. *Diecezja gliwicka i jej struktura*, „*Rocznik Muzeum w Gliwicach*” 15:2000 nr 1, s. 173–242.
18. *Diecezja gliwicka w statystyce*, GN (ed. gliwicka) 2001 nr 19, s. 16.
19. *Kościół św. Jacka*, [w:] *Bytomskie zabytki*, red. J. Drabina, Bytom 2001, s. 209–215 [współautor J. Drabina].
20. *Diecezja gliwicka w statystyce*, GN (ed. gliwicka) 2001 nr 19, s. 16.
21. *10 lat diecezji*, GN (ed. gliwicka) 2002 nr 14, s. 21–22.
22. *Z dziejów diecezji gliwickiej*, [w:] *Rocznik diecezji gliwickiej 2002*, red. B. Koj, J. Bonczol, K. Cwołek, B. Sobocik, Gliwice 2002, s. 19–23.
23. *Verbrechen in Miechowitz und Umgebung*, OSBU, s. 13–133.
24. *Verbrechen in Stillersfeld und Friedrichswille*, OSBU, s. 178–196.
25. *Das Verhältnis zum Ortsklerus*, OSBU, s. 197–201.
26. *Verbrechen in Karf*, OSBU, s. 270–281.
27. *Rocznik diecezji gliwickiej 2003*, red. B. Koj, J. Bonczol, B. Sobocik, Gliwice 2003.
28. *Statystyka diecezji gliwickiej*, GN 2003 nr 13, s. 21.
29. *Dropalla Wilhelm*, LDR 2, s. 60.
30. *Frenzel Jan*, LDR 2, s. 67–69.
31. *Gottschalk Paul*, LDR 2, s. 79.
32. *Klodwig Bernhard*, LDR 2, s. 121–122.
33. *Kutscha Paul*, LDR 2, s. 152.
34. *Lerch Johannes*, LDR 2, s. 164.

35. *Lerch Konrad Kurt*, LDR 2, s. 164–165 [współautor: W. Ślęzak].
36. *Winkler Anton*, LDR 2, s. 315–316.
37. *Wolf Edgar*, LDR 2, s. 319.
38. *Diecezja gliwicka w liczbach*, GN (ed. gliwicka) 2004 nr 18, s. 6.
39. *Minęło 13 lat*, GN (ed. gliwicka) 2005 nr 18, s. 6.
40. *Diecezja w liczbach*, GN (ed. gliwicka) 2006 nr 16, s. 6.
41. *Katalog mikrofilmów katolickich ksiąg metrykalnych parafii diecezji gliwickiej do 1920 roku*, Gliwice 2010 [współautorzy: P. Górecki i G. Gromnica].
42. *Rocznik diecezji gliwickiej 2010*, red. B. Koj, J. Bonczol, B. Sobocik, Gliwice 2010.
43. *Diecezja gliwicka* (współautorzy bp J. Wieczorek i P. Górecki), [w:] *Progrediamur oportet in spe. 20–lecie bulli Jana Pawła II Totus Tuus Poloniae populus. Księga jubileuszowa dedykowana J. E. Abpowi Józefowi Kowalczykowi Metropolicie Gnieźnieńskiemu Prymasowi Polski z okazji złotego jubileuszu kapłaństwa*, red. A. Mazurek, Warszawa 2012, s. 213–220.
44. *Dwadzieścia lat diecezji gliwickiej*, [w:] *Rocznik diecezji gliwickiej 2012*, red. P. Górecki, Gliwice 2012, s. 5–18 [współautor: P. Górecki].

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. P. Górecki, *O poszukiwaniach genealogicznych na podstawie źródeł metrykalnych przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym w Gliwicach*, [w:] *Katalog mikrofilmów katolickich ksiąg metrykalnych parafii diecezji gliwickiej do 1920 roku*, red. J. Bonczol, P. Górecki, G. Gromnica, Gliwice 2010, s. 7–15.
2. P. Górecki, *Śp. Józef Bonczol – mały-wielki sługa Kościoła*, <http://www.kuria.gliwice.pl/index.php/z-zycia-diecezji/archiwum-aktualnosci/110-archiwum-aktualnosci/291-sp-jozef-bonczol-maly-wielki-sluga-kosciola> [odczyt18 XI 2012].
3. P. Górecki, *Pracował do ostatniego dnia*, GN (ed. gliwicka) 2012 nr 46, s. 6.
4. W. Packner, *To będzie wielka pustka*, GN (ed. gliwicka) 2012 nr 47, s. 4.

oprac. Piotr Górecki

Brumirski Gerard (o. Gerard od Matki Bożej Bolesnej) SchP

A. Życiorys

Gerard Brumirski, kapłan Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych (pijar), ur. 20 VI 1933, Grudziądz, syn Wiktora i Gertrudy Bendig. Kształcił się w szkole powszechnej w Grudziądzu (1939–1948) i w gimnazjum (1948–1951), kończąc X klasę przedmaturalną. Po zdaniu matury w Małym Seminarium Diecezjalnym w Pelplinie w roku szkolnym 1951/1952 zdecydował się na wstąpienie do wspólnoty pijarów. Nowicjat rozpoczął 31 VIII 1952 w Krakowie-Rakowicach. Habit zakonny przyjął z rąk ówczesnego prowincjała o. Jana Innocentego Buby SchP. 13 IX 1953 złożył pierwsze śluby zakonne, a 1 I 1957 – śluby wieczyste. Świecenia kapłańskie otrzymał 26 VI 1958 w Krakowie w pijarskim kościele pw. Przemienienia Pańskiego z rąk bp. Herberta Bednorza.

Odnaczał się niezwykłą pracowitością i zaangażowaniem. Przez wiele lat zajmował się wychowywaniem i kształceniem kleryków zakonnych i młodzieży uczęszczającej do szkół pijarskich. Pełnił też posługę duszpasterską jako spowiednik, rekolekcjonista i misjonarz ludowy. Powierzano mu wiele funkcji zakonnych na szczeblu prowincjalnym oraz ogólnozakonnym. Decyzją Kapituły Prowincjalnej w 1964 r. mianowany asystentem prowincjalnym; podobnie było w 1967 r. Obowiązki członka zarządu prowincji pełnił przez 3 kadencje, bowiem w 1970 r. zastąpił zmarłego o. Alojzego Gawlikowskiego SchP. Od 1964 r. wicerektor kolegium (domu zakonnego) i magister zakonnego WSD w Krakowie-Rakowicach,

gdzie także oddawał się pracy duszpasterskiej. W roku szkolnym 1966/1967 kierował Małym Seminarium. Po kolejnej Kapitulie Prowincjalnej w 1967 r. obok wspomianej wyżej nominacji na asystenta prowincjalnego powierzono mu obowiązki magistra nowicjatu. Równocześnie studiował na Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego (1967–1969). W zakonnym WSD wykładał m.in. teologię życia wewnętrznego, teologię życia zakonnego, konstytucje i reguły oraz historię zakonu pijarów. Obowiązki magistra nowicjatu pełnił do 1976 r. Na krótko został wówczas zamianowany magistrem studentatu, ale po odbytej tr. Kapitulie Prowincjalnej objął obowiązki katechety szkół średnich w Łowiczu.

Podczas Kapituły Prowincjalnej w 1979 r. wybrany prowincjałem Polskiej Prowincji Zakonu. Pełnił powierzone mu wówczas obowiązki do 1982 r. Po zakończeniu kadencji mianowany wicemagistrem WSD Pijarów i katechetą w krakowskich szkołach, w tym w prowadzonym przez pijarów LO im. Stanisława Konarskiego mieszczącym się wówczas przy ul. Czapskich. W 1985 r. mianowany przez Kapitułę Generalną w Rzymie, w której nie brał udziału, asystentem generalnym na teren Europy Środkowej. W tej sytuacji udał się do Rzymu, by tam pełnić powierzone mu obowiązki przez 6 kolejnych lat. Nie był to jego pierwszy pobyt w Rzymie, bowiem w lipcu 1984 odbył tam miesięczny kurs dla formatorów zakonnych. W listopadzie 1991 opuścił Włochy i udał się do Wiednia, bowiem otrzymał nominację na stanowisko wikariusza generalnego Prowincji Austriackiej Zakonu Pijarów. W tym okresie pełnił ponadto obowiązki wizytatora generalnego Prowincji Słowackiej Zakonu, a także magistra nowicjatu i magistra studentatu. Zrezygnował z nich w 1993 r. Następnie przebywał w Szczuczynie na Białorusi, gdzie pracował jako duszpasterz, szczególnie oddając się pracy rekolekcyjnej i misyjnej. Władze zakonne planowały założyć na Białorusi nowicjat i powierzyć o. Brumirskiemu funkcję magistra. Plany te nie powiodły się ze względu na przeszkody prawne czynione przez władzę świecką.

Do Polski powrócił w 1995 r. i zamieszkał w kolegium krakowskim przy ul. Pijarskiej 2, gdzie był rektorem zakonnego kościoła

pw. Przemienienia Pańskiego, a od 1999 r. wicerektorem kolegium i archiwistą prowincjalnym. Zmarł 28 I 2009 w Krakowie, pochowany tamże w grobowcu zakonnym na Cmentarzu Rakowickim.

Z wielkim zaangażowaniem prowadził badania nad historią pijarów, a w szczególności prowincji polskiej zakonu. Już jako młody zakonnik odznaczał się dużym zainteresowaniem w tym zakresie. Jeszcze w latach 70. XX w. podjął wysiłki w celu opracowania historii pijarów na ziemiach polskich. Praca miała składać się z trzech części. Ostatecznie powstała tylko część pierwsza (dwa tomy), które zatytułował *Kolegia pijarskie w Polsce* (Hebdów 1973) i jak sam napisał, opracowanie to wykonał na potrzeby nowicjatu, ale też w związku z rocznicą (200 lat) śmierci ks. Stanisława Konarskiego. Praca ta pozostała w maszynopisie. Jego zainteresowania i zapał twórczy mogły rozwijać się już całkiem swobodnie w okresie pełnienia przez niego funkcji archiwisty prowincjalnego. W tym okresie dokonał opracowania wielu istotnych zagadnień historycznych. Niemal cały dorobek pozostaje nadal w maszynopisie i jest dostępny w archiwum prowincji. Do najważniejszych należą: *Muzyka w Polskiej Prowincji Pijarów* (Kraków 2003), *Kaznodziejstwo w Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów – słownik pijarów kaznodziejów* (t. 1–2, Kraków 2004), *Biblioteki pijarskie w polskiej prowincji. Zarys* (Kraków 2005), *Niedzica. Krótka historia parafii i kościoła* (Kraków 2002) oraz obszerne studium biograficzne *Ksiądz Józef Wincenty Łańcucki* (Kraków 2006). Ponadto pozostawił po sobie (niektóre z prac nie są sygnowane jego imieniem i nazwiskiem) wiele opracowań o charakterze duszpasterskim i z zakresu życia wewnętrznego.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Skierowany w 1999 r. do pracy w archiwum zakonnym w kolegium krakowskim początkowo współpracował z o. Adamem Pitalą SchP (zob. Pitala Adam SchP). Samodzielnie objął archiwum po jego śmierci w styczniu 2002 r. W tym czasie zaznaczył się jako wytrwały badacz dziejów zakonu i konsultant naukowy. Wzorem

poprzedników prowadził bardzo rozległą korespondencję naukową. W dużej mierze miała charakter niewielkich opracowań naukowych zleczanych mu przez badaczy w ramach kwerendy. Oczywiście udostępniał też archiwalia na miejscu, a w razie potrzeby także w formie kopii. Dbał o właściwe zabezpieczenie zbioru i podjął wysiłki w celu kontynuowania po poprzednikach prac związanych opracowywaniem zasobu, w tym również nad jego skatalogowaniem.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Niedzica*, NP 36:1971, s. 143–162.
2. *Pijarzy – Filareci*, [w:] *Pijarzy w kulturze dawnej Polski. Ludzie i zagadnienia*, Kraków 1982, s. 269–283.
3. *Filaretas*, DENES 5, s. 90–91.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

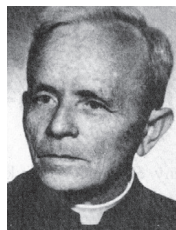
1. APPZP, b. sygn., Kwestionariusz [osobowy o. Gerarda Brumirskiego].
2. APPZP, b. sygn., Korespondencja archiwum 2002–2005.
3. APPZP, b. sygn., Rewersy i notatki służbowe dotyczące kwerend archiwalnych 1999–2005.

Publikacje

1. *Wspomnienie o śp. o. Gerardzie Brumirskim SP, 20.06.1933–28.01.2009*, „Schole Piaie” 2009 nr 128, s. 75n.
2. A. Szmerek, *Archiwum Polskiej Prowincji Pijarów*, AE 2015, nr 8, s. 89–90.

oprac. Agnieszka Szmerek

Buba Jan (o. Innocenty od Męki Pańskiej) SchP

A. Życiorys

Jan Buba, kapłan Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych (pijar), ur. 26 IV 1909, Ostrowiec Świętokrzyski. 27 VIII 1926 wstąpił do wspólnoty pijarskiej. Śluby wieczyste złożył 11 X 1931. Następnie podjął studia teologiczne na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie zwieńczone tytułem licencjata. W Rzymie również otrzymał święcenia kapłańskie (20 IV 1935). Po powrocie do Polski studiował filologię polską na UJ. Po wybuchu II wojny światowej przebywał w okolicach rodzinnego Ostrowca Świętokrzyskiego jako kapelan szpitala, nauczyciel tajnych kompletów i kapelan partyzantów. Jako młody zakonnik podejmował również odpowiedzialne funkcje zakonne, był m.in. wychowawcą kleryków, asystentem prowincjalnym oraz prowincjałem Polskiej Prowincji Zakonu (1952–1955). W późniejszym okresie skupił się na pracy archiwisty prowincjalnego i historyka Zakonu. Zmarł w Krakowie 3 VIII 1984.

Jego spuścizna naukowa jest bardzo obszerna. Jest współautorem wielu opracowań, w tym m.in. *Diccionario Enciclopédico Escolapio* – zwanym popularnie DENES, gdzie zamieścił 114 biogramów i ponad 60 innych haseł. Współautor tomu 15 „Naszej Przeszłości” (wydawanej przez ks. Alfonsa Schletza CM), a w całości poświęcony historii polskich pijarów z racji jubileuszu powstania polskiej prowincji tegoż zakonu. Ponadto autor bardzo wielu haseł do różnych wydawnictw słownikowych i encyklopedycznych, w tym

do *Polskiego słownika biograficznego*, *Encyklopedii katolickiej*, *Polskiego słownika filozoficznego* oraz *Hagiografii polskiej* przygotowywanej również przez wydawnictwo KUL czy też *Słownika biograficznego pracowników książki polskiej*. Podejmował bardzo owocną współpracę z redakcjami licznych periodyków, w tym także o charakterze naukowym oraz popularnonaukowym, w których publikował artykuły. Wśród nich wymienić należy: „Przewodnik Katolicki”, „Tygodnik Powszechny”, „Gość Niedzielny”, „Mówią Wieki”, „Muzyka”, „Głos Energetyka”, „Znak”, „Homo Dei”, „Stolica”. Ponadto pisywał też do pijarskiego biuletynu „Ephemerides Calasanctianae” wydawanego w Rzymie. Lista pozycji w biografii podmiotowej o. J. I. Buby liczy 330 opracowań.

Jego zasługą jest skorygowanie wielu błędnych teorii naukowych dotyczących tematów pijarskich i z nimi związanych. Wśród nich wymienić należy obalenie przekonania o powtarzaniu klasy przez ucznia pijarskiej szkoły w Lubieszowie Tadeusza Kościuszkę. Udowodnił pijarską proveniencję warszawskiego obrazu Matki Boskiej Łaskawej, który po usunięciu pijarów z ich kolegium przy ul. Długiej przeniesiono do pojezuickiego kościoła na ul. Świętojańskiej. Prowadził polemiki z jezuitami dotyczące początków kultu Najświętszego Serca Jezusowego w Polsce, wiążąc jego początki z pijarami. Jego badania z zakresu muzykologii prowadzone przy współpracy z Anną i Zygmuntem Szweykowskimi doprowadziły do ważnych z punktu widzenia tej dziedziny ustaleń w sprawie nieznanych wcześniej kompozytorów pijarskich, m.in. Damiana Stachowicza. Na Powązkach w Warszawie odszukał zbiorową mogiłę pijarską, w której spoczywają m.in. Stanisław Konarski, Onufry Kopczyński, Teodor Waga, Ignacy Zaborowski, Anastazy Pomorzka, Szymon Bielski i wielu innych pijarów. Z jego inicjatywy doszło do odsłonięcia pamiątkowej tablicy na zewnętrznej ścianie kościoła pw. św. Karola Boromeusza przy tym cmentarzu.

Był również zasłużonym organizatorem pijarskiego ruchu naukowego. Realizując postanowienia kapituł prowincjalnych z lat 50. XX w., przy współpracy z ówczesnym prowincjałem o. Andrzejem Wróblem SchP i innymi pijarami zainicjował powstanie w 1962 r. Pijarskiego Koła Naukowego i opracował dla

niego regulamin. Ośrodek ten stawiał sobie za cel samokształcenie członków i prowadzenie badań historycznych. Nieprzerwanie zasiadał we władzach koła, które to z jego inicjatywy w 1973 r. decyzją kapituły prowincjalnej przemianowano na Ośrodek Naukowy Ojców Pijarów. Twórczość naukową członków tegoż ośrodka publikowano w redagowanym i powielanym na maszynie „Pijarskim Biuletynie Naukowym”, który ukazywał się zazwyczaj w cyklu rocznym, sporadycznie dwuletnim. Jako aktywny działacz ośrodka rozpoczął prace nad opracowaniem kartotek osobowych polskich pijarów z pierwszego stulecia obecności zakonu w Polsce (1642–1742), a także gromadził materiały bibliograficzne. Zebrał też w kilkunastu tomach tzw. *Miscellanea Pijarskie*. Był to zbiór referatów i innych materiałów, a także prace magisterskie i doktorskie poświęcone tematyce pijarskiej.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Po odbyciu kursu z zakresu archiwistyki i historii na KUL w 1956 r. rozpoczął pracę w Archiwum Prowincji Pijarów w Krakowie, dbając o powiększanie i należyte zabezpieczenie zbiorów oraz ich opracowanie i udostępnianie. Zasób archiwalny stał się szybko jego warsztatem pracy naukowej. Obowiązki archiwisty sprzyjały bowiem rozwijaniu jego pasji i podjęciu długoletnich badań nad historią pijarów w Polsce.

Jako archiwista cieszył się autorytetem naukowym wśród badaczy przeszłości. Współpracował z wieloma instytucjami naukowymi i wydawnictwami. Był konsultantem, recenzentem i korektorem wielu publikacji naukowych. Prace te wykonywał bezinteresownie. Znana jest powszechnie jego współpraca z redakcją *Słownika przyrodników polskich* przygotowywanego przez Wyższą Szkołę Rolniczą w Krakowie, w ramach której począwszy od maja 1968 konsultował biogramy 16 pijarskich przyrodników. Nie odmówił współpracy przy redagowaniu wielotomowego wydawnictwa *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*. Bogato przedstawia się jego współpraca z wieloma wyższymi uczelniami,

w tym przede wszystkim z KUL, WSP w Krakowie oraz UW, UJ, wyższymi uczelniami w Łodzi i Wrocławiu oraz PAT (obecnie UPJPII) w Krakowie. Przyjmował w archiwum studentów historii z wymienionych uczelni, którym prezentował archiwalne zbiory pijarskie i przybliżał przeszłość zakonu. Kierowane były do niego prośby o konsultacje z AWF w Warszawie w kwestii kultury fizycznej i uprawiania sportu w szkołach pijarskich okresu Komisji Edukacji Narodowej.

Pozostawił po sobie pamięć archiwisty całkowicie oddanego zakonowi, służącego pomocą każdemu, kto zajmował się przeszłością pijarów.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o. Innocentego Buby SchP opublikował ks. prof. dr hab. Józef Mandziuk: *Buba Jan Innocenty*, SPTK 8, s. 117–120.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. APPZP, sygn. AP V–4/4, Akta personalne o. Jana Innocentego Buby.
2. AUJK, b. sygn., M. Gad, *Ks. Jan Innocenty Buba Sch.P. – badacz dziejów Zakonu Szkół Pobożnych – Scholae Piae*, Kielce 1998 [praca mgr, Wydział Humanistyczny WSP Kielce].
3. ArUPJP II, sygn. WHiDK/AR/Lz–27, B. Kralka, *Ojciec Innocenty Jan Buba (1919–1984) – archiwista polskiej prowincji pijarów*, Kraków 2011 [praca lic., WHKiDK UPJPII].

Publikacje

1. S. Giner, *Buba Inocencio*, DENES 2, s. 110–111.
2. *Introduccion*, DENES 5, s. 20 [dedykacja ku czci o. I. J. Buby].
3. T. Słowikowski, *Ks. Jan Innocenty Buba z Zakonu Ks. Pijarów*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1985 nr 2, s. 371–378, fot.

4. G. Brumirski, *Wspomnienie o o. Janie Innocentym Bubie SchP – badaczu uczestnictwa pijarów polskich w historii nauki i kultury*, [w:] *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa–Kraków 1993, s. 24–34.
5. A. Szmerek, *Archiwum Polskiej Prowincji Pijarów*, AE 2015 nr 8, s. 8–9.

oprac. Agnieszka Szmerek

Czech Irena Bronisława (s. Lucjana) SŁNSJ

A. Życiorys

Irena Bronisława Czech, siostra zakonna Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego (sercanka), ur. 10 VIII 1935, Cieszyna (ob. pow. strzyżowski), córka Leona i Czesławy Majewskiej. Po ukończeniu SP w Cieszynie i Wiśniowej, dwuletniej szkoły zawodowej i Liceum Sztuk Plastycznych w Jarosławiu (1954–1958) wstąpiła 23 I 1960 do Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. 1 VIII 1960 w Krakowie rozpoczęła nowicjat i wraz z habitem otrzymała imię zakonne Lucjana. Rok później 2 VIII 1961 złożyła pierwszą profesję, a 2 VIII 1967 śluby wieczyste.

W czasie nowicjatu zakonnego ukończyła dwuletni Kurs Katechetyczny w Krakowie (1960–1962) i w tymże roku wyjechała do Lublina, gdzie uczęszczała na wykłady w IWKR (1962/1963–1963/1964), a także studiowała historię sztuki na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL (1962/1963–1963/1964). Naukę przerwała na własną prośbę. Bezpośrednio po powrocie z Lublina 1 XI 1964 rozpoczęła pracę w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, gdzie pracowała 35 lat. Zmarła 18 III 2003 w Krakowie, pochowana w grobowcu zgromadzenia na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Pracownik umysłowy Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Pracę w archiwum rozpoczęła 1 XI 1964 na prośbę metropolity

abp. Karola Wojtyły. Odwołana z tej funkcji 14 VI 1999 ze względów zdrowotnych.

Rozpoczęła proces porządkowania zasobu Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie i przygotowała katalogi kartkowe do większości zespołów tegoż archiwum. Opracowała akta fundacji, a także dział fotografii, akta personalne księży diecezji krakowskiej, kieleckiej i innych z XIX w. Regularnie uczestniczyła w sesjach i szkoleniach dla archiwistów kościelnych organizowanych przez Instytut ABMK oraz uczestniczyła w seminarium bibliotekarskim dla księży i zakonnic (25 VI–1 VII 1966). Z poświęceniem i oddaniem służyła pomocą, radą i sugestiami wszystkim osobom korzystającym z zasobu powierzonego jej pieczy archiwum.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AGŚLNSJ, sygn. APers 914, Akta personalne s. Lucjany Ireny Bronisławy Czech.

Publikacje

1. M. D. Dudek, *Wspomnienia o siostrach zmarłych – śp. Siostra Lucjana Irena Czech [nekrolog]*, „Ogniwo” 2003 nr 3, s. 58–62.

oprac. Jadwiga Monika Kupczewska ŚLNSJ

Czyżewski Florentyn, ks.

A. Życiorys

Florentyn Czyżewski, kapłan diecezji łuckiej, ur. 16 X 1872, Talkuny (ówczesna gubernia suwalska, ob. w granicach administracyjnych Litwy). W 1890 r. wstąpił do seminarium duchownego diecezji łucko-żytomierskiej w Żytomierzu. Po ukończeniu czwartego kursu w 1894 r. wysłany do Akademii Duchownej w Petersburgu, którą ukończył w 1897 r. ze stopniem magistra teologii. Święcenia kapłańskie przyjął w 1897 r. Wykładowca obrzędów kościelnych i śpiewu w seminarium duchownym żytomierskim (1898–1913), a następnie tylko śpiewu (1916–1919). Będąc wykładowcą, zajmował się także biblioteką seminaryjną. W roku szkolnym 1918/1919 sprawował funkcję rektora seminarium duchownego żytomierskiego. W 1920 r. aresztowany przez bolszewików w Żytomierzu, a następnie osadzony jako zakładnik w więzieniu moskiewskim. Po odzyskaniu wolności prawdopodobnie w 1921 r. opuścił Rosję sowiecką i zamieszkał w Łucku. Wicedziekan i proboszcz parafii katedralnej w Łucku (1921–1926). Po reorganizacji przez bp. Adolfa Piotra Szelażka Kurii Diecezjalnej w Łucku stanął na czele Sekcji Archiwalnej i Statystycznej (nominacja z 9 III 1926), którą to funkcję pełnił do końca pobytu w Łucku. Cenzor książek, sędzia prosynodalny, a po synodzie w 1927 r. – sędzia synodalny. W okresie międzywojennym członek diecezjalnej Rady Administracyjnej i przewodniczący Komisji Organistowskiej. Na mocy Ordynacji Synodalnej z 30 VIII 1927 mianowany wizytatorem parafii, których proboszczami byli dziekani. Opracowywał kalendarze liturgiczne

i schematyzmy dla diecezji łucko-żytomierskiej (od 1925 r. – łuckiej). Opuścił Łuck i Wołyń wraz z kapitułą katedralną łucką 6 VIII 1945. Początkowo zamieszkał w prowadzonym przez Caritas zakładzie opiekuńczym w Nowinach (ob. pow. chełmski). Na prośbę bp. Szełągka we wrześniu 1947 przeniósł się do Zamku Bierzgłowskiego koło Torunia, gdzie zmarł 14 XI 1950. Pochowany na cmentarzu parafii pw. św. Jakuba w Toruniu w kwaterze księży łuckich.

Odnaczony godnością kanonika honorowego kapituł katedralnych łuckiej i żytomierskiej (1910), kanonika gremialnego (kaznodziei) łuckiej kapituły katedralnej (9 III 1926), następnie awansował na prałaturę scholastyka (1927), a po wielu latach – na prałaturę kantora tejże kapituły (21 VI 1940). Członek zwyczajny Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, członek Ligi Obrony Powietrznej Państwa oraz członek rzeczywisty Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej (1929–1930).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Będąc przez wiele lat przewodniczącym (*praepositus*) Sekcji Archiwalnej i Statystycznej w kurii diecezjalnej w Łucku, oprócz przygotowywania różnych druków dla parafii diecezji łuckiej oraz zestawień statystycznych poświęcił się przede wszystkim badaniom nad aktami metrykalnymi diecezji łucko-żytomierskiej (od 1925 łuckiej). Oryginalne księgi metrykalne tych parafii, które należały do diecezji łucko-żytomierskiej (XIX w. i pierwsze dwa dziesięciolecia XX w.), a po traktacie ryskim (1921) znalazły się w granicach państwa polskiego zostały przekazane z Żytomierza przez władze sowieckie do kurii diecezjalnej w Łucku w 1929 r. Księgi z okresu międzywojennego napływały do kurii w formie duplikatów. Ks. Czyżewski sporządzał z nich wypisy. Do najważniejszych należą rozszerzone indeksy do ksiąg metrykalnych (skorowidze) sporządzane najpierw na niewielkich kartkach, a następnie przepisywane w porządku alfabetycznym nazwiska parafian poszczególnych parafii. Między innymi wszystkie te pracowicie wykonane spisy zostały opublikowane przez Waldemara Witolda

Żurka w serii *Wykazy osób z akt parafialnych diecezji łuckiej do 1945 roku* (t. 1–8, Lublin 2004–2012). Seria ta cieszy się ogromnym zainteresowaniem dawnych mieszkańców Wołynia i ich potomków. Kolejną serię wypisów z ksiąg metrykalnych stanowią informacje o szlachcie wołyńskiej. Publikowanie tych informacji rozpoczął Stanisław Tylus w serii *Materiały do genealogii szlachty wołyńskiej* (t. 1: A–D, Kolbuszowa 2013). Warto także zwrócić uwagę na spisy duchownych wspomnianych diecezji, które są niezwykle pomocne przy identyfikacji tej grupy osób. Są to dwa spisy (obecnie jeszcze w rękopisie): 1. *Kapłani zmarli na terenie diecezji łuckiej* (spis w porządku alfabetycznym nazwisk), 2. *Księga zmarłych kapłanów łuckich* (spis w układzie chronologicznym miesiący i dni śmierci lub pogrzebu). Dysponując kompletem schematyzmów diecezji łucko-żytomierskiej i łuckiej sporządzał zestawienia, wykorzystując informacje tam zawarte o duchowieństwie diecezjalnym i zakonnym. Materiały te zachowały się w jego spuściźnie. Po zamieszkaniu razem z bp. Szelażkiem w Zamku Bierzgłowskim (1947) zajmował się poszukiwaniami informacji metrykalnych (w zgromadzonych po wojnie w Zamku Bierzgłowskim księgach przewiezionych przez katolików z poszczególnych parafii diecezji łuckiej) zamawianych przez przesiedleńców z Wołynia. Starannie posegregowana korespondencja (pisma opatrzone kolejnymi numerami według kolejności napływania) zawiera interesujące notatki poczynione przez ks. Czyżewskiego, a dotyczące m.in. ksiąg metrykalnych.

Z pracy ks. Czyżewskiego korzystają współcześnie badacze, którzy publikują jego rozmaite wypisy źródłowe. Na szczególną uwagę zasługują informacje metrykalne dotyczące byłych mieszkańców Wołynia. Są one o tyle cenne, że wielu ksiąg metrykalnych, które on spenetrował, nie można już dzisiaj odnaleźć.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Nabożeństwo Czerwcowe*, Łuck 1926.
2. *Nabożeństwo Majowe*, Łuck 1926.

3. *Kościół łaciński i unickie zabrane na cerkwie prawosławne w diecezji łuckiej*, Łuck 1933.
4. *Metryki chrztu z Ostroga 1650–1697 i Międzyrzecz Ostr[ogskiego] 1685–1725*, „Miesięcznik Heraldyczny” 1932 nr 7–8, dodatek, s. 160–163.
5. *Metryki chrztu z Ostroga 1650–1697 i Międzyrzecz Ostr[ogskiego] 1685–1725*, „Miesięcznik Heraldyczny” 1932 nr 12 (dodatek), s. 223–227.
6. *Metryki chrztu z Ostroga 1599–1666*, „Miesięcznik Heraldyczny” 1938 nr 9 (dodatek), s. 140–143.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. Archiwum Diecezji Łuckiej (depozyt w Ośrodku ABMK), b. sygn., Materiały ks. Florentyna Czyżewskiego.

Publikacje

1. *Czyżewski Florentyn*, [w:] R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSSR 1917–1939. Martyrologium*, Lublin 1998, s. 206–207 (tam bibliografia przedmiotowa).

oprac. Maria Dębowska

Dąbrowski Kazimierz, ks.

A. Życiorys

Kazimierz Dąbrowski, kapłan diecezji chełmińskiej, ur. 24 III 1908, Lewinko (ob. pow. wejherowski), w rolniczej rodzinie Jana i Marty Wałdowskiej. Uczęszczał do Gimnazjum Klasycznego im. Króla Jana Sobieskiego w Wejherowie, gdzie w 1929 r. zdał maturę. Po krótkim pobycie w WSD w Pelplinie (1930–1931) przeniósł się na Uniwersytet Poznański, gdzie studiował historię (1931–1935). Magisterium uzyskał na podstawie pracy *Monografia Chmielna. Zarys historyczny wsi kaszubskiej*. Następnie uczył historii w gimnazjum kartuskim, a w 1937 r. wrócił do WSD w Pelplinie, lecz studia filozoficzno-teologiczne przerwał mu wybuch II wojny światowej. Uwięziony, a następnie przymusowo wcielony do niemieckiej armii i wysłany na front zachodni, gdzie zbiegł i przedostał się do Anglii. W 1944 r. wstąpił w szeregi Wojska Polskiego na Zachodzie. Od stycznia 1945 studiował teologię w St. Joseph's College Upholland w Wigan. Do Polski wrócił w lutym 1947. Święcenia kapłańskie otrzymał 29 VI 1947 w Pelplinie. Pracował jako wikariusz w parafiach w Toruniu i Chełmży. 1 IX 1948 powołany na wykładowcę historii w Gimnazjum Biskupim Collegium Marianum w Pelplinie. Funkcję tę pełnił do likwidacji szkoły przez władze państwowe w sierpniu 1961. Przez krótki czas uczył także języka angielskiego oraz prowadził Kółko Historyczne im. ks. Stanisława Kujota. Równocześnie w latach 1951–1954 administrator parafii w Jabłowie i kustosz Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie (1954–1984). Wykładał dzieje diecezji chełmińskiej w WSD w Pelplinie

(1975–1987) i prowadził seminarium naukowe, na którym powstało kilka monografii parafii. W 1963 r. na Wydziale Humanistycznym UAM w Poznaniu obronił doktorat na podstawie rozprawy *Rozwój wielkiej własności ziemskiej klasztoru cysterek w Żarnowcu od XIII do XVI wieku* napisanej pod kierunkiem prof. Kazimierza Tymienieckiego. W 1976 r. habilitował się na WT KUL w oparciu o dysertację *Opactwo cystersów w Oliwie od XII do XVI wieku*. Od 1978 r. członek Towarzystwa Naukowego w Gdańsku. 7 X 1984 bp Marian Przykucki mianował go kanonikiem gremialnym Kapituły Kolegiackiej w Chełmży. Zmarł 4 XII 1987 w Tczewie. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Pelplinie.

Opublikował 39 prac naukowych. Przed II wojną światową większość publikacji ogłosił w czasopiśmie „Kaszuby” (dodatek do „Gazety Kartuskiej”), po wojnie głównie w „Orędowniku Diecezji Chełmińskiej”, „Studiach Pelplińskich” i *Encyklopedii katolickiej*. Problematyka jego badań naukowych koncentrowała się wokół trzech zagadnień: rodzimej kaszubszczyzny, dziejów kościelnych Pomorza Nadwiślańskiego i diecezji chełmińskiej oraz biografistyki duchowieństwa diecezjalnego. Kryterium ograniczające problematykę badawczą stanowił nie czas (choć preferował średniowiecze), lecz terytorium Pomorza i diecezji.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Kustoszu Archiwum Diecezji Chełmińskiej mianowany 10 III 1954 przez bp. Kazimierza Józefa Kowalskiego. Obowiązki te pełnił do 31 X 1984.

W latach 50. XX w. opracował inwentarz kartkowy liczącej ponad 300 jednostek kolekcji dokumentów pergaminowych i papierowych odnoszących się do diecezji chełmińskiej, kapituły katedralnej, zakonów (cystersi w Pelplinie i Koronowie, kartuzi w Kartuzach, benedyktynki w Chełmnie i Toruniu), diecezji warmińskiej i różnych (*varia*). Inwentarz ten, później uzupełniany nowymi nabytkami, wszak Stolica Apostolska nadal nominacje biskupów wystawia na pergaminie *sub plumbo*, do dziś służy jako pomoc archiwalna.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Dąbrowskiego opublikował ks. prof. dr hab. Anastazy Nadolny: *Dąbrowski Kazimierz (1908–1987)*, SPTK 8, s. 146–148.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADP, sygn. D, *Akta personalne ks. K. Dąbrowskiego*.
2. Biblioteka WSD w Pelplinie, sygn. 53346, J. Dunajski, „*Collegium Marianum*” w *Pelplinie 1946–1961*, Pelplin 1988, s. 44, 66 [praca mgr, WSD Pelplin, mps].

Publikacje

1. A. Nadolny, *Dąbrowski Kazimierz (1908–1987), kanonik Kapituły Kolegiackiej Chełmińskiej, historyk*, SPTK 8, s. 146–148.
2. A. Nadolny, *Ks. Kazimierz Dąbrowski*, „Pomerania” 1988 nr 6, s. 56.
3. A. Nadolny, *Śp. ks. Kazimierz Dąbrowski (1908–1987) – historyk Pomorza i diecezji chełmińskiej*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej” 1989 nr 1–2, s. 65–67.
4. H. Mross, *Pracownicy naukowo-dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego Pelplin 1939–1995. Słownik bio-bibliograficzny*, Pelplin 1997, s. 70–72.

oprac. Anastazy Nadolny

Dudek Antoni (o. Lotar) OFM

A. Życiorys

Antoni Dudek, kapłan prowincji pw. św. Jadwigi Zakonu Braci Mniejszych (franciszkanin śląski), ur. 22 V 1912, Oleszka (ob. pow. krapkowicki), syn Piotra i Pauliny Cebuli. Kształcił się w Kolegium Serafickim Franciszkanów w Nysie (1925–1934), a następnie wstąpił do Prowincji św. Jadwigi Zakonu Braci Mniejszych. Habit zakonny i imię zakonne Lotar otrzymał 9 IV 1934 w Borkach Wielkich, gdzie odbywał nowicjat. Śluby czasowe (proste) złożył tamże 10 IV 1935, a uroczyste 19 IV 1938 we Wrocławiu-Karłowicach. Studia filozoficzne i teologiczne odbył w WSD Franciszkanów w Kłodzku (1935–1937) i we Wrocławiu-Karłowicach (1937–1940). Będąc na studium teologicznym, ze względu na swoje zdolności został wysłany na studia z zakresu kanonicznego na WT Uniwersytetu we Wrocławiu. Pod koniec studiów seminaryjnych i uniwersyteckich po wybuchu wojny powołany do wojska. W czasie urlopu 9 III 1940 otrzymał we Wrocławiu-Karłowicach święcenia kapłańskie z rąk kard. Adolfa Bertrama. Po urlopie oddelegowany na front wschodni, gdzie przebywał przez całą kampanię. W czasie wycofania się wojsk niemieckich na Przełęcz Dukielskiej został poważnie ranny w prawą rękę i do 1946 r. przebywał w szpitalu wojskowym. Lekarze wojskowi proponowali mu amputować rękę, ale nie wyraził zgody. Po wojnie wrócił do Zakonu, uzupełnił studia teologiczne (VII 1946–I 1947), zdał wymagane egzaminy i rozpoczął pracę duszpasterską w nowych warunkach geopolitycznych.

Kolejno duszpasterzował w Krynicznie, ob. pow. trzebnicki (I–V 1947), Wysokim Kościele oraz Szewcach, ob. pow. Trzebnica (V–VIII 1947), następnie był prefektem i lektorem zakonnego Niższego Seminarium we Wrocławiu (1947–1948), rektor wspomnianego Niższego Seminarium i nadal jego lektor (1948–1950). Trudno ustalić, z jakich przedmiotów prowadził zajęcia. Archiwum Prowincji nie posiada materiałów dotyczących Niższego Seminarium we Wrocławiu. Następnie pełnił funkcję prefekta, rektora i wykładowcy WSD Franciszkanów we Wrocławiu (1950–1953), a od 1953 r. gwardian tamtejszego klasztoru. Po usunięciu franciszkanów z Wrocławia (1954) zorganizował studia w Kłodzku, gdzie był przełożonym klasztoru, prefektem (do VI 1958) i nadal wykładowcą. Od roku akademickiego 1950/1951 do 1954/1955 w zakonnym WSD prowadził zajęcia z następujących przedmiotów: biologia, etyka, język łaciński, kosmologia, liturgika, psychologia i socjologia. W latach akademickich 1955/1956 i 1956/1957 wykładał etykę, kosmologię i prawo kanoniczne, a od roku akademickiego 1957/1958 prowadził wykłady tylko z prawa kanonicznego. Z kolei przełożony w częściowo odzyskanym klasztorze we Wrocławiu (VI 1958–1961); równocześnie wykładał w zakonnym seminarium w Kłodzku. W następnych latach gwardian klasztoru w Nysie (1961–1967), wikariusz prowincji (1967–1973) oraz definitor prowincji (1976–1982), kronikarz prowincji św. Jadwigi (1976–1983). Długoletni kapelan Sióstr Franciszkanek w Ołdrzychowicach Kłodzkich (1969–1983). Zmagając się z ciężką chorobą, do końca życia prowadził bardzo sumiennie wykłady z prawa kanonicznego. Zmarł 25 V 1983 w Trzebnicy, pochowany w Górze Świętej Anny (ob. pow. Strzelce Opolskie).

Jako kronikarz prowincji św. Jadwigi opracował na podstawie źródeł *Kronikę Braci Mniejszych Prowincji Świętej Jadwigi do roku 1953* (AG OFMJ, sygn. seria G/I) oraz *Kronikę Prowincji św. Jadwigi Zakonu Braci Mniejszych 1976–1982* (AG OFMJ, seria G/II).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Kustosz Archiwum Prowincji św. Jadwigi mianowany decyzją władz zakonnych 15 IV 1967. Na tym stanowisku pozostał do śmierci. Zawsze sumiennie wywiązywał się z obowiązków; systematycznie porządkował zbiory archiwalne. Należy dodać, że archiwum istnieje od chwili utworzenia prowincji (1911); mieściło się w siedzibie prowincjałatu we Wrocławiu-Karłowicach. Gdy w 1954 r. franciszkanów zmuszono, by opuścili Wrocław, wówczas zbiory archiwalne przeniesiono do Góry św. Anny. Z kolei w 1954 r. archiwum przeniesiono do klasztoru w Kłodzku, a w 1983 r. do Wrocławia. Z wielką starannością opiekował się ciągle zagrożonymi zbiorami i zabiegał o powiększanie jego zasobu. Brał udział w Ogólnopolskim Seminarium Archiwistyki Kościelnej (1967) zorganizowanym w Lublinie na KUL przez Ośrodek ABMK. Seminarium to zapoznało uczestników z teoretycznymi i praktycznymi zagadnieniami porządkowania i inwentaryzacji archiwów kościelnych (diecezjalnych i zakonnych). Wiadomości te skrzętnie wykorzystywał w pracy archiwalnej.

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. [Nekrolog o. Lotara Dudka], „Acta Ordinis Fratrum Minorum” 4:1983, s. 123.

oprac. Ireneusz Bednarek OFM

Gadacz Jan Ludwik (o. Kornel) OFM^{Cap}

A. Życiorys

Jan Ludwik Gadacz, pseud. m.in. Porowski Ludwik, Sobolewski Maciej i różne inicjały, kapłan Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów, ur. 15 I 1916, Jażwiny (ob. pow. dębicki), syn Adama i Marii Garstki. Po ukończeniu szkoły powszechnej w rodzinnej miejscowości kształcił się w Kolegium Serafickim Kapucynów w Rozwadowie – ob. w granicach adm. Stalowej Woli (1932–1933), a następnie wstąpił do komisariatu krakowskiego Zakonu Kapucynów. Habit zakonny oraz imię zakonne Kornel otrzymał 29 VIII 1933 w Sędziszowie Małopolskim, gdzie odbywał nowicjat. Śluby proste złożył tamże 30 VIII 1934, a uroczyste 8 IX 1937 w Krakowie. Gimnazjum typu humanistycznego, studia filozoficzne i teologiczne odbył w Studium Filozoficzno-Teologicznym Kapucynów w Krakowie. Święcenia kapłańskie otrzymał 20 VII 1941 w Krakowie w kościele franciszkanów konwentualnych z rąk bp. Stanisława Rosponda.

Po święceniach kapłańskich nadal przebywał w klasztorze w Krakowie, pracując dorywczo w duszpasterstwie w Mydlnikach (ob. w granicach adm. Krakowa), a następnie w Rozwadowie (VII 1945–II 1946). W okresie II wojny światowej współpracował z Armią Krajową. Krótko przebywał w domu zakonnym w Księżących Żuławach (1946) i w Pruszczu Gdańskim (1947), pełniąc różnorodne obowiązki duszpasterskie, m.in. duszpasterza w okolicznych miejscowościach, katechety, administratora parafii, kapelana szpitala i prefekta LO w Pruszczu Gdańskim; był także studentem Akademii Nauk Politycznych w Warszawie (IX–XI 1946). Następnie katechizował młodzież

w Nowej Soli (IX 1947–I 1948), skąd został skierowany do Krakowa, gdzie pracując jako nauczyciel religii w Państwowym Męskim Gimnazjum Handlowym, studiował historię na WT UJ. Tytuł magistra teologii otrzymał 28 I 1949 na podstawie pracy *Historia klasztoru OO. Kapucynów w Krakowie, pierwsze ćwierćwiecze*, a tytuł doktora 30 VI 1951 po przedłożeniu rozprawy *O. Wacław Nowakowski* napisanej pod kierunkiem ks. prof. Tadeusza Glemmy na seminarium naukowym z Historii Kościoła w Polsce na WT UJ. Krótko wykładał historię Kościoła w Studium Filozoficzno-Teologicznym Kapucynów w Krakowie. Z kolei przebywał w klasztorze w Sędziszowie Małopolskim (1952–1953), a następnie powrócił do klasztoru w Krakowie, gdzie podjął się uporządkowania i skatalogowania biblioteki klasztornej. Pracował także jako sekretarz i ekonom prowincji zakonnej (IV 1956–1960). W późniejszym okresie przebywał w klasztorze w Sędziszowie Małopolskim (1964–VIII 1973), w domach zakonnych w Olszanicy – ob. w granicach adm. Krakowa (VIII 1973–1978), w Nowej Soli (1978–1983) i we Wrocławiu (1983–1985), gdzie zmarł 23 XI 1985. Pogrzebany tamże na Cmentarzu Grabiszyńskim.

Opublikował około 130 artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii Zakonu Kapucynów, m.in. w *Polskim słowniku biograficznym*, „Tygodniku Powszechnym”, „Gościu Niedzielnym” i „Za i Przeciw” oraz kilka książek. Najwybitniejszym osiągnięciem było opracowanie dwutomowego *Słownika polskich kapucynów* (Wrocław 1985–1986). Pozostawił po sobie pamięć kolekcjonera – część zbiorów filatelistycznych przekazał Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, komplet wydawnictw Oficyny Samuela Tyszkiewicza do Biblioteki PAN w Kórniku, a księgozbiór związany z historią regionalną i rodzimą miejscowością do Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Kustosz archiwum krakowskiej prowincji kapucynów mianowany 7 IV 1959 decyzją zarządu prowincji, odwołany po złożeniu pisemnej rezygnacji w dniu 10 VIII 1964.

Uporządkował archiwum prowincjalne oraz archiwa poszczególnych klasztorów prowincji i doprowadził do ich centralizacji w domu prowincjalnym w Krakowie. Opracował i ogłosił drukiem inwentarz prowincjalnego archiwum zakonnego oraz archiwów klasztorów kapucynów w Drohobyczu, Krakowie, Krośnie, Olesku, Ostrogu, Rozwadowie (obecnie Stalowa Wola), Sędziszowie Małopolskim, Lwowie-Zamarstynowie, ponadto katalog rękopisów bibliotecznych i inwentarz dzieł sztuki krakowskiej prowincji kapucynów, które opublikował w czasopiśmie „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2:1961 z. 1–2, s. 53–165; 7:1963, s. 95–272; 11:1965, s. 119–200; 12:1965, s. 83–181; 14:1967, s. 205–226). Opublikował kilka artykułów o historii archiwów poszczególnych klasztorów kapucyńskich i zbiorach archiwalnych, a także kilka pomniejszych artykułów. W sumie lista publikacji drukowanych o. Gadacza zawiera 134 pozycje.

Kilkakrotnie urządził w klasztorach w Sędziszowie Małopolskim, Krakowie i w Rozwadowie okresowe wystawy związane z działalnością niepodległościową kapucynów, prezentując materiały archiwalne i pamiątki będące własnością kolekcjonerów. Brał udział w kursach dla pracowników archiwów kościelnych (1956, 1961), dla pracowników bibliotek (1957) oraz dla pracowników muzeów i opiekunów dzieł sztuki (1963, 1964) zorganizowanych przez KUL. Na kursie dla pracowników archiwów kościelnych wygłosił w 1961 r. referaty: *Urzędy i kancelarie zakonne* oraz *Sieć archiwów zakonnych*, które zostały upublicznione w postaci kopii powielaczowych.

C. Bibliografia podmiotowa

1. J. L. Gadacz, *Słownik polskich kapucynów*, t. 1, Wrocław 1985, s. 432–438 (tam bibliografia podmiotowa).
2. J. M. Cygan, *Gadacz Jan Ludwik*, SPTK 8, s. 171–174 (tam literatura podmiotowa).

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AKrPK, sygn. APZ 100, *Akta o. Kornela Gadacza*.

Publikacje

1. J. L. Gadacz, *Słownik polskich kapucynów*, t. 1, Wrocław 1985, s. 432–438 (tam bibliografia przedmiotowa).
2. J. Duchniewski, *Gadacz Kornel OFM Cap., 1916–1985*, EK 5, kol. 798.
3. [Nekrolog], „*Analecta OFM Cap.*” 102:1986, s. 61.
4. J. Marecki, *O. Kornel Gadacz. Zasłużony archiwista i historiograf*, AE 3, s. 111–115.

oprac. Józef Marecki

Grenda Anna (s. Ligoria) SłNSJ

A. Życiorys

Anna Grenda, siostra zakonna ze Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego (sercanka), ur. 25 VII 1920, Łaskowice (ob. pow. pabianicki), córka Marcina i Antoniny Szczesio. W dniu 26 IX 1937 wstąpiła do Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego i 29 VI 1938 w Krakowie rozpoczęła nowicjat, a wraz z habitem otrzymała nowe imię zakonne Ligoria. Rok później 30 VI 1939 złożyła pierwszą profesję zakonną, a 2 VII 1945 – śluby wieczyste.

W 1941 r. rozpoczęła naukę w Państwowej Szkole dla Wychowawczyń Przedszkoli w Krakowie, którą ukończyła w r. 1942, uzyskując uprawnienia wychowawczynie w przedszkolach. W charakterze wychowawczynie pracowała w kilku przedszkolach prowadzonych przez Zgromadzenie: Biecz (1942–1943); Przemysł-Błonie (I 1943–1 VIII 1956), gdzie również pełniła obowiązki przełożonej wspólnoty zakonnej (1950–1956); Jaśliśka (1 VIII 1956–16 X 1962); Warszawa (1 IX 1974–11 X 1977). W czasie II wojny światowej uczestniczyła w Przemysłu w akcji ratowania dzieci żydowskich, za co wraz z innymi siostrami odznaczona Medalem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata (1987). W zgromadzeniu pełniła funkcję asystentki prowincjalnej w Częstochowie (19 X 1962–21 X 1968); przełożonej prowincjalnej rezydując w Korczyniu – ob. pow. krośnieński (21 X 1968–22 III 1973 i w Zakopanem po przeniesieniu siedziby władz prowincji 22 III 1973–4 X 1974), wikarii prowincjalnej w Zakopanem (12 X 1977–30 IX 1980), asystentki

i sekretarki generalnej (1 X 1980–14 IX 1992) oraz asystentki i sekretarki prowincjalnej (14 IX 1992–14 IX 2001). Zmarła w Krakowie 13 XII 2003, pochowana w grobowcu zgromadzenia na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Jako sekretarka zarządu generalnego i prowincji zgodnie z prawem wewnętrznym zgromadzenia odpowiadała za Archiwum Główne Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, jak również za archiwum prowincji. Kształtowała kancelarię i kontynuowała proces porządkowania archiwum głównego i prowincjalnego. Choć nie ukończyła żadnego kursu archiwistycznego, w zleconej pracy stosowała się do rad osób kompetentnych, sama odznaczała się wyczuciem wartości historycznej dokumentów zgromadzonych w archiwum i kancelarii.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AGŚIŃSJ, sygn. APers 540, *Akta personalne s. Ligorii Anny Grenda*.

Publikacje

1. E. Kurek, *Dzieci żydowskie w klasztorach udział żeńskich zgromadzeń zakonnych w akcji ratowania dzieci żydowskich w Polsce w latach 1939–1945*, Lublin 2001, s. 149–151.
2. *Pamiętam każdy dzień... Losy żydów przemyskich podczas II wojny światowej*, red. J. J. Hartman, J. Krochmal, Przemyśl 2001, s. 208–210.
3. *Wspomnienia o zmarłych siostrach – śp. Siostra Ligoria Anna Grenda [nekrolog]*. „Ogniwo” 2003 nr 6, s. 59–63.

oprac. Jadwiga Monika Kupczewska ŚIŃSJ

Janocha Franciszek (o. Albin) OFMCap

A. Życiorys

Franciszek Janocha, kapłan Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów, ur. 14 X 1912, Krościenko Niżne (ob. w granicach adm. Krosna), syn Jana i Anieli Kolanko. Początkowo kształcił się w rodzinnej miejscowości, a w latach 1926–1929 w Kolegium Serafickim Kapucynów w Rozwadowie (ob. w granicach adm. Stalowej Woli). Do krakowskiego komisariatu kapucynów wstąpił w sierpniu 1929. Nowicjat, podczas którego otrzymał habit i imię zakonne, odbywał w Sędziszowie Małopolskim, gdzie też 8 IX 1930 złożył pierwszą profesję zakonną. Z kolei studiował w Studium Filozoficzno-Teologicznym Kapucynów w Krakowie (1930–1936). Maturę złożył w 1933 r. jako eksternista w krakowskim Gimnazjum św. Jacka. Święcenia kapłańskie otrzymał 25 X 1936 w Krakowie i wkrótce wyjechał na studia do Rzymu, gdzie podjął studia z teologii dogmatycznej na Uniwersytecie Gregoriańskim zwieńczone w 1939 r. tytułem licencjata (licencjat kanoniczny). Z powodu pogłosek o możliwości wybuchu wojny opuścił Włochy i przez Budapeszt i Lwów 31 VIII 1939 dotarł do Krakowa, skąd na polecenie przełożonych udał się 4 IX tr. „na ucieczkę” do Oleska, a następnie do Lwowa. Aresztowany przez funkcjonariuszy NKWD 20 VI 1940 i skierowany do wschodnich rejonów Związku Sowieckiego nad rzekę Unżę jako „osobnik społecznie niebezpieczny”. 1 III 1942 zgłosił się do Armii Polskiej i został przydzielony do 8 Dywizji Piechoty jako kapelan szpitalny (w randze porucznika) w Czok-Pak w Kazachstanie.

W maju 1942 przeniesiony do Turkiestanu jako kapelan rodzin wojskowych. W chwili opuszczania terenu Związku Sowieckiego przez Armię Polską na przełomie 1942 i 1943 r. dwukrotnie oddał swoje miejsce ewakuacyjne cywilom, sam zaś zgłosił się do pracy w szpitalu wśród chorych na tyfus. 21 III 1943 aresztowany ponownie przez funkcjonariuszy NKWD i skierowany do Moskwy, gdzie w więzieniach na Łubiance i Butyrkach przeszedł długotrwałe śledztwo. Oskarżony o szpiegostwo „na rzecz Watykanu” i propagandę antyradziecką skazany na 8 lat łagru. Karę odbywał w kopalniach w Uchcie i w obozach pracy w okolicach Bałchaszu. W 1950 r. pozostałą część wyroku pobytu w łagrze zamieniono na bezterminowe osiedlenie w Kraju Krasnojarskim. Końcem listopada 1955 otrzymał pozwolenie na wyjazd do Polski i wypłatę kilku tysięcy rubli za pracę na rzecz Związku Sowieckiego; granicę polsko-sowiecką w Medyce koło Przemyśla przekroczył 29 XII 1955. Jako rekonwalescent przebywał okresowo w klasztorze w Krośnie i w domu zakonnym w Gdańsku, następnie pracował jako prefekt SP w Wałczu (1957–1959) oraz nauczyciel języka rosyjskiego i religii w NSD Kapucynów w Rozwadowie (1959–1960). W 1960 r. zamieszkał w klasztorze kapucynów w Krakowie, gdzie przebywał do śmierci. Pracował w Prywatnym Liceum Kapucynów i w WSD Kapucynów jako nauczyciel łaciny i języka rosyjskiego; ponadto uczył łaciny w WSD Paulinów w Krakowie. Był także wychowawcą kleryków w zakonnym seminarium w Sędziszowie Małopolskim. Zasadniczo poświęcał się pracy w bibliotece i archiwum zakonnym oraz działalności duszpasterskiej jako spowiednik w domach zakonnych i kapelan siostr. W latach 1964–1967 definitorem Krakowskiej Prowincji Zakonu Kapucynów. W 1988 r. współuczestniczył w odnowie działalności Związku Sybiraków w Krakowie, równocześnie pełniąc w nim opiekę duszpasterską jako kapelan oddziału. Za działalność patriotyczną uhonorowany m.in. tytułem honorowego Sybiraka (1988), Złotym Krzyżem Zasługi przez Prezydenta PR na Uchodźstwie (1989), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1995) oraz podniesiony do stopnia kapitana. Jego postać upamiętnia tablica odsłonięta w 2002 r. w kościele kapucynów

w Krakowie. Zmarł 24 III 2001 w Krakowie, pogrzebany tamże w grobowcu zakonnym na Cmentarzu Rakowickim.

Mimo licznych obowiązków duszpasterskich, pracy nad porządkowaniem biblioteki klasztornej i prowincjalnego archiwum poświęcał się działalności pisarskiej. Po powrocie z syberyjskiej tułaczki prowadził rozległą korespondencję z kapucynami oraz innymi duchownymi, którzy pozostali w Związku Sowieckim. Ręcznie i na maszynie przepisywał teksty artykułów z czasopism religijnych i jako własne listy wysyłał na ich adresy oraz na adresy wskazanych osób świeckich. Pośredniczył także w przekazywaniu intencji mszalnych, których stypendia służyły zesłanym kapłanom jako źródło utrzymania. Zgromadził korespondencję i materiał dokumentujący działalność duszpasterską służi Bożego o. Serafina Kaszuby OFMCap na terenie Związku Sowieckiego w latach 1939–1977 oraz działacza konspiracyjnego i więźnia obozu koncentracyjnego w Dachau, a następnie duszpasterza w Australii o. Kasjana Wolaka OFMCap. Pokłosem były publikacje książkowe poświęcone tym osobom: *O. Serafin Kaszuba z zakonu OO. Kapucynów 1910–1977*, Kraków 1981; *O. Kasjan Wolak z zakonu kapucynów 1913–1973*, Kraków 1981. Ponadto opublikował kilka artykułów w „Gościu Niedzielnym” i „Tygodniku Powszechnym” poświęconych działalności kapucynów. Przymusowy pobyt na terenie Związku Sowieckiego opisał w pamiętniku zatytułowanym *Pod opieką Matki Bożej. Wspomnienia sybiraka 1939–1956* (Wrocław 1993). Wspomnienia te w 1990 r. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze wyróżniło trzecią nagrodą i skierowało do druku. Niektóre opracowania i wspomnienia pozostawił w maszynopisie (zob. AKrPP, sygn. APZ 135, Akta personalne o. Albina Janochy).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Prawdopodobnie w 1975 lub w 1976 r. objął funkcję kustosa Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów, którą pełnił do 1991 r. Z wielką troską opiekował się archiwaliami. Chętnie służył

pomocą, fachową wiedzą i tłumaczeniem tekstów łacińskich tym historykom, którzy korzystali z kapucyńskich zasobów archiwalnych.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o. Janochy zestawiał o. dr Jan Ludwik [o. Kornel] Gadacz OFM^{Cap}, *Słownik polskich kapucynów*, t. 1, Wrocław 1985, s. 516–517. Ponadto:

1. А. Яноха, *Отець Серафим–Алоїз Капууба (1910–1977)*, Білий–Дунаець 1999.

D. Bibliografia przedmiotowa (selektywna)

Archiwalia

1. AKrPK, sygn. APZ 135–IX–3–5, *Akta personalne o. Albina Janochy (w tym zbiór artykułów prasowych dotyczących działalności duszpasterskiej i patriotycznej)*.
2. ArUPJPII, sygn. H–513, M. Methner, *Życie i działalność Ojca Albina Janochy OFM^{Cap}*, Kraków 2011 [praca mgr, WHKiDK UPJPII, mps].
3. Archiwum prywatne prof. dra hab. Józefa Mareckiego, H. Ł[yczko], *Mój brat sybirak. Wspomnienie siostry*, Krosno 2003 [mps].

Publikacje

1. J. L. Gadacz, *Słownik polskich kapucynów*, t. 1, Wrocław 1985, s. 516–517 (tam bibliografia przedmiotowa).
2. W. Krawczyński, *Tablica pamięci Ojca Albina Janochy – Sybiraka*, „Zesłaniec” 2002 nr 9, s. 126–128.
3. J. Marecki, *Zmarli. Albin Janocha OFM^{Cap}*, „Studia Franciszkańskie” 12: 2002, s. 701–703.

oprac. Józef Marecki

Jurczak Helena (s. Anna) SM

A. Życiorys

Helena Jurczak, siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (szarytka), ur. 11 IV 1911, Melanów (ob. pow. garwoliński), córka Józefa i Balbiny Pyltarczak. Po ukończeniu szkoły powszechnej rozpoczęła naukę w Gimnazjum im. Marii Konopnickiej w Warszawie. W 1930 r. otrzymała świadectwo dojrzałości i zapisała się na Wydział Humanistyczny UW. W lutym 1935 uzyskała dyplom magistra filozofii w zakresie historii i rozpoczęła naukę w Studium Pedagogicznym UW. Równocześnie rozpoczęła pracę w bibliotece uniwersyteckiej i udzielała korepetycji. W 1937 r. zgłosiła się do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. Po odbytym postulacie i rozpoczętym nowicjacie (w zgromadzeniu nazywanym seminarium) w 1938 r. wyjechała do domu macierzystego w Paryżu. Jesienią tegoż roku posłana do pracy w szpitalu w Bordeaux, następnie do szpitala w Paryżu. W tym czasie uczyła do Szkoły Pielęgniarskiej, którą ukończyła w 1942 r.

W 1946 r. wróciła do Polski. Pracowała jako pielęgniarka w Szpitalu Dzieciątka Jezus, następnie w Szpitalu Przemienienia Pańskiego w Warszawie. Tam w Szkole Pielęgniarskiej nostryfikowała swój dyplom pielęgniarski. W 1948 r. podjęła obowiązki nauczycielki, a potem dyrektorki prowadzonej przez zgromadzenie Prywatnej Żeńskiej Średniej i Zasadniczej Szkoły Zawodowej Dom Pracy w Radomiu. W 1954 r. po zlikwidowaniu szkoły w Radomiu pracowała jako pielęgniarka i księgowa w Zakładzie dla Przewlekłe

Chorych w Kurozwałkach (ob. pow. staszowski). W 1959 r. przybyła do domu prowincjalnego Zgromadzenia w Warszawie (ul. Tamka 35) do pracy w Sekretariacie i Archiwum Zgromadzenia, i pozostała w tej działalności prawie przez 40 lat. Pracując jako sekretarka prowincjalna, podejmowała jednocześnie prace archiwalne. Zmarła 24 VII 1998, pochowana w kwaterze sióstr na warszawskich Powązkach.

Opracowała monografię poszczególnych domów własnej prowincji zakonnej oraz wiele biogramów sióstr szarytek. Opracowała dzieje zgromadzenia w latach II wojny światowej, dokumentację i katalogi poszczególnych domów prowincji. Przygotowała również kilka opracowań na temat dziejów zgromadzenia i biogramy sióstr. Część wydano drukiem (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 1–3), niektóre pozostały w maszynopisie lub zostały wykorzystane przez innych historyków.

Jej podstawowym osiągnięciem jest opracowanie monografii (671 stron druku) o działalności sióstr prowincji warszawskiej podczas II wojny światowej i wydanej jako 14 tom wielkiej monografii Wydawnictwa KUL pod redakcją prof. Jerzego Kłoczowskiego w serii *Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce 1939–1947* (zob. bibliografia podmiotowa poz. 3). Zbierała dokumentację dotyczącą apostołstwa Cudownego Medalika. Przez wiele lat służyła jako tłumaczka podczas międzynarodowych spotkań zgromadzenia w Paryżu i w Rzymie. Oprócz pracy w archiwum podejmowała działania na innych polach zgodnie z charyzmatem zgromadzenia, m.in. opiekowała się wieloma biednymi rodzinami, organizowała im stałą opiekę, udzielała pomocy duchowej potrzebującym. Pozostawiła po sobie pamięć rozmodlonej siostry zakonnej, troszczącej się o nowe powołania zakonne i o osoby ubogie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Archiwistka Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo Prowincji Warszawskiej od 1983 r. Pracowała nad uporządkowaniem zasobu archiwalnego zgromadzenia, prowadziła

liczne kwerendy do dziejów zgromadzenia na ziemiach polskich. Brała udział w sympozjach i zjazdach historycznych oraz w spotkaniach archiwalnych.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Siostry Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo w Parafii Św. Krzyża w Warszawie. Księga Pamiątkowa, Kościół Świętego Krzyża w Warszawie w Trzechsetną Rocznicę Konsekracji*, Kraków 1996.
2. *Siostra Augusta Sikorska 1834–1919*, NP 86:1996, s. 247–310.
3. *Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulo Sług Ubogich Chorych Prowincja Warszawska*, Lublin 2000 (Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce 1939–1947, 14).

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

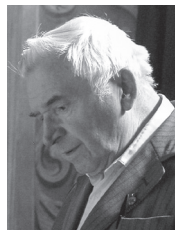
1. ASMW, b. sygn., M. Leszczyńska, *Jurczak Helena*, [w:] *Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego à Paulow Polsce (1652–2002)*, Kraków 2012 [mps].

Publikacje

1. B. Długowska, *Wspomnienie o Siostrze Annie Jurczak*, „Małe Echo Warszawskiej Prowincji Sióstr Miłosierdzia” 1998 nr 4–9, s. 40–41.

oprac. Jadwiga Kisielewska SM

Kolak Waclaw Michał

A. Życiorys

Wacław Michał Kolak, ur. 20 IX 1923, Kraków, syn Ludwika i Anny z domu Wideł. W 1937 r. po ukończeniu szkoły powszechnej uczęszczał do 3 Gimnazjum im. Jana Sobieskiego w Krakowie, edukację po wybuchu wojny kontynuował na tajnych kompletach. Egzamin maturalny złożył w 1946 r. w Liceum Pijarów w Krakowie. W latach 1946–1952 studiował historię i historię sztuki na Wydziale Filozofii UJ, gdzie (w marcu 1952 uzyskał dyplom magistra filozofii.

W 1982 r. uzyskał dyplom doktora nauk humanistycznych na podstawie dysertacji *Klasztor Augustianów przy kościele św. Katarzyny w Krakowie do połowy wieku XVI*. Od 1982 r. aż do śmierci związany z PAT jako wykładowca kursów archiwalnych dla instytucji kościelnych, a następnie na Wydziale Historii Kościoła prowadził wykłady i ćwiczenia z zakresu nauk pomocniczych historii, archiwistyki oraz paleografii. Był członkiem komisji historycznych w procesach kanonizacyjnych bł. Bronisławy, bł. Szymona z Lipnicy, bł. Hilarego Januszewskiego, bł. Marii Bernardyny Jabłońskiej i beatyfikacyjnych Klemensa, Reclawy i Wizenny, Świętosława Milczącego, Izajasza Bonera, Zofii z Maciejewskich Czeskiej. Członek SAP, PTT (Sekcja Historyczna), PTH (Sekcji Heraldyki Kościelnej), Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Miasta Krakowa, Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej. Aktywnie uczestniczył jako członek redakcji w pracach komitetu redakcyjnego „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego” (1995–2007).

Autor około stu publikacji naukowych i popularnonaukowych oraz kilku projektów wystaw.

Zmarł 14 X 2007 w Krakowie, pogrzebany tamże w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Rakowickim.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1949–1951 (jako student UJ) pod kierunkiem prof. Władysława Semkowicza (Zakład Nauk Pomocniczych Historii UJ) prowadził kwerendę archiwalną i pracował nad zmianą nazewnictwa miejscowości w ramach projektu *Atlas geograficzny Ziemi Północnych i Zachodnich*. W maju 1952 rozpoczął pracę w Archiwum Akt Dawnych miasta Krakowa (potem Archiwum Państwowe w Krakowie, ob. Archiwum Narodowe w Krakowie) jako adiunkt naukowo-badawczy. Pełnił wiele funkcji, m.in. był członkiem Komisji Metodycznej oraz kierownikiem działu informacji i ewidencji archiwalnej (1962–1985). W latach 1968–1975 na zlecenie redakcji czasopisma „Archeion” był stałym recenzentem włoskiego czasopisma „Resegna degli Archivi di Stato”. W 1970 r. na zlecenie Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych wyjechał do Włoch w celu przeprowadzenia kwerendy w tamtejszych archiwach dla rejestracji poloników (Florencja, Mediolan).

Jako pracownik Archiwum Państwowego w Krakowie zajmował się uporządkowaniem i opracowaniem archiwaliów przekazanych do tegoż archiwum z Biblioteki Jagiellońskiej po kościelnej kasacie klasztoru augustianów w Krakowie oraz placówki duszpasterskiej augustianów w Krakowie-Bieżanowie, która miała miejsce w 1950 r. Celem identyfikacji powierzonego zasobu nawiązał szereg kontaktów z byłymi augustianami oraz władzami generalnymi Augustianów w Rzymie i archiwistami augustiańskich wspólnot zakonnych w krajach Europy Zachodniej. Zgromadził część rozproszonych archiwaliów z dawnego zasobu klasztoru augustianów w Krakowie – część włączył do opracowywanego zespołu, a będące w posiadaniu byłych zakonników i wytworzone

po 1950 r. przekazał do Kurii Generalnej Zakonu Augustianów w Rzymie. Efektem wieloletnich prac była publikacja drukowanego inwentarza pt. *Katalog Archiwum OO. Augustianów w Krakowie 1299–1950* (Kraków 1997).

Obok prac nad tzw. zasobem augustiańskim dr Kolak porządkował szereg zespołów znajdujących się w Archiwum Państwowym (ob. Archiwum Narodowym) w Krakowie, w których znajdują się liczne archiwalia dotyczące działalności Kościoła katolickiego na ziemiach polskich. Są to m.in.

I. Akta miejskie, gmin i samorządów:

1. Inwentarz akt miasta Podgórze 1779–1920 ze wstępem (oprac. zespołowe, 1954).
2. Inwentarz gmin przyłączonych do miasta Krakowa 1348–1912 ze wstępem (oprac. zespołowe, 1955).
3. Inwentarz akt Magistratu m. Krakowa 1796–1816 ze wstępem (oprac. zespołowe, 1957).
4. Inwentarz jurydyk krakowskich 1412–1794 ze wstępem (1968).

II. Akta instytucji miejskich:

1. Inwentarz akt teatrów krakowskich 1845–1932 ze wstępem (1959).
2. Inwentarz akt Komisariatu Targowego w Krakowie 1806–1939 ze wstępem (1966).
3. Inwentarz akt Towarzystwa Miasta Krakowa i Okolicy 1888–1914 ze wstępem (1978).

III. Akta instytucji duchownych:

1. Inwentarz Archiwum OO. Augustianów w Krakowie 1299–1948 ze wstępem (1978) – zob. wykaz publikacji.

IV. Akta szkół:

1. Inwentarz archiwum Gimnazjum i Liceum im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie 1801–1939 ze wstępem (opr. wspólne z Z. Wojasem, 1956).
2. Inwentarz akt Gimnazjum Prywatnego OO. Augustianów w Prokocimiu 1945–1947 ze wstępem (1975).

V. Akta sądów:

1. Inwentarz Trybunału I Instancji Wolnego Miasta Krakowa 1816–1855 ze wstępem.

2. Inwentarz Inspektora Więzień Kryminalnych 1816–1867.
3. Inwentarz sądów z okresu Księstwa Warszawskiego 1810–1816 ze wstępem (1959).

VI. Zbiory:

1. Katalog rycin w zbiorze Ambrożego Grabowskiego XVI–XIX w. – kontynuacja (oprac. zbiorowe).
2. Katalog zbioru ikonografii historycznej XVIII–XIX w.

VII. Akta prywatne:

1. Inwentarz akt rodziny Jordanów z lat 1759–1928 ze wstępem (1979).
2. Inwentarz zbioru akt Adama Bogusza adwokata w Krakowie (1983).

Od 1985 r. aż do śmierci prowadził Archiwum Karmelitów w Krakowie na Piasku, którego kilka zespołów opracował i opublikował jako *Katalog Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku 1398–1988* (Kraków 1997).

W 1986 r. przystąpił wraz ze Sławomirem Radoniem do opracowania zasobu archiwalnego Opactwa Benedyktynek w Staniątkach. Do 1990 r. opracowali 1200 jednostek, do których sporządzono karty inwentarzowe. Po kilkuletniej przerwie w 1997 r. przystąpił do dalszych prac z Józefem Mareckim, podczas których opracowano kolejnych dalszych ponad 400 jednostek należących do archiwum opactwa staniąteckiego, 4 jednostki należące do opactwa benedyktynek w Smoleńsku, 50 z dawnego archiwum opactwa benedyktynek w Słonimiu oraz anniwersarz benedyktynów z opactwa w Horodyszczu. Z zasobu archiwalnego wydzielono rękopisy, które przekazano do biblioteki opactwa, oraz te jednostki, które posiadały proveniencję innych archiwów. Z powodu sprzeciwu ówczesnych władz opactwa nie dokończono inwentaryzacji części zasobu, w tym obszernego zespołu fotografii i negatywów. Finalnym dziełem długoletnich i całkowicie bezinteresownych działań wspomnianego zespołu archiwistów była publikacja *Inwentarz Archiwum Benedyktynek w Staniątkach* (Kraków 2003).

W 1987 r. przystąpił do pracy nad porządkowaniem akt duszpasterskiego synodu archidiecezji krakowskiej, który miał miejsce w latach 1970–1979.

Prywatnie przez wiele lat przyjaźnił się z Piotrem Skrzyneckim i Janiną Garycką z Piwnicy pod Baranami, dzięki niemu ich cenna spuścizna trafiła do Archiwum Państwowego w Krakowie.

Odnaczony medalem Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych za zasługi dla archiwistyki (1978) oraz odznaką zasłużonego dla PAT (1997) nadaną przez rektora i senat tejże uczelni. Krakowskie środowisko archiwalne upamiętniło zasługi dr. Wacława Kolaka na polu archiwalnym, dedykując mu w 80 rocznicę urodzin jeden z tomów „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego” (9:2003), w którym zamieszczono życiorys jubilata, wykaz publikacji oraz osiągnięć na niwie archiwalnej.

Pozostawił po sobie pamięć cenionego archiwariusza, osoby życzliwej dla badaczy przeszłości, historyków i ludzi nauki, którym bezinteresownie przekazywał swoje uwagi i przemyślenia oraz przeprowadzał kweryndy, a także wychowawcy wielu pokoleń archiwistów i historyków.

C. Bibliografia podmiotowa (wykaz niekompletny)

Bibliografię podmiotową Wacława Kolaka zamieszczono w „Krakowskim Roczniku Archiwalnym” 9:2003, s. 18–24 (*Wykaz publikacji dra Wacława Kolaka*). Zestawienie nie uwzględnia części publikacji.

1. *Stachowski Franciszek Ksawery (1790–1850)*, PSB 41:2002, s. 338–340.
2. *Stanisław ze Stolca Stolcensis (zm. 1660)*, PSB 42:2002–2003, s. 82–83.
3. *Błogosławiona Bronisława w zbiorze rycin Ambrożego Grabowskiego*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 10:2004, s. 137–144.
4. *Kucharski Hieronim Stefan OCD (zm. 1653)*, EK 10, s. 142
5. *Krótkie istnienie prywatnego gimnazjum i liceum OO. Augustianów w Prokocimiu w latach 1945–1947*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 11:2005, s. 222–228.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ArUPJPII, sygn. H-51/II, E. Gondek, Wacław Kolak – archiwista, historyk i pedagog, Kraków 2013 [praca mgr, WHiDK UPJPII, mps].
2. Archiwum prywatne prof. dra hab. Jacka Musiała, b. sygn., Spuścizna Wacława Kolaka.

Publikacje

1. J. Kuś, *Recenzje*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1983 nr 4, s. 376.
2. J. Marecki, *Pan Profesor*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 9:2003, s. 11–12.
3. J. Marecki, *Podstawowe pojęcia archiwalne*, AE 2:2005, s. 25–56.
4. S. Sułecki, *Archiwariusz Krakowski*, „Alma Mater” 2007, s. 74–76.
5. J. Marecki, *Śp. Pan Profesor*, AE 4:2007, s. 149–153.

oprac. Józef Marecki, Szymon Sułecki

Kołodziejczak Antoni SDB

A. Życiorys

Antoni Kołodziejczak, kapłan Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego (salezjanin), ur. 9 II 1909, Świetne (ob. pow. koniński), syn Stanisława i Władysławy Modelskiej. Szkołę powszechną ukończył w miejscowości rodzinnej, następnie kształcił się w Małym Seminarium Duchownym w Łądzie (1923–1926). Po skończeniu nowicjatu w Czerwińsku nad Wisłą 28 VII 1927 złożył trzyletnie śluby zakonne, a wieczyste 31 VII 1933 w Łądzie. Następnie studiował filozofię w Krakowie (1927–1930) i uzupełniał wykształcenie średnie, uzyskując 2 VI 1930 świadectwo dojrzałości. Trzyletnią praktykę pedagogiczno-duszpasterską odbył w Aleksandrowie Kujawskim. Teologię studiował w Salezjańskim Instytucie Teologicznym w Krakowie, gdzie 24 VI 1937 otrzymał święcenia kapłańskie. Przez następne cztery lata pracował jako wychowawca chłopców w oratorium przy kościele pw. św. Stefana w Wilnie oraz studiował historię na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Trzeci rok zakończył już podczas II wojny światowej. W warunkach okupacyjnych ukończył studia na tajnych kompletach, w 1943 r. obronił pracę magisterską *Udział Włochów w Powstaniu Styczniowym 1863* napisaną pod kierunkiem prof. Janusza Iwaszkiewicza. Dopiero 11 IV 1946 wydano mu dyplom magistra filozofii w zakresie historii na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu. W latach 1941–1944 angażował się w komplety tajnego nauczania w Wilnie,

gdzie uczył historii w wymiarze 4 godz. tygodniowo oraz okresowo po 2 godz. religii i języka łacińskiego.

Po opuszczeniu Wilna w 1945 r. zatrzymał się w domu salezjańskim w Aleksandrowie Kujawskim i w Łodzi przy ul. Wodnej, później (II–VIII 1946) pracował jako duszpasterz w Dębnie Lubuskim (ob. pow. myśliborski). Następnie przebywał w Łodzi, gdzie do 1958 r. pełnił funkcję dyrektora domu zakonnego i szkoły. W roku szkolnym 1958/1959 był dyrektorem studentatu filozoficznego w Kutnie-Woźniakowie, a później dyrektorem i rektorem WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą (1959–1965). Tamże prowadził dla kleryków wykłady z historii Kościoła. Pełnił obowiązki radcy inspektorialnego (1947–1973) oraz był pierwszym wikariuszem inspektora Inspektorii św. Stanisława Kostki (1965–1973). Z powodu słabego zdrowia poddał się do dymisji. Zmarł 23 VIII 1977 w Łodzi, pochowany na Cmentarzu św. Wincentego na Dołach.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Od marca 1973 do października 1976 pracował w archiwum inspektorialnym w Łodzi, pełniąc codzienne obowiązki archiwisty.

C. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ASIW, b. sygn., Teczka personalna ks. A. Kołodziejczaka. Ankieta. Praktyka nauczycielska, Łódź 1947.
2. ASIW, b. sygn., Teczka personalna ks. A. Kołodziejczaka. Życiorys, Łódź 17 XII 1953.
3. ASIW, b. sygn., A. Świda, *Ksiądz Antoni Kołodziejczak*, Łódź 1980 [mps].

Publikacje

1. J. Pietrzykowski, *Dyrektorzy i rektorzy, [w:] 50 lat Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą (1952–2002). Księga Jubileuszowa*, red. M. T. Chmielewski, Łądz 2002.

oprac. Jan Pietrzykowski SDB

Kraziewicz Brygida SM

A. Życiorys

Brygida Kraziewicz, siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (szarytka), ur. 8 III 1929, Bydgoszcz, córka Teofila i Marii Mikołajczyk. W 1935 r. rozpoczęła naukę w szkole im. Stanisława Konarskiego w Bydgoszczy. Podczas okupacji kontynuowała naukę w szkole niemieckiej. W 1943 r. ukończyła ósmą klasę i rozpoczęła naukę w niemieckim seminarium nauczycielskim, którą kontynuowała do stycznia 1945. Ponieważ matka s. Brygidy pochodziła z polsko-niemieckiej rodziny, to z powodu przynależności do narodowości niemieckiej, 13 II 1945 cała rodzina została aresztowana przez polskie władze i przebywała w obozach pracy do 16 VI 1947. Po odzyskaniu wolności kontynuowała naukę w szkole powszechnej. W lipcu 1947 podjęła pracę zawodową oraz kontynuowała naukę. W 1953 r. uzyskała maturę w LO dla Pracujących im. Jarosława Dąbrowskiego w Bydgoszczy. Do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo wstąpiła w 1954 r. Po trzymiesięcznej formacji w postulacie w Wolsztynie od 31 III 1954 rozpoczęła 2 VII 1954 nowicjat (w zgromadzeniu nazywany seminarium) w Chełmnie. Pierwsze śluby zakonne złożyła 19 VII 1955 i w grudniu tr. otrzymała skierowanie do pracy w Kurii Biskupiej w Pelplinie. Następnie pracowała jako księgowa w Domu Dziecka w Chełmnie (1956–1959) oraz kształciła się na KUL, gdzie odbyła roczny kurs prawno-społeczny. Od 1960 r. przebywała w placówce w Zdunach, gdzie krótko pracowała jako księgowa, a w 1961 r. ponownie przybyła do Chełmna i podjęła

pracę w Domu Dziecka jako wychowawczyni. Następnie krótko pracowała w Chorzowie jako magazynierka w Domu Opieki (1969–1970) oraz jako przełożona (w Zgromadzeniu określana terminem służebna) domu zakonnego w Inowrocławiu przy parafii pw. św. Mikołaja, gdzie była również katechetką (1970–1973). Z kolei w 1973 r. powierzono jej obowiązki służebnej oraz kierowniczkii Zakładu dla Dzieci w Poznaniu w domu zakonnym przy ul. Mariackiej. Po roku (1 IX 1974) kolejny raz przybyła do Chełmna do Domu pw. św. Wincentego, gdzie najpierw była zastępczynią, a od 1976 r. kierowniczką domu, w którym przebywały dzieci specjalnej troski. Po trzech latach otrzymała nominację do pracy w Domu Prowincjalnym w Chełmie, gdzie podjęła obowiązki archiwistki (1979–2010) oraz referentki misyjnej (1984–2006). Ostatni rok życia przebywała w infirmerii. Zmarła 11 V 2011, pochowana na cmentarzu parafialnym w Chełmnie.

Pracując ponad 20 lat w archiwum zakonnym, wraz z s. M. Leszczyńską opracowywała życiorysy siostr szarytek pracujących na ziemiach polskich (zob. *Biogramy siostr prowincji chełmińskiej*, [w:] *Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w Polsce (1652–2002). Biogramy siostr miłosierdzia prowincji warszawskiej i prowincji chełmińskiej*, red. J. Dukąła, J. Górny, Kraków 2012, s. 139–239). Opracowanie to pozostaje w maszynopisie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W dniu 16 VII 1979 skierowana do pracy w Domu Prowincjalnym w Chełmnie, gdzie podjęła posługę w Archiwum Prowincji, którą pełniła do maja 2010. Była bardzo oddana posłudze w archiwum, które prowadziła profesjonalnie. Pozostawiła po sobie pamięć osoby dokładnej i skrupulatnej w zbieraniu wszelkich dokumentów oraz pamiątek związanych z działalnością siostr miłosierdzia. Pieczołowicie przechowywała wszystko, co było jej powierzone. W udostępnianiu archiwaliów kierowała się roztropnością, jednocześnie była otwarta na współpracę z różnymi osobami i chętnie im towarzyszyła w pracy, dzieląc się swoją wiedzą. Dobrze знаła

język niemiecki, co jej ułatwiało pracę w archiwum, w którym znaczna część przechowywanych dokumentów została zapisana w tym języku.

Kontynuowała pracę rozpoczętą w zakonnym archiwum przez s. Ludwikę Sieracką SM (zob. Sieracka Ludwika SM). Uporządkowała zasób archiwalny i opracowała *Katalog Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Chełmnie* (mps). Brała udział w corocznych spotkaniach (konferencjach) dla archiwistek zakonnych w Warszawie.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. Prowincja chełmińska w latach 1939–1947* (współautor: L. Sieracka, A. Mamona, T. Otto), [w:] *Żeńskie zgromadzenia zakonne w Polsce 1939–1947*, t. 17, red. A. Mirek, Lublin 2014, s. 87–143.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ASMCh, sygn. II–B/4g/3, *Akta S. Kraziewicz Brygidy SM*.

Publikacje

1. *Wspomnienia o S. Brygidzie Kraziewicz*, „Małe Echo Chełmińskie” 2011 (biuletyn Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo Prowincja Chełmińsko-Poznańska).

oprac. Anna Mamona SM

Kudryk Stefania (s. Teofila) BDNP

A. Życiorys

Stefania Kudryk, siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej (służebniczka starowiejska), ur. 15 IX 1904, Tarnopol (ob. w granicach adm. Ukrainy), córka Michała i Marii Kicielińskiej. W Tarnopolu ukończyła 3 klasy szkoły wydziałowej oraz I klasę Seminarium Nauczycielskiego. 12 IX 1921 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej w Starej Wsi (ob. pow. brzozowski). Strój zakonny oraz imię zakonne Teofila otrzymała 2 II 1922. W Starej Wsi złożyła najpierw pierwsze śluby zakonne 2 II 1924, a następnie 17 VII 1933 – śluby wieczyste.

W latach 1924–1927 kontynuowała naukę w Seminarium Nauczycielskim w Przemyślu rozpoczętą przed wstąpieniem do zgromadzenia i uzyskała uprawnienia nauczycielki szkół powszechnych. Pracowała jako nauczycielka w szkole powszechnej (1927–1940) w Niesułkowie (ob. pow. zgierski). W czasie II wojny światowej pracowała w różnych placówkach zakonnych: pomagała w pracy kancelaryjnej w zakładzie sierot w Tarnowie (1940–1941), uczyła dzieci w sierocińcach w Krakowie i Przemyślu (1941), była zaangażowana w tajne nauczanie w Majdanie Królewskim – ob. pow. kolbuszowski (31 X 1941–1 VII 1942), następnie (1942–1943) uczyła w szkole w Nowosielcach Kozickich (ob. pow. bieszczadzki), a później przebywała w Starej Wsi, gdzie prowadziła lekcje dla nowicjuszek oraz pomagała w nauce dzieciom w sierocińcu

(1943–1945). Po wojnie wróciła na kilka lat do pracy nauczycielskiej w Domaradzu – ob. pow. brzozowski (IV 1945–VII 1946) i na Olczy w Zakopanem (1946–1950). Po zwolnieniu przez władze PRL z pracy w szkole pełniła przez kilka miesięcy obowiązki przełożonej domu zakonnego w Zgorzelcu oraz katechizowała dzieci. Pomagała siostrą w prowadzeniu księgowości w Domu Dziecka w Brzozowie oraz w przedszkolach w Kalwarii Zebrzydowskiej i w Starej Wsi (1951–1952). Przebywając w Starej Wsi pełniła obowiązki instruktorki dla sióstr prowadzących przedszkola działające pod patronatem Zrzeszenia Katolików Caritas (1952–1958). Po podziale zgromadzenia na prowincje weszła w skład zarządu prowincji krakowskiej jako ekonomka prowincjalna (1958–1961) i sekretarka prowincjalna (1961–1964). Od 1964 r. przebywała w domu generalnym w Starej Wsi, gdzie zmarła 23 III 1985 i została pochowana na miejscowym cmentarzu.

Redagowała wewnętrzne pismo zgromadzenia – kwartalnik „W Służbie Niepokalanej” (1965–1979). Przygotowała m.in. nekrologi sióstr zmarłych w latach 1864–1963, które wydano w dwóch tomach metodą powielaczową i w szerokim zakresie udostępniono siostrą (*Nekrologi Sióstr Służebniczek NMP NP starowiejskich*, t. 1: 1864–1939; t. 2: 1939–1963). Ponadto opracowała kilka prac dotyczących historii zgromadzenia (*Dzieje „Wiosennego Kwiatka” – S. Jadwiga Cyryla Bojakowska, Służebniczka NMP NP; Męczeńska droga. Martyrologia Zgromadzenia SS. Służebniczek NMP NP 1939–1944; Śladem Założyciela Edmunda Bojanowskiego; Wprowadzenie dzieci w wieku przedszkolnym w uczestniczenie we Mszy świętej*) i *Zestawienia statystyczne dotyczące historii Zgromadzenia w czasie II wojny światowej*. Wymienione prace zachowane są w maszynopisach i dostępne w Archiwum Generalnym Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej w Starej Wsi.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Od 1967 r. archiwistka generalna zgromadzenia. Obok prowadzenia spraw bieżących zajmowała się pod kierunkiem ks. prof. Stanisława Librowskiego uporządkowaniem i opracowaniem zasobu archiwum zgromadzenia (zob. bibliografia przedmiotowa, poz. 1). Przygotowała inwentarz książkowy, który ukazał się drukiem kilka miesięcy po jej śmierci (zob. bibliografia przedmiotowa, poz. 2).

Brała udział w seminariach organizowanych przez Ośrodek ABMK: w seminarium dla archiwistów kościelnych (26–30 VI 1967), w seminarium archiwistyki kościelnej poświęconym kancelariom i składnicom akt zakonów i zgromadzeń żeńskich w Polsce (27–27 VI 1969) oraz w seminarium poświęconym aktualnym potrzebom archiwów zakonów i zgromadzeń żeńskich w Polsce (27–29 VI 1972).

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Podział rzeczowy akt i częściowy inwentarz Archiwum Głównego Sióstr Służebniczek NMP NP w Starej Wsi*, ABMK 33:1976, s. 53–69.
2. *Inwentarz Archiwum Głównego Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP NP, Stara Wieś*, ABMK 50:1985, s. 7–435.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AG BDNP, sygn. AKGS: D II, 142; D II a; G V, *Akta personalne i spuścizna s. Stefanii Teofili Kudryk*.

Publikacje

1. S. Librowski, *Przedmowa do Inwentarza Archiwum Głównego Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP NP, Stara Wieś*, ABMK 50:1985, s. 5–6.

Kuzak Zygmunt SDB

A. Życiorys

Zygmunt Kuzak, kapłan Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego (salezjanin), ur. 16 VI 1901, Przysucha, syn Piotra, rolnika z Kaminy i Marii z domu Brandys. Po ukończeniu szkoły powszechnej w rodzinnej miejscowości dalszą naukę odbywał w Gimnazjum w Zakładzie Salezjańskim w Oświęcimiu (1916–1919), a następnie wstąpił do Inspektorii Aniołów Stróżów Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego. Po rocznym nowicjacie (1919–1920) w Kleczy Dolnej (ob. pow. wadowicki) złożył pierwsze śluby zakonne 31 VII 1920. Dalszą naukę gimnazjalną zakończoną maturą i formacją z zakresu filozofii odbył w Salezjańskim Instytucie Filozoficznym w Krakowie (1920–1923), a trzyletnią praktykę pedagogiczną (asystencję) w Oświęcimiu (1923–1926). Pełniąc funkcję nauczyciela i wychowawcy w Zakładzie Salezjańskim w Oświęcimiu, na polecenie inspektora ks. Piotra Tirone SDB rozpoczął w 1925 r. studia historyczne na UJ. W 1926 r. skierowany do Schroniska im. Księcia Aleksandra Lubomirskiego w Krakowie celem kontynuacji studiów humanistycznych i podjęcia studiów teologicznych. Ze względu na powierzoną odpowiedzialność za organizację przedstawień teatralnych w schronisku nie mógł rozpocząć studiów teologicznych. Śluby wieczyste złożył 13 VII 1926 w Oświęcimiu. Przerzuwając studia uniwersyteckie, w roku następnym udał się do Międzynarodowego Instytutu Teologicznego w Turynie, gdzie ukończył studia teologiczne i otrzymał święcenia kapłańskie 6 VII 1930 w bazylice pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych.

Po święceniach kapłańskich skierowany do domu salezjańskiego przy ul. Wronieckiej w Poznaniu do pracy duszpasterskiej i w celu kontynuowania na UAM przerwanych wcześniej studiów historycznych. Od września 1933 wykładowca w Salezjańskim Instytucie Teologicznym w Krakowie, w dalszym ciągu przygotowywał pracę magisterską, którą obronił w 1934 r. Dyrektor Zakładu św. Jana Bosko w Oświęcimiu (mian. 25 VII 1939). W czasie okupacji niemieckiej prowadził w zakładzie tajny kurs teologii, wykładając dla 20 kleryków historię Kościoła, patrologię i homiletykę. Był też spowiednikiem siostr serafitek. Po aresztowaniu przez gestapo (30 VIII 1941) przewieziony do więzienia w Bielsku, następnie do więzienia w Krakowie na Montelupich (1 IX 1941–18 VI 1942), a stamtąd do KL Auschwitz i kolejno do KL Birkenau (25 VIII 1942), ponownie do KL Auschwitz (18 III 1944), później do obozu w Mauthausen (19 IX 1944) i Dachau (IX 1944), gdzie 29 IV 1945 r. doczekał wyzwolenia przez Amerykanów. Przebywając na leczeniu w sanatoriach Misji Watykańskiej w Gross Sachsenheim Württ koło Ludwigsburga i Heilbornn pełnił obowiązki kapelana (1945–1948), a w latach 1947–1948 szefa oddziału NCWC (Narodowa Katolicka Dobroczynna Konferencja). Po powrocie do Polski ponownie został wykładowcą historii Kościoła, patrologii, homiletyki w seminarium salezjańskim w Krakowie przy ul. Tynieckiej 39 (1948–1950), będąc jednocześnie spowiednikiem kleryków, a także siostr albertynek i urszulanek w Krakowie. W sierpniu 1950 mianowany przełożonym (dyrektorem) wspólnoty zakonnej i proboszczem parafii pw. św. Józefa na Zasaniu w Przemyślu oraz spowiednikiem alumnów w miejscowym WSD, siostr benedyktynek, albertynek, felicjanek i opatrnościerek. W 1957 r. ponownie mianowany dyrektorem zakładu i proboszczem parafii pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Oświęcimiu. W tym czasie dojeżdżał do Krakowa z wykładami homiletyki w Salezjańskim Instytucie Teologicznym, będąc jednocześnie spowiednikiem nadzwyczajnym siostr urszulanek w Krakowie, boromeuszek w Mysłowicach i elżbietanek w Tychach. Obowiązki te, przerastające jego siły, skłoniły go do rezygnacji z funkcji dyrektora i proboszcza w Oświęcimiu. W zamian został dyrektorem (1960–1966) i proboszczem (1960–1970) wspólnoty

salezjańskiej w parafii pw. św. Michała Archanioła we Wrocławiu. Niezależnie od tych obowiązków prowadził wykłady z homiletyki w WSD we Wrocławiu i Salezjańskim Instytucie Teologicznym w Krakowie. Jednocześnie był spowiednikiem alumnów WSD we Wrocławiu, sióstr urszulanek, elżbietanek i salezjanek oraz nadzwyczajnym spowiednikiem sióstr urszulanek w Krakowie. Z powodu słabego zdrowia, zniszczonego w obozach koncentracyjnych, poprosił o zwolnienie z obowiązków proboszcza wrocławskiej parafii. Powróciwszy do Krakowa (sierpień 1970) zamieszkał w Salezjańskim Seminarium Duchownym przy ul. Tynieckiej 39, gdzie prowadził wykłady z homiletyki, spowiadał alumnów oraz pomagał w duszpasterstwie w kościele przyseminaryjnym. Równocześnie pełnił obowiązki spowiednika sióstr albertynek na Prądniku w Krakowie i w Rzęsce (ob. pow. krakowski) oraz sióstr norbertanek na krakowskim Salwatorze. Ponadto pracował jako archiwista w archiwum inspektorialnym. Po roku przeniósł się do domu inspektorialnego przy ul. Konfederackiej 6 w Krakowie, zajmując się organizacją archiwum inspektorialnego, pomagając w duszpasterstwie przy parafii i spowiadając w dalszym ciągu siostry albertynki i norbertanki. Zmarł 19 III 1988 w Krakowie, pochowany w grobowcu salezjanów na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Publikował artykuły naukowe i popularnonaukowe z zakresu homiletyki, duchowości i historii salezjańskiej m.in. we „Współczesnej Ambonie”, „Tygodniku Powszechnym”, „Pokłosiu Salezjańskim” i „Biuletynie Salezjańskim Nostra”. Jest autorem kilku broszur i książek oraz wspomnień o tematyce obozowej.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Archiwista Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Krakowskiej – rozpoczął tamże pracę 17 VIII 1970 i prowadził ją aż do śmierci w 1988 r.

Kontynuował zapoczątkowane w 1966 r. przez ks. Józefa Długoleckiego SDB organizowanie archiwum inspektorialnego.

Wraz z nim i kilkoma klerykami zgromadził znajdujące się w wielu miejscach dokumenty w jednym pomieszczeniu usytuowanym w kopule wieży kościoła pw. św. Stanisława Kostki w Krakowie na Dębnikach. Organizowanemu archiwum nadał nazwę Archiwum Salezjańskie Inspektorii Krakowskiej (skrót ASIK). Uporządkował dotychczas zgromadzone archiwalia, sortując i katalogując je według tematów, grupując w zespoły oraz ściągnął z niektórych domów salezjańskich cenne akta dotyczące historii i działalności salezjanów w Polsce. Opracował kartkowy inwentarz osobowy i rzeczowy oraz katalogi archiwaliów (oznaczone ASIK A) oraz innych materiałów i opracowań (oznaczone ASIK B). Zapoczątkował również gromadzenie archiwalnych egzemplarzy prac naukowych i popularnonaukowych o tematyce salezjańskiej w języku polskim i językach obcych. Zorganizował również w archiwum podręczną bibliotekę. Na podstawie materiałów źródłowych zgromadzonych w Archiwum Inspektorialnym sporządził opracowanie *Początki dzieła salezjańskiego w Polsce* (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 1).

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Początki dzieła salezjańskiego w Polsce*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 1974 nr 132, s. 14–20.
2. J. Marszałek, *Bibliografia salezjańskiego systemu wychowania młodzieży (w języku polskim: 1886–2010)*, Kraków 2012, s. 449–452 (poz. 3742–3758: Kuzak Zygmunt).

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ASIK, sygn. Z, Dokumenty zmarłych współbraci, dawne sygn. A 202–1, *Ks. Zygmunt Kuzak 1901–1984*; B 2848, *Ks. Zygmunt Kuzak SDB. Wspomnienia 1901–1984*.
2. ASIK, sygn. Z, Karty personalne współbraci, t. 1, *Karta ks. Zygmunta Kuzaka*.

Publikacje

1. *Jak Dante za życia przeszedłem przez piekło*, [w:] W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 3, Warszawa 1978, s. 406–446 (Kościół Katolicki na Ziemiach Polski w Czasie II Wojny Światowej, 5).
2. *Kronika żałobna. Śp ks. Zygmunt Kuzak*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 1988 nr 291, s. 55.
3. A. Śmigielski, *Kazanie z okazji pogrzebu ks. Zygmunta Kuzaka Kraków-Dębniaki 1988-03-22*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 1988 nr 291, s. 56–61.
4. J. Krawiec, *Jak Dante za życia przeszedłem przez piekło. Ks. Zygmunt Kuzak SDB – kapłan niezłomny. Opracowanie biograficzne*, Kraków 2007.

oprac. Artur Świeży SDB

Librowski Stanisław, ks.

A. Życiorys

Stanisław Librowski, kapłan diecezji włocławskiej, ur. 26 IV 1914, Krzemieniewice (ob. pow. radomski), syn Józefa i Marianny Karlińskiej. Pierwsze nauki pobierał w szkołach powszechnych w rodzinnych Krzemieniewicach, Rzejowicach (ob. pow. radomszczański) i Gorzkowicach (ob. pow. piotrkowski). Naukę w szkole średniej rozpoczął w Piotrkowie Trybunalskim, dokończył w Liceum im. Piusa X (NSD) we Włocławku. Po uzyskaniu matury w 1935 r. rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w WSD we Włocławku. Był już na V kursie, kiedy rozpoczęła się II wojna światowa. Aresztowany wraz z wykładowcami i alumnami przez Niemców 7 XI 1939, początkowo uwięziony we Włocławku, a następnie internowany w Łądzie nad Wartą, gdzie zdał egzaminy obowiązujące na V kursie. Z Łądu Niemcy wywieźli duchownych (28 VIII 1940) do obozu koncentracyjnego najpierw do Sachsenhausen, a stamtąd (13 XII 1940) do Dachau, gdzie Librowski, już jako kleryk VI kursu, przebywał do wyzwolenia przez wojska amerykańskie (29 IV 1945). Razem z alumnami włocławskimi wyjechał miesiąc po wyzwoleniu do Paryża. Tam 29 VII 1945 przyjął święcenia kapłańskie z rąk bp. Karola Radońskiego i pracował w duszpasterstwie we Francji. Początkowo był zastępcą kapelana w klasztorze sióstr zakonnych w Paryżu, a następnie udzielał się jako duszpasterz Polaków w Les Gautherets (X 1945–V 1946). Do diecezji włocławskiej powrócił 29 V 1946. Pracował w duszpasterstwie, najpierw

w Zgłowiączce (ob. pow. wrocławski), a potem na przedmieściu Włocławka – w Michelinie (1946–1956).

W 1946 r. rozpoczął studia na Wydziale Teologii Katolickiej UW, gdzie uzyskał stopień magistra (1948), potem doktora (XII 1951). Habilitował się w 1965 r. na Wydziale Historycznym UW. Pracował jako wykładowca historii Kościoła w WSD we Włocławku (1949–1968), ponadto w 1958 r. związał się z KUL jako adiunkt w Katedrze Historii Kościoła w Średniowieczu na Wydziale Teologii (1958–1965). Takie samo stanowisko zajmował w Katedrze Historii Kościoła Powszechnego w ATK w Warszawie (1962–1964). Stanowisko docenta i kierownictwo Katedry Nauk Podstawowych i Metodologii Historii Kościoła (przemianowanej następnie na Katedrę Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii) otrzymał w 1966 r. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1970 r., a zwyczajnego – w 1975 r. Wykładał nauki pomocnicze historii, wstęp do badań historycznych, edytorstwo źródeł i bibliografię stosowaną.

W 1984 r. przeszedł na emeryturę. Mimo to jeszcze przez kilka lat prowadził zajęcia dla doktorantów. W Lublinie mieszkał do r. 1993, następnie powrócił do Włocławka, gdzie zamieszkał w budynku seminarium duchownego. Zmarł 23 XI 2002, pogrzebany na Cmentarzu Komunalnym we Włocławku.

Opublikował 198 prac naukowych i popularnonaukowych. Wypromował 9 magistrów i 5 doktorów. Był redaktorem „Kroniki Diecezji Włocławskiej” (t. 44 i 45) i półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (60 tomów) oraz członkiem redakcji „Ateneum Kapłańskiego” (t. 49) i „Roczników Teologiczno-Kanonicznych” (t. 21–25). Członek kilku towarzystw naukowych, m.in. Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Görres–Gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft (Köln), The International Biographical Centre (Cambridge), The American Biographical Institute Research Association. Należał do Rady Naukowej Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce. Był współpracownikiem Instytutu Badań Literackich i Sekcji Demografii Historycznej PAN. Otrzymał godność szambelana papieskiego (1963), nagrodę specjalną rektora KUL za

wydanie 25 tomów czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (1972), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1974) w uznaniu za pracę dydaktyczną w szkolnictwie wyższym, złoty pierścień kanonicki, dar od Piotra Bańkowskiego (po jego stryju ks. Stanisławie Bańkowskim), „dla najlepszego archiwisty kościelnego w kraju”, przekazany ks. Librowskiemu przez kard. Stefana Wyszyńskiego za pośrednictwem biskupa lubelskiego (1975), nagrodę specjalną im. Włodzimierza Pietrzaka „za twórczą pracę w zakresie archiwistyki polskiej” (20 XI 1976).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Jeden z najbardziej zasłużonych dla archiwistyki kościelnej w Polsce archiwista, znany i ceniony za działalność naukową, wydawniczą i organizacyjną. Już wkrótce po powrocie do Włocławka w 1946 r. rozpoczął organizowanie od podstaw tamtejszego archiwum diecezjalnego. Początkowo nadał mu nazwę Archiwum Kapituły Włocławskiej, następnie – Archiwum Akt Dawnych Diecezji Włocławskiej (koniec 1946 lub początek 1947), a w r. 1952 – Archiwum Diecezjalne we Włocławku. Nominację na kierownika tegoż archiwum otrzymał od bp. Karola Radońskiego 27 X 1947. Funkcję tę pełnił do 1982 r. W połowie lat 50. XX w. znalazł się w gronie zwolenników powołania do życia Ośrodka ABMK; pełnił funkcję p.o. kierownika tegoż ośrodka (1958–1959), a od 1959 r. był referentem sekcji archiwalnej i był m.in. odpowiedzialny za organizację kursów i konferencji poświęconych zagadnieniom z zakresu organizacji i funkcjonowania archiwów kościelnych w Polsce. Dwa kursy poprowadził samodzielnie. Był jedynym redaktorem pierwszych sześćdziesięciu tomów (1959–1991) półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” – organu Ośrodka ABMK. Rektor KUL powierzył mu te obowiązki w październiku 1958. Jako kierownik Katedry Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historii Kościoła KUL prowadził wykłady także z archiwistyki.

W archiwistyce należał raczej do praktyków niż teoretyków. Był gorliwym propagatorem organizowania archiwów kościelnych

(diecezjalnych i zakonnych) jako samodzielnych instytucji. Ideę tę, której wcielanie w życie rozpoczęto już w okresie międzywojennym, popularyzował na łamach wydawanego przez siebie półrocznika. Program pracy w archiwach kościelnych przedstawił w swoim wystąpieniu na zjeździe archiwistów, bibliotekarzy i muzealników kościelnych w Częstochowie w 1957 r. Nie wytyczał nowych dróg, ale wydatnie przyczynił się do zainteresowania ludzi Kościoła katolickiego w Polsce losem archiwaliów wytworzonych w ciągu wieków przez urzędy i instytucje kościelne. W kwestii porządkowania materiałów archiwalnych w archiwach kościelnych apelował do archiwistów o poszanowanie zasady przynależności zespołowej akt. Nie zainicjował jednak dyskusji na ten temat.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Chronologiczna bibliografia adnotowana ks. prof. dra hab. Stanisława Librowskiego z lat 1939–1983*, ABMK 47: 1983, s. 363–386.
2. *Kalendarium życia, cierpień, działalności i uznania księdza Stanisława Librowskiego*, ABMK 58: 1989, s. 269–550, t. 59: 1990, s. 405–499, il. 8.
3. *Inwentarz spuścizny rękopiśmiennej księdza Stanisława Librowskiego (Teki Librowskiego)*, ABMK 60: 1991, s. 5–562.
4. W. Kujawski, *Librowski Stanisław (1914–2002)*, SPTK 9, s. 372–378 (tam literatura podmiotowa).
5. *Bibliografia dorobku naukowego ks. prof. dra hab. Stanisława Librowskiego*, SW1 10: 2007, s. 13–31 (tam bibliografia podmiotowa).

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. K. Rulka, *Ks. profesor Stanisław Librowski – były administrator i członek redakcji „Ateneum Kapłańskiego”, „Ateneum Kapłańskie” 140:2003 z. 1*, s. 158–161.
2. M. Zahajkiewicz, *Librowski Stanisław*, EK 10, kol. 985–986 (tam bibliografia przedmiotowa).

3. G. Karolewicz, *Ksiądz Stanisław Librowski (1914–2002)*, [w:] G. Karolewicz, *Instytut Historii Kościoła 1964–2004*, Lublin 2005, s. 219–229 (tam także bibliografia podmiotowa).
4. W. Kujawski, *Librowski Stanisław (1914–2002)*, SPTK 9, s. 372–378 (tam literatura przedmiotowa).
5. W. Kujawski, *Ks. prof. dr hab. Stanisław Librowski. Archiwista, historyk, redaktor*, KPDK 2: 2003, s. 137–150.
6. *Życiorys Księdza Profesora Stanisława Librowskiego*, SW10:2007, s. 9–12.
7. *Bibliografia dorobku naukowego ks. prof. dra hab. Stanisława Librowskiego*, SW10:2007, s. 13–31 (tam bibliografia przedmiotowa).
8. J. Kopiec, *Działalność dydaktyczna Księdza Profesora Stanisława Librowskiego*, SW10:2007, s. 35–44.
9. M. Dębowska, *Wkład księdza profesora Stanisława Librowskiego w powstanie, organizację i realizację zadań statutowych Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, SW10:2007, s. 45–64.
10. W. Kujawski, *Ksiądz Stanisław Librowski włocławski historyk i archiwista*, SW10:2007, s. 65–76.
11. W. Frątczak, *Ks. Stanisław Librowski jako świadek i dokumentalista martyrologii diecezji włocławskiej*, SW10:2007, s. 77–84.
12. T. Kaczmarek, *Wkład ks. Librowskiego w proces beatyfikacyjny bpa Michała Kozala*, SW10:2007, s. 85–95.
13. K. Rulka, *Księgozbiór ks. Stanisława Librowskiego jako element warsztatu naukowego historyka*, SW10:2007, s. 96–117.
14. J. Dębiński, *Materiały do dziejów diecezji włocławskiej w „Tekach” ks. prof. Stanisława Librowskiego*, SW10:2007, s. 130.
15. [J. Szymański], *Librowski Stanisław*, [w:] J. Szymański, *Duszpasterze Polonii i Polaków za granicą*, t. 1, Lublin 2010, s. 93–94 (tam bibliografia przedmiotowa).

oprac. Maria Dębowska

Liedtke Antoni August, ks.

A. Życiorys

Antoni August Liedtke, kapłan diecezji chełmińskiej, ur. 20 IX 1904, Chwaszczyno (ob. pow. kartuski), syn Józefa i Elżbiety Freyberg. Maturę zdał 9 VI 1925 w Państwowym Gimnazjum Klasycznym im. Króla Jana Sobieskiego w Wejherowie, następnie zapisał się na Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej. Po kilku miesiącach, odczuwając powołanie kapłańskie, przeniósł się do WSD w Pelplinie, gdzie studiował filozofię i teologię (1925–1927). W 1927 r. podjął studia na WT UW. Specjalizował się w historii Kościoła i dziejach sztuki sakralnej. 16 III 1929 przyjął święcenia kapłańskie w Pelplinie. Egzamin magisterski zdał 26 VI 1929 i otrzymał stanowisko asystenta przy Katedrze Historii Kościoła w Polsce na WT UW. Doktorat obronił 20 II 1931 na podstawie rozprawy *Walka księcia Jana Opolskiego „Kropidły” z krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji wrocławskiej* pod kierunkiem ks. prof. Henryka Likowskiego. Odbił także praktykę archiwalną w AGAD oraz prowadził badania w archiwach Królewca, Wrocławia, Wiednia i Watykanu. Wikariusz w Pieniążkowie – ob. pow. tczewski (VI–X 1931), następnie kapelan (X 1931–VI 1932) bp. Stanisława Wojciecha Okoniewskiego. Równocześnie 15 XII 1931 otrzymał nominację na wykładowcę historii Kościoła, patrologii, historii sztuki kościelnej i *savoir vivre’u* w pelplińskim WSD. Wkrótce także został konserwatorem diecezjalnym. 19 IV 1934 minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego powołał go na członka Okręgowej Komisji Konserwatorskiej na

obszar województw poznańskiego i pomorskiego, wszedł także w skład Komisji Mieszanej do Spraw Sztuki na teren diecezji chełmińskiej. Dyrektor biblioteki seminaryjnej (mian. 1 XII 1935), którą zreorganizował i unowocześnił, a rok później także dyrektor archiwum diecezjalnego. W r. 1939, współpracując z konserwatorem wojewódzkim, zabezpieczał najcenniejsze zabytki muzealne, archiwalne i biblioteczne Pelplina, wywożąc je do Torunia i Zamocia, a *Biblię Gutenberga* do Warszawy. Wybuch wojny zastał go na urlopie w Zaleszczykach. 17 IX 1939 przekroczył granicę rumuńską. Krótko zatrzymał się w Rzymie, gdzie w Archiwum Watykańskim kontynuował zbieranie materiałów do zagadnień hożańskich. 4 VI 1940 wraz z bp. Okoniewskim przez Francję udał się do Hiszpanii. Wydarzenia te opisał w książce *Wojenne losy biskupa S. W. Okoniewskiego* (Pelplin 1983). Tam początkowo pracował w duszpasterstwie w Rondzie (diec. Malaga, Andaluzja), jednak pod naciskiem niemieckiej ambasady musiał z niej zrezygnować. Od połowy listopada 1941 podjął pracę w Poselstwie RP w Madrycie – w referacie Opieki Społecznej. Działalność tę przedstawił w publikacji *Prawda o polskich żołnierzach internowanych w Miranda de Ebro* (1978). Od 1944 r. delegat Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej polskiego rządu na emigracji oraz kierownik PCK na Hiszpanię. 20 VI 1945 przybył do Wielkiej Brytanii i został kapelanem w stopniu kapitana w Centrum Wyszakolenia Służby Zdrowia I Korpusu Polskiego. Do Polski wrócił 27 VII 1946 i podjął swe przedwojenne obowiązki. Wicerektor WSD w Pelplinie (1 XI 1946–1 X 1949) i rektor tejże uczelni (23 VIII 1961–1 VII 1970). Przewodniczący Diecezjalnej Komisji Sztuki Kościelnej i konserwator diecezjalny (1952–1991), wykładowca archeologii chrześcijańskiej na KUL (1964–1968). W 1962 r. zrezygnował z prowadzenia wykładów historii Kościoła, a rok później – historii sztuki w WSD, w 1967 r. z kierownictwa archiwum diecezjalnego, a w 1981 r. biblioteki seminaryjnej. Wiceprzewodniczący Komisji do Spraw Sztuki Kościelnej przy Konferencji Episkopatu Polski (mian. 1975). W 1991 r. z racji wieku i pogarszającego się zdrowia poprosił o zwolnienie z pozostałych funkcji.

Przed wojną należał do kilku towarzystw naukowych, takich jak PTH, PTT, Towarzystwo Bibliofilów w Toruniu, Towarzystwo Miłośników Książki w Krakowie, Instytut Bałtycki, Stowarzyszenie Historyków Sztuki. Od 1931 r. był członkiem TNT, w którym zasiadał w zarządzie (1938–1939). Należał do Zrzeszenia Profesorów Docentów Polskich Szkół Akademickich w Wielkiej Brytanii (1945–1946) oraz Gdańskiego Koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (od 1946).

8 X 1947 otrzymał nominację na kanonika gremialnego Kapituły Katedralnej Chełmińskiej, 29 IV 1958 papież Pius XII odznaczył go godnością prałata domowego, a 27 XI 1962 papież Jan XIII mianował protonotariuszem apostolskim (infułatem). Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi za opiekę nad zabytkami (1939). W 1974 r. wyróżniony brązowym medalem pamiątkowym z okazji setnej rocznicy działalności TNT oraz wyróżniony przez ministra kultury i sztuki złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami” (31 V 1974). Uhonorowany przez ATK doktoratem *honoris causa* (16 X 1989).

Zmarł 26 VII 1994 w Pelplinie, tam pochowany na cmentarzu parafialnym. Jego imię nosi jedna z ulic tego miasta.

Bibliografia jego drukowanych prac liczy 190 pozycji, w tym 12 książek, 84 artykuły i 94 recenzje. Tematyka jego zainteresowań historycznych ogniskowała się wokół zagadnień związanych z dziejami Kościoła na Pomorzu, a ściślej diecezji chełmińskiej w jej historycznych granicach od średniowiecza po czasy współczesne, np. *Początki chrześcijaństwa na Pomorzu*, *Początkowe dzieje seminarium chełmińskiego*, *Zarys dziejów diecezji chełmińskiej*, *Tradycje naukowe Pelplina*. Szeroko reprezentowana jest biografistyka licząca ponad 20 pozycji drukowanych w *Polskim słowniku biograficznym*, *Encyklopedii katolickiej*, *Hagiografii polskiej*, „Naszej Przyszłości”, „Miesięczniku Diecezji Chełmińskiej”, „Orędowniku Diecezji Chełmińskiej”. Drugą dziedziną jego zainteresowań była historia sztuki. Na podkreślenie zasługuje wysoko oceniony przez krytykę podręcznik *Historii sztuki kościelnej w zarysie* (Poznań 1961) oraz *Sztuka sakralna* w zbiorowym dziele *Historia Kościoła w Polsce*, pod red. ks. B. Kumora i ks. Z. Obertyńskiego (Poznań

1979). Dzieje i znaczenie dla kultury najstarszego zabytku sztuki drukarskiej przechowywanego w bibliotece seminaryjnej omówił w książce *Saga pelplińskiej Biblii Gutenberga* (Pelplin 1988). Swój bogaty specjalistyczny księgozbiór jeszcze za życia przekazał bibliotece WSD w Pelplinie, archiwum i muzeum diecezjalnemu.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Nominację na dyrektora archiwum diecezjalnego w Pelplinie otrzymał 1 IV 1936 po śmierci ks. Piotra Panskego (zob. Panske Piotr Paweł); odwołany 3 XI 1967 przez bp. Kazimierza J. Kowalskiego na własną prośbę. Już w 1932 r. z dziedziny źródłoznawstwa wydał kilka nieznanych dokumentów. Pierwszy dotyczył znalezionej w archiwum królewieckim listu wielkiego księcia litewskiego Witolda do Jana, biskupa wrocławskiego, z 1417 r. („Kwartalnik Historyczny” 1932). Druga publikacja przyniosła dwa dokumenty z wieży zegarowej wzniesionej nad cysterskim refektarzem w Pelplinie, jeden z czasu jej budowy w 1749 r. i następny wystawiony przez bp. Okoniewskiego z okazji jej odnowienia w 1932 r. Kontynuował od 1936 r. rozpoczętą przez swego poprzednika inwentaryzację akt. Pracę tę przerwała, a wyniki zniszczyła II wojna światowa. Rezultatem jednak tej działalności był referat wygłoszony podczas posiedzenia TNT w 1939 r. na temat archiwów Pomorza ze szczególnym uwzględnieniem pelplińskiego zasobu. Artykuł szczęśliwie zachowany w redakcji ukazał się drukiem po wojnie w 11 tomie czasopisma „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu”. Jest to jedyna tak obszerna charakterystyka przedwojennych zbiorów pelplińskich, a równocześnie – w sytuacji zniszczenia inwentarzy – źródło do ustalenia wielkości strat poniesionych w czasie wojny. W napiętej sytuacji politycznej grożącej wybuchem wojny latem 1939 r. zabezpieczał najcenniejsze zabytki archiwalne, muzealne i biblioteczne Pelplina, wywożąc je do Zamościa (akta diecezjalne okresu staropolskiego, klasztorne, dokumenty, inkunabuły) i Torunia (akta kapituły chełmińskiej). Po zajęciu tych miast Niemcy zgromadzili zasób w AP w Gdańsku, a następnie wraz ze zbiorami

archiwum gdańskiego, bydgoskiego i toruńskiego wywieźli do Grasleben w Dolnej Saksoni, gdzie umieścili je w kopalni soli, zaś przedrozbiorowe akta kapitulne zdeponowano w Warcinie (ob. pow. słupski). Pozostawione w Gdańsku tzw. akta nowsze z XIX i XX w. (blisko 20 tys. poszytów) spaliły się wraz z tamtejszym archiwum w marcu 1945. 20 VI 1944 w czasie pobytu w Anglii wystosował do polskiego rządu w Londynie obszerny *Memoriał w sprawie rewindykacji zbiorów archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych diecezji chełmińskiej*. Po powrocie do Polski rozpoczął za pośrednictwem państwowej służby archiwalnej proces rewindykacji jeszcze ocalałych akt. Na Pierwszym Ogólnopolskim Zjeździe Historyków Pomorza i Prus, który odbył się w Toruniu w dniach 19–20 II 1947, ponownie zaapelował do świata nauki w sprawie odzyskania pelplińskich archiwaliów, podając w skrócie ich wojenne losy, wówczas jeszcze nie do końca rozpoznane (*Archiwa diecezji chełmińskiej*, „Zeszyty Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 13:1947 nr 1–4). Archiwa odnalezione w Grasleben (w międzyczasie przeniesione do zamku w Goslar) i Warcinie przez Gdańsk wróciły do Pelplina 26 VI 1947. W późniejszym czasie odzyskiwał jeszcze rozproszone akta z Włocławka, Gniezna, Gdańska, Torunia, Bydgoszczy i Malborka oraz partię dokumentów z Piotrkowa Trybunalskiego. Na nowo sporządził do nich skrócone inwentarze. W 1950 r. zaprezentował najstarszą księgę pelplińskiego archiwum tzw. *Codex epistularis episcoporum culmensium* z lat (1562) 1574–1606, która odnalazła się w Bińczach (ob. pow. człuchowski), poszukiwaną już od 1930 r. (*Odnaleziony rękopis*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej” 1950 nr 1). Na uwagę zasługuje także obszerna recenzja podręcznika o Hieronima E. Wyczawskiego OFM *Wprowadzenie do studiów w archiwach kościelnych* z licznym odniesieniami do układu i treści pelplińskich zasobów archiwalnych (rec. H. Wyczawski, *Wprowadzenie do studiów w archiwach kościelnych*, Warszawa 1956, „Nasza Przyszłość” 5:1957). Dzięki jego staraniom w latach 1980–1984 wzniesiono nowy gmach archiwum diecezjalnego, dokąd jesienią 1984 r. pod okiem nowego dyrektora bp. Edmunda Piszczka przeniesiono cały zasób.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową prac ks. A. A. Liedtke zestawiała Małgorzata Flisik: *Liedtke Antoni (1904–1994)*, SPTK 9, s. 378–384. Ponadto:

1. *Sztuka sakralna – okres klasycyzmu*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, t. 2, cz. 1, Poznań 1979, s. 348–358.
2. *Sztuka sakralna – okres romantyzmu*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce...*, t. 2, cz. 1, s. 717–727.
3. *Sztuka sakralna – okres modernizmu*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce...*, t. 2, cz. 2, s. 113–118.

D. Bibliografia przedmiotowa (selektywna)

Archiwalia

1. ADP, sygn. L, *Akta personalne i spuścizna dokumentacyjna po ks. Antonim Liedtke*.
2. Biblioteka WSD w Pelplinie, sygn. 53678, E. Konieczna, *Ksiądz Antoni Liedtke – historyk Kościoła, historyk sztuki i organizator nauki*, Tczew–Warszawa 1999 [mps].
3. Biblioteka WSD w Pelplinie, sygn. 53681, E. Piszcz, *Działalność naukowa księdza Antoniego Liedtkego. Referat wygłoszony na uroczystej akademii z okazji Srebrnego Jubileuszu Kapłaństwa dnia 20 marca 1954 roku w auli Seminarium Duchownego*, Pelplin 1954 [mps].
4. Biblioteka WSD w Pelplinie, sygn. 53682, E. Piszcz, *Recenzje i krytyki w działalności naukowej księdza Antoniego Liedtkego. Referat wygłoszony na uroczystym posiedzeniu seminarium historycznego dnia 17 marca 1955 roku z okazji 25-lecia pracy naukowej ks. prof. dra Antoniego Liedtkego*, Pelplin 1955 [mps].

Publikacje

1. A. Nadolny, *Pelpliński krąg historyczny*, [w:] *Dzieje historiografii Pomorza Gdańskiego i Prus Wschodnich 1920–1939 (1944)*. Kierunki, ośrodki, najwybitniejsi przedstawiciele, red. A. Tomczak, Toruń 1992, s. 50–55.

2. A. Nadolny, *Ksiądz Antoni Liedtke (1904–1994)*, „Zapiski Historyczne” 60:1995 z. 4, s. 192–194.
3. A. Eckmann, *Ksiądz Antoni Liedtke (1904–1994)*, „Vox Patrum” 13–15:1993–1995 z. 24–29, s. 729–732.
4. H. Mross, *Pracownicy naukowo-dydaktyczni Wyższego Seminarium Duchownego. Pelplin 1939–95. Słownik bio-bibliograficzny*, Pelplin 1997, s. 145–153 (bibliografia podmiotowa i przedmiotowa).
5. M. Flisik, *Liedtke Antoni (1904–1994)*, SPTK 9, s. 378–384 (tam bibliografia przedmiotowa).

oprac. Anastazy Nadolny

Łobozek Marcin Tomasz
(o. Maksymilian) OH

A. Życiorys

Marcin Tomasz Łobozek, kapłan Zakonu Szpitalnego Świętego Jana Bożego (bonifater), ur. 15 IV 1953, Przyborów (ob. pow. żywiecki), syn Jana i Marty Łobozków. Latem 1974 r. wstąpił do bonifratrów. Nowicjat znajdował się wówczas w klasztorze w Cieszynie. Równocześnie rozpoczął naukę w Zaocznym Liceum Ogólnokształcącym w Bielsku–Białej. W początkowym okresie swojego pobytu w Zakonie Bonifratrów posługiwał się imieniem Józef. 9 I 1977 złożył w cieszyńskim klasztorze czasowe śluby zakonne, które odnawiał w dwóch kolejnych latach. Równocześnie w 1978 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. W 1979 r. po otrzymaniu zgody generała zakonu rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Akademickim Studium Teologii Katolickiej przy Metropolitalnym Seminarium Duchownym św. Jana Chrzciciela w Warszawie. W czasie studiów przebywał w warszawskim konwencie zakonu. 9 I 1983 złożył profesję wieczystą. 22 V 1985 na podstawie pracy *Szpital świętego Jana Bożego w Warszawie do 1944 roku* złożył egzamin i uzyskał tytuł magistra teologii. 2 VI 1985 otrzymał w Warszawie z rąk kard. Józefa Glempa święcenia kapłańskie.

Po święceniach kapłańskich przeniesiony 1 VII 1985 do klasztoru w Cieszynie. Przełożony prowincjalny zlecił mu prowadzenie zajęć z historii Kościoła dla nowicjuszy. 30 I 1986 Kuria Diecezjalna w Katowicach zatwierdziła go na stanowisku rektora

kościół bonifraterskiego pw. Wniebowzięcia NMP w Cieszynie (którą to funkcję pełnił do 1 X 1998) oraz kapelana Domu Pomocy Społecznej, który prowadził Caritas w budynkach należących do konwentu. Jednocześnie w latach 1985–1987 odbył na papieskim WT w Warszawie dwuletnie studia z zakresu historii Kościoła. 15 XII 1987 na podstawie pracy *Bonifratrzy w Warszawie do 1985 roku* napisanej pod kierunkiem ks. dr. Ludwika Królika uzyskał tytuł licencjata teologii (licencjat kanoniczny). Od 1986 r. pełnił również funkcję przeora klasztoru w Cieszynie. 11 V 1995 po ukończeniu studiów doktoranckich na podstawie rozprawy *Archiwum i Biblioteka Bonifratrów w Cieszynie* napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Ludwika Królika uchwałą rady PWT w Warszawie otrzymał tytuł doktora teologii w zakresie historii Kościoła. W roku akademickim 1996/1997 rozpoczął prace na PWT w Warszawie, prowadząc ćwiczenia z historii Kościoła oraz pomagając w prowadzeniu seminarium magisterskiego. 8 IX 1998 mianowany został przełożonym wspólnoty bonifraterskiej w Katowicach, a 1 XI 1998 mianowany kapelanem Szpitala Miejskiego nr 1 w Katowicach-Bogucicach. 28 X 1999 na podstawie rozprawy *Bonifratrzy w Prudniku (1764–1939)* uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego. 16 II 2001 za zgodą władz zakonnych podjął prace dydaktyczno-naukową na PAT w Krakowie, pełniąc funkcję adiunkta Katedry Historii Zakonów. 25 VI 2003 rada wydziału Historii Kościoła PAT w Krakowie powierzyła mu stanowisko kierownika Katedry Historii Zakonów, a 1 X 2004 senat uczelni powierzył mu stanowisko profesora nadzwyczajnego PAT. Zmarł 11 IX 2006 w Katowicach, pochowany na cmentarzu parafialnym w rodzinnym Przyborowie.

Opublikował ponad 20 pozycji książkowych oraz sporą ilość artykułów naukowych z zakresu historii Kościoła i wspólnot bonifraterskich. Prowadził prace nad przygotowaniem kompletnej historii Zakonu Braci Miłosiernych w naszym kraju. Był szanowanym pracownikiem naukowym PAT. Liczne publikacje stanowią o wartości jego życia i spuścizny.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Dyrektor Archiwum i Biblioteki Bonifratrów w Cieszynie od 1985 r. aż do śmierci. Skonsolidował archiwalia i zbiory biblioteczne znajdujące się w cieszyńskim klasztorze. Do przechowywania tychże wyznaczył specjalne pomieszczenie, co zapobiegło ich dalszej degradacji i rozprasaniu. Opis i charakterystyka tych zbiorów stanowiły temat jego pracy doktorskiej. Udało mu się również doprowadzić do stworzenia inwentarza posiadanych zbiorów. Na ich podstawie oparte były monografie cieszyńskiego konwentu, jak i poszczególnych dzieł przezeń prowadzonych. Odkrył, iż w zbiorach archiwum klasztoru cieszyńskiego znajdują się archiwalia ze skasowanego domu zakonu w austriackim Kukul. Dzięki niemu zbiory archiwum cieszyńskich bonifratrów zostały udostępnione badaczom przeszłości. Utrzymywał szerokie kontakty z osobami prowadzącymi badania nad dziejami bonifratrów i historią szpitalnictwa i opieki nad chorymi na ziemiach polskich.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o Łobozka opublikował ks. dr hab. Andrzej M. Bruździński, prof. UPJPII: *Bonifratr w todze. Marcin Maksymilian Łobozek OH (1954–2006)*, KDPK 6:2007, s. 305–308.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. APPBW, b. sygn., *Akta o. Maksymiliana Łobozka*.

Publikacje

1. A. M. Bruździński, *Bonifratr w todze. Marcin Maksymilian Łobozek OH (1954–2006)*, KDPK 6:2007, s. 305–308.

Majewski Jan Kanty (o. Franciszek Salezy) OFM

A. Życiorys

Jan Kanty Majewski, kapłan Zakonu Braci Mniejszych (bernardyn), ur. 14 IX 1893, Radomyśl nad Sanem (ob. pow. stalowowolski). Do Prowincji Niepokalanego Poczęcia NMP Zakonu Braci Mniejszych wstąpił 29 VIII 1910, następnie odbył roczny nowicjat w Leżajsku. Śluby proste złożył tamże 31 VIII 1911 w kościele pw. Zwiastowania NMP, a wieczyste 15 III 1916 w kościele pw. św. Andrzeja Apostoła we Lwowie. Studia filozoficzno-teologiczne rozpoczął na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie (1915–1917), następnie kontynuował w miejscowości Schwaz w Tyrolu w klasztorze należącym do zakonnej prowincji św. Leopolda (1917–1919). Święcenia kapłańskie przyjął 15 V 1918 w Innsbrucku z rąk bp. Zygmunta Weitza, sufragana z Vorarlbergu.

Po święceniach kapłańskich duszpasterz w klasztorze w Sokalu (1919–1921), a następnie magister kleryków i katecheta we Lwowie (1921–1923). W 1923 r. po raz pierwszy trafił do klasztoru w Piotrkowie Trybunalskim. Piastował tam m.in. urząd wiceprezesa. Od 1925 r. przebywał w klasztorze w Zbarażu (ob. w granicach Ukrainy), pracując jako katecheta. W 1927 r. został ponownie przeniesiony do Piotrkowa Trybunalskiego, gdzie powierzono mu wiele znaczących funkcji, m.in. wikariusza klasztoru, dyskreta klasztoru, ekonoma klasztoru, magistra braci profesów, egzaminatora dla kandydatów do zakonu, bibliotekarza klasztoru, a także asystenta Franciszkańskiego Związku Misyjnego w Piotrkowie Trybunalskim. Jako prefekt szkół piotrkowskich prowadził

w latach 1931–1939 krucjatę eucharystyczną wśród miejscowej młodzieży. Gorliwa praca wychowawcza została dostrzeżona przez władze świeckie. W 1938 r. uhonorowany przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego brązowym medalem za długoletnią służbę. W czasie okupacji niemieckiej z poświęceniem spieszył z kąpielnią posługą rannym, uczył również na tajnych kompletach przede wszystkim religii, ale też języka greckiego. Na początku 1945 r. przybył do Koła, gdzie jako gwardian znacząco przyczynił się do odremontowania zespołu kościelno-klasztornego zniszczonego wskutek działań wojennych. W latach 1945–1947 administrator parafii farnej w Kole, a także administrator parafii Dobrów w dekanacie Koło. Równocześnie przewodniczył Powiatowemu Komitetowi Opieki Społecznej w Kole. Po krótkim pobycie w Tarnowie (1947–1948) skierowany do klasztoru w Krakowie, gdzie pracował do śmierci. Od 1 XII 1948 sekretarz prowincji, który to urząd pełnił do grudnia 1951. Podczas pobytu w Krakowie sprawował również wiele innych funkcji, m.in. wicemagistra kleryków, dyskreta klasztoru, katechety szkół podstawowych (nr 7 i nr 46), spowiednika sióstr bernardynek i augustianek. W 1956 r. wraz z o. Archaniołem Nawojem OFM porządkował bibliotekę klasztorną w Krakowie, wydzielając m.in. z jej zasobów księgozbiór lwowski. Zmarł 29 IV 1963 w Krakowie, pochowany także na Cmentarzu Rakowickim w grobowcu zakonnym.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

We wrześniu 1956 pod kierownictwem o. prof. Hieronima E. Wyczawskiego OFM wraz z o. dr Edwardem Sokołowskim OFM rozpoczął porządkowanie archiwaliów klasztornych zgromadzonych tymczasowo w klasztorze kalwaryjskim. Uporządkował większość akt personalnych. W lipcu 1957 na kapitule prowincjalnej zapadła decyzja o umieszczeniu Archiwum Prowincji w Krakowie. Realizacja tego postanowienia z racji konieczności przygotowania odpowiednich pomieszczeń przeciągnęła się do grudnia 1958, kiedy to prowincjał Eligiusz Smoliński OFM dokonał uroczystego

otwarcia i poświęcenia placówki. Już wcześniej 4 X 1958 o. Majewski został wyznaczony przez władze prowincji na wicearchiwariusza prowincji. Ze zdwojoną siłą przystąpił wówczas do pracy. Jego zasługą jest m.in. uporządkowanie akt klasztorów w Alwerni, Leżajsku, Rzeszowie, Sokalu i Zbarażu. Funkcję wicearchiwariusza pełnił do 1 IX (?) 1960.

Nie pozostawił po sobie właściwie żadnych publikacji drukowanych. Jedyną spuścizną stanowią prowadzone przez niego i zachowane w rękopisie kroniki krucjat eucharystycznych w Piotrkowie Trybunalskim: *Kronika Krucjaty Eucharystycznej przy Szkole Powsz[echnej] im. św. Kazimierza w Piotrkowie Trybunalskim* [rkps] (APBK, sygn. VIII-22) oraz *Kronika Krucjaty Eucharystycznej Szkoły Powszechnej im. św. Kingi w Piotrkowie Trybunalskim* (APBK, sygn. VIII-59).

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. APBK, sygn. RGP-a-12, *Acta Provinciae Immaculatae Conceptionis B. V. Mariae in Galicia ab anno Domini 1911*, s. 9, 104, 137, 149, 191, 214, 262.
2. APBK, sygn. RGP-a-13, *Akta kapituł Prowincji tzw. Galicyjskiej i obecnej Polskiej zakonu Bernardynów od r. 1803–1939. Komisariat o. Brunona Böhma prowincjała słowackiego*, s. 1136, 1154–1157.
3. APBK, sygn. RGP-a-24, *Acta Capituli Provinciae Immaculatae Coceptionis Beatae Virginis Mariae in Polonia (1933–1935)*, s. 201, 304, 313, 349.
4. APBK, sygn. RGP-a-25, *Protokoły z posiedzeń Zarządu Prowincji Niepokalanego Poczęcia NMP w Polsce, 1955–1969*, s. 43, 29.
5. APBK, sygn. RGP-c-14, *Księga czynności Urzędu Prowincjańskiego [Ojców Bernardynów] od r. 1904 tom I*, s. 280, 285, 310, 323.
6. APBK, sygn. RGP-e-28, *Akta personalne zakonników*, s. 187.
7. APBK, sygn. RGP-e-52, *Akta różne*, s. 405.
8. APBK, sygn. RGP-f-12, *Akta dotyczące klasztorów Bernardynów w Łęczycy, Łodzi, parafii (rezydencji) w Maksymówce, parafii w Nowym Siole, parafii w Nowosiółce, klasztorów w Olsztynie, w Opatowie i w Piotrkowie Trybunalskim*.

9. APBK, sygn. I-a-7, *Kronika klasztoru OO. Bernardynów w Krakowie, tom VII, 1960–1975*, s. 40–41, 144–154.
10. APBK, sygn. V-8, *Kronika klasztoru w Kole, 1939–1974*, s. 5, 11–18, 28–29.
11. APBK, sygn. VIII-1, *Kronika klasztoru Bernardynów w Piotrkowie Trybunalskim*, s. 170.
12. APBK, sygn. RGP-I-2, *Korespondencja Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 93, 105.
13. APBK, sygn. RGP-I-3, *Kronika Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, s. 3–7, 10, 14, 19.
14. APBK, sygn., I-a-6, *Kronika klasztoru OO. Bernardynów w Krakowie 1941–1959*, s. 66, 120, 232–234, 240.

Publikacje

1. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Galicia... pro anno Domini 1915, 1916, 1917*, Lwów 1917, s. 11.
2. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1922*, Lwów 1922, s. 10.
3. *Brevis historia et cathalogus ORd. FF. Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae Immaculatae Conceptionis B. V. Mariae in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1924*, Kraków 1924, s. 49.
4. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1927*, Lwów 1927 s. 51.
5. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1932*, Lwów 1931, s. 40.
6. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1933*, Lwów 1932, s. 41.
7. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1935*, Rzeszów 1934, s. 46.

8. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1936*, Rzeszów 1935, s. 45.
9. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini (1937) 1938*, Lwów 1938, s. 10, 41.
10. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1939*, Radeczna 1939, s. 10, 48.
11. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1947*, Kraków 1947, s. 35.
12. *Schematismus Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Franciscialmae provinciae B. V. Mariae Immaculatae Conceptionis in Polonia (vulgo Bernardinorum)... pro anno Domini 1955*, Kalwaria 1955, s. 13.
13. *Schematismus Almae Ordinis Fratrum Minorum Provinciae Immaculatae Conceptionis B. M. V. PP. Bernardinorum – pro anno Domini 1965*, Asyż 1965, s. 79.
14. B. Migdał, *Dziesięciolecie pracy naukowej o. Prof. Dra Hieronima Wyczawskiego*, [w:] *Dziesięciolecie pracy naukowej o. Prof. Dra Hieronima Wyczawskiego zak. OO. Bernardynów*, „Młodzież Seraficka” 1958 nr 2 (dodatek), s. 13.
15. H. Wyczawski, *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, Lublin 1961–1963, s. 98–116.
16. J. Kachel, *Dzieje kościoła i klasztoru Ojców Bernardynów w Zbarażu (1628–1946)*, Kalwaria Zebrzydowska 2001, s. 294, 639.
17. J. Kachel, *Bernardyni 1453–2003. Kapłani i bracia zakonnicy prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie. Wydanie Jubileuszowe*, cz. 4, Warta 2004, s. 33.

oprac. Piotr Kamiński

Martusewicz Janina (s. Maria Noela) CSFN

A. Życiorys

Janina Martusewicz, siostra ze Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu (nazaretanka), ur. 22 XII 1905, Korwinów (ob. pow. częstochowski), córka Antoniego i Marii Barcińskiej. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczęszczała do Gimnazjum Żeńskiego Zgromadzenia Sióstr Nazaretanek w Częstochowie, gdzie 12 VI 1923 otrzymała świadectwo dojrzałości. Po maturze 23 VI 1923 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu. Habit zakonny otrzymała 12 I 1924 Albano (Włochy), gdzie odbyła formację nowicjacką i złożyła pierwsze śluby zakonne 25 V 1926. Profesję wieczystą złożyła 8 XII 1932 w Rzymie. Ukończyła Wyższy Dwuletni Kurs Katechetyczny w Krakowie i 27 VI 1931 otrzymała świadectwo upoważniające ją do starania się o misję kanoniczną i nauczania religii w szkołach powszechnych i niższych gimnazjach. Doksztalała się w wielu dziedzinach poprzez kursy (m.in. PCK), a wrodzona inteligencja i kultura humanistyczna pozwalały jej na podejmowanie różnych zadań w zgromadzeniu. Wiedzę archiwalną zdobywała na kursach organizowanych przez KUL, konsultacje z archiwistkami i fachową lekturę.

Pracowała w wielu domach zgromadzenia, a wykonywane przez nią różnorodne prace świadczą o zdolnościach do podejmowania różnorodnych zajęć, entuzjazmie i odwadze oraz przedsiębiorczości, z jaką podchodziła do powierzonych zadań. Pracowała w Wilnie (1926–1929) jako pomoc w internacie, we Lwowie (1933–1934) była

nauczycielką religii i wychowawczynią internatu, w Częstochowie (1934–1937) pełniła funkcję sekretarki, w Wadowicach (1937–1938) sekretarki i katechetki, w Komańczy (ob. pow. sanocki) przebywała jako kuracjuszka (1938–1939), a w Kielcach (1939–1948) pełniła funkcję sekretarki szkolnej i prowadziła kuchnię dla ubogich. W latach 1949–1951 przebywała ponownie w Komańczy jako kierowniczka Punktu Opieki nad Matką i Dzieckiem. W następnych latach księgowa w internacie prowadzonym przez Caritas w Rabce (1952–1957), następnie tamże dietetyczka w sanatorium dziecięcym (1957–1958). Później przebywała w Warszawie, gdzie pracowała jako szkolna ekonomka. Z kolei w 1962 r. kilka miesięcy przebywała na odpoczynku w Komańczy (1962–1963), a następnie pomagała w Kaliszu w kancelarii parafialnej, w Ostrzeszowie jako ekonomka, by ostatecznie zamieszkać w Warszawie, gdzie od 1 IX 1963 pracowała w kancelarii parafialnej i jako siostra parafialna. W 1982 r. skierowana do domu zakonnego w Warszawie i mianowana archiwistką prowincji. Zmarła 19 VIII 2003 w Warszawie, pochowana tamże na Cmentarzu Czerniakowskim.

Znaczna część dorobku pisarskiego s. Martusewicz pozostaje w maszynopisach i jest przechowywana w Archiwum Nazaretanek Prowincji Warszawskiej Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu w Warszawie. Są to m.in. *Tułaczki ciąg dalszy. Persja–Afryka* (Warszawa 1984), *Matka Maria Waleria od Serc Jezusa, Maryi i Józefa św. Anna Czarnowska. Rys biograficzny* (Warszawa 1994), *Siostra Maria Dobrochna od Ducha Przenajświętszego Józefa Dobrońska, Kapitan Polskiej Służby Kobiet w latach 1939–1947. Wspomnienia, Ankieta Wydziału Spraw Zakonnych odnośnie do sytuacji zgromadzenia w latach 1945–1989, Historia prowincji warszawskiej*, t. 1–5 i aneksy (Warszawa 1993). Ponadto pomagała przy tłumaczeniu książki A. Ricciardiego, *Francesca Siedliska* (Roma 1970; wyd. polskie A. Ricciardi, *Franciszka Siedliska*, Rzym 1987, tł. M. I. Krajewska, W. Minkiewicz), a także przy opracowaniu publikacji książkowych, wyszukując i dostarczając potrzebne informacje, m.in. Z. Martusewicz, *Obcując ze świętymi* (Warszawa 1988) oraz przy monografii o szkole nazaretanek w Wilnie (Bydgoszcz 1996).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Pierwsza archiwistka prowincjalna Archiwum Nazaretanek Prowincji Warszawskiej Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu – była u początku jego powstania i organizacji. W 1982 r. otrzymała nominację od przełożonej prowincjalnej s. Kazimierzy Kuc CSFN na archiwistkę prowincjalną. Pracowała w archiwum przez 19 lat do 2001 r. Choć nie posiadała przygotowania archiwistycznego *sensu stricto*, była osobą o wybitnej inteligencji i bogatym doświadczeniu życiowym. Charakteryzowała ją miłość do przeszłości i pasja ratowania świadectw o życiu i działalności nazaretanek od zapomnienia. Zajmowała się opracowaniem wybranych zagadnień z historii zgromadzenia, gromadziła materiały o wybitnych nazaretankach, niektóre spisywała, korzystając z żyjących jeszcze świadków. Prowadziła też korespondencję z archiwistką generalną zgromadzenia w Rzymie i uzupełniała brakujące informacje, gdyż wiele akt w czasie II wojny światowej, a zwłaszcza Powstania Warszawskiego, uległo zniszczeniu. Prosiła i sugerowała, by zarząd generalny ustalił jednolity system prowadzenia nazaretańskich archiwów. Swymi przemyśleniami na temat prowadzenia archiwum zakonnego dzieliła się z innymi przełożonymi i siostrami zakonnymi (por. *Przemyślenia na temat pracy w archiwum. Załącznik nr II – List s. M. Noeli Martusewicz do s. M. Bożeny Flak, przełożonej prowincjalnej*, Warszawa 1996 [mps, ANPW]).

Udostępniała i upowszechniała materiały archiwalne historykom. Po odzyskaniu całego budynku w 1990 r. (duża część budynku zakonnego w Warszawie była upaństwowiona przez władze komunistyczne) i po remoncie w r. 1992, gdy archiwum otrzymało własne pomieszczenie, zajęła się przeniesieniem akt z szaf na korytarzu do nowych pomieszczeń archiwalnych (pokój na I piętrze). Od tego roku datuje się powstanie archiwum jako jednostki organizacyjnej. Zajmowała się segregacją akt, ale nie sporządziła spisu zawartości poszczególnych szaf; miała fenomenalną pamięć i wiedziała, co w poszczególnych szafach, na której półce i w której teczce się znajduje. Była zainteresowana gromadzeniem

akt, ich zabezpieczaniem, porządkowaniem i popularyzowaniem wiedzy o nazaretankach. Na początku przez dziesięć lat pracowała w bardzo trudnych warunkach i robiła to, co w danej sytuacji było możliwe. Czyniła to z entuzjazmem i zaangażowaniem. Ocaliła pamięć o osobach i wydarzeniach, do których następne pokolenie może nie miałyby już szans dotrzeć.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Czcigodna Służebnica Boża Maria od Pana Jezusa Dobrego Pasterza Franciszka Siedliska*, Warszawa 1987.
2. *Powstanie szkoły Nazaretanek w Wilnie. Dom Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu*, [w:] J. Hoppen-Zawadzka, J. Cywińska, *Dzieje powstania i działalności szkoły Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu w Wilnie w latach 1906–1940*, Bydgoszcz 1996, s. 19–26.
3. *Z dziejów Sióstr Nazaretanek w Grodnie. Nadbitka z: Wilno i Kresy Północno-Wschodnie. Materiały II Międzynarodowej Konferencji w Białymstoku 14–17 IX 1994 r. w czterech tomach*, [w:] *Kultura i trwanie*, t. 2, red. E. Feliksiak i A. Kisielewska, Białystok 1996, s. 434.
4. *Staczyńska Janina (1883–1964)*, PSB 41, s. 356–357 [współautorka: A. Siewierska].

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ANPW, b. sygn., M. T. Górską, *Wspomnienie. S. M. Noela od Jezusa Hostii, Janina Martusewicz (22 XII 1905–19 VIII 2003)* [mps].

Publikacje

1. M. T. Górską, *Archiwum Prowincji Najświętszego Imienia Jezus Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu w Warszawie*, ABMK 29:2009, s. 99–128.

Mąkowski Władysław Tomasz, ks.

A. Życiorys

Władysław Tomasz Mąkowski, pseud. Tomasz Ogończyk, kapłan diec. płockiej, ur. 21 XII 1885, Białoskóry (ob. pow. sierpecki), syn Wawrzyńca i Konstancji Łukowskiej. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Goleszynie (ob. pow. sierpecki), gimnazjum ukończył w Płocku w r. 1903, po czym wstąpił do tamtejszego seminarium duchownego. W 1907 r. wysłany na studia biblijne do Rzymu, lecz stan zdrowia nie pozwolił mu na ich ukończenie. Święcenia kapłańskie otrzymał 28 II 1909. Pracował w dwóch wikariatach w Goworowie (ob. pow. ostrołęcki) i Rypinie, włączając się aktywnie w pracę oświatową i społeczną. W 1916 r. został dyrektorem gimnazjum w Rypinie, gdzie bardzo szybko zorganizował zasobną bibliotekę szkolną. W styczniu 1919 został wybrany posłem do Sejmu Ustawodawczego z Ziemi Dobrzyńskiej, zabierając w nim aktywnie głos w sprawach dotyczących oświaty i wychowania młodzieży. Politycznie związany z obozem Narodowej Demokracji.

W 1922 r. mianowany dyrektorem Archiwum Diecezjalnego i Biblioteki Seminarium Duchownego w Płocku. Obok zajęć w archiwum i bibliotece oddawał się pracy duszpasterskiej: pełnił funkcje kapelana więzienia w latach 1924–1925 i rektora kościoła seminaryjnego. Przez rok wykładał historię Kościoła w WSD w Płocku, w latach 1924–1932 uczył tamże w NSD łaciny oraz kultury antycznej. W 1928 r. mianowany kanonikiem honorowym, a w 1930 r. kanonikiem rzeczywistym kapituły katedralnej płockiej.

Podczas II wojny światowej w grudniu 1939 Niemcy usunęli go z mieszkania, a w latach 1940–1942 przebywał w okolicach Płocka i Warszawy. W 1943 r. na zaproszenie bp. Czesława Karczmarka przybył do Kielc i pełnił funkcję jego sekretarza. Zmarł 26 III 1945 w Kielcach. Po ekshumacji zwłok 19 I 1949 pochowany w Płocku.

Autor licznych publikacji, w większości dotyczących historii Mazowsza i rodzimej diecezji. Lista pozycji drukowanych liczy 215 artykułów i recenzji. Ponadto pozostawił w rękopisie *Kodeks dyplomatyczny norbertanek płockich*, monografię o biskupach płockich i liczne materiały do dziejów św. Stanisława Kostki.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Od 5 XII 1922 z nominacji bp. Antoniego Nowowiejskiego dyrektor Archiwum Diecezjalnego i Biblioteki Seminarium Duchownego w Płocku, którą to funkcję sprawował do wybuchu II wojny światowej. W tym czasie współdziałał z bp. Nowowiejskim w opracowywaniu planów budowy nowego budynku archiwalno-bibliotecznego na potrzeby diecezji, który oddano do użytku w 1928 r. W tym budynku zgromadzono bibliotekę seminaryjną i kapitulną oraz archiwalia diecezji płockiej. W oparciu o te zasoby opublikował w „Miesięczniku Pasterskim Płockim” i w *Polskim słowniku biograficznym* oraz prasie lokalnej kilkadziesiąt artykułów dotyczących historii Mazowsza i biografistyki.

Główny organizator Archiwum Diecezjalnego i jego dyrektor. Przyczynił się do budowy specjalnego gmachu dla potrzeb biblioteki i archiwum diecezjalnego ukończonego w 1928 r. Zgromadził tam dotychczas rozproszone płockie archiwalia: biskupie, kapitulne, oficjalatów, w latach późniejszych również księgi metrykalne z terenu całej diecezji oraz historyczne akta parafialne. Sporządził również regesty kilkuset dokumentów w większości niedrukowanych z XIV i XV w. oraz przygotował do druku wspomniany wyżej *Kodeks dyplomatyczny norbertanek płockich*. Robił także obszerne wyciągi dla genealogii i heraldyki rodzin mazowieckich, z których zachowały się m.in. kompletne

wypisy dla genealogii Kostków i Kryskich. Z opraw rękopisów dawnej biblioteki kapitulnej wydobył wiele starych dokumentów. Służył pomocą wielu wybitnym badaczom, będąc dobrym znawcą paleografii i dyplomatyki.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Mąkowskiego opublikował ks. prof. dr hab. Michał Marian Grzybowski: *Mąkowski Władysław Tomasz*, SPTK 6, s. 444–450.

D. Bibliografia przedmiotowa (selektywna)

Publikacje

1. T. Żebrowski, *Mąkowski Władysław*, PSB 20, s. 351–352.
2. M. M. Grzybowski, *Książdz Władysław Mąkowski 1885–1945*, Płock 1995.
3. F. Wybult, *Ks. W. Mąkowski*, [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie*, Płock 1957, s. 157–163.
4. T. Żebrowski, *Mąkowski Władysław Tomasz*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972, s. 573.
5. M. Grzybowski, *Mąkowski Władysław Tomasz*, SPTK 6, s. 444–450 (tam literatura przedmiotowa).
6. M. Krajewski, *Mąkowski Władysław*, [w:] *Słownik biograficzny Ziemi Dobrzyńskiej*, Lipno 1992, s. 213.

oprac. Dariusz Majewski

Mizera Stefan, ks.

A. Życiorys

Stefan Mizera, kapłan diecezji (od 1992 r. archidiecezji) częstochowskiej, ur. 2 VI 1924, Masłońskie (ob. pow. myszkowski), syn Stanisława i Stanisławy Maladyn. Po zakończeniu II wojny światowej rozpoczął naukę w Miejskim Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Częstochowie, gdzie 4 II 1950 uzyskał świadectwo dojrzałości. Studia filozoficzne i teologiczne odbył w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie. Święcenia kapłańskie otrzymał 26 VI 1955 w katedrze częstochowskiej z rąk bp. Stanisława Czajki. Wikariusz w następujących parafiach: Koziegłówki (ob. pow. myszkowski), Sączów (ob. pow. będziński), pw. św. Lamberta w Radomsku oraz pw. św. Piotra i Pawła w Zawierciu. Bp Zdzisław Goliński skierował go 16 VI 1962 na studia specjalistyczne na KUL, gdzie 24 VI 1965 uzyskał stopień naukowy magistra filozofii chrześcijańskiej na podstawie pracy *Rozwój społeczno-gospodarczy parafii Przybyńców w latach 1518–1864*. Od 21 VI 1967 wikariusz parafii katedralnej w Częstochowie. Stopień naukowy doktora filozofii chrześcijańskiej uzyskał 27 V 1969 na Wydziale Filozoficznym KUL na podstawie rozprawy *Przemiany społeczno-gospodarcze w dobrach Klucza Lisińskiego w latach 1815–1864* napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Czesława Strzeszewskiego. Następnie (6 VIII 1970–22 XII 1971) pełnił obowiązki wikariusza w parafii pw. św. Józefa w Dąbrowie Górniczej. 21 II 1972 otrzymał zgodę na wstąpienie do zakonu paulinów, gdzie rozpoczął nowicjat, niebawem jednak powrócił do diecezji. 20 XI 1972 mianowany

wikariuszem substytutem, następnie 16 XII 1972 administratorem i 1 III 1985 proboszczem parafii Kamienica Polska (ob. pow. częstochowski). Z kolei proboszcz parafii Wrzosowa (ob. pow. częstochowski) i dziekan dekanatu porajskiego (1 VII 1985–30 VI 1987). Za zasługi na polu działalności kościelnej bp Stanisław Nowak 30 I 1986 przyznał mu przywilej noszenia rakiety i mantoletu. Po rezygnacji z pracy duszpasterskiej i przejściu na emeryturę zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Częstochowie, jednak nie pozostał bezczynny, gdyż 2 miesiące później został dyrektorem Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie, a 21 IX 1989 ustanowiony członkiem Komisji do Spraw Sztuki Sakralnej i kustoszem Muzeum Diecezjalnego w Częstochowie (9 X 1997), na własną prośbę zwolniony ze stanowiska dyrektora Muzeum Diecezjalnego. Dzięki jego zabiegom przeniesiono w 1994 r. do gmachu seminarium archidiecezjalnego zasoby Muzeum Archidiecezji Częstochowskiej, w którym zgromadził i prezentował sporą kolekcję własnych kilkudziesięciu obrazów, a których testamentem nie przekazał na rzecz archidiecezji. Ponadto od 22 IX 1989 pełnił funkcję sędziego diecezjalnego w Sądzie Biskupim w Częstochowie, w międzyczasie prowadził wykłady z zakresu katolickiej nauki społecznej w Archidiecezjalnym Kolegium Teologicznym w Częstochowie, od 5 II 1992 spełniał obowiązki kapelana Okręgu Częstochowskiego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, zaś 23 III 1992 mianowany aktuariuszem w Trybunale Rogatoryjnym Diecezji Częstochowskiej do spraw beatyfikacji sług Bożych. Zmarł 23 IV 2002 w Częstochowie, pochowany został na cmentarzu w Żarkach-Letnisku.

Opublikował 10 artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii Częstochowy, klasztoru jasnogórskiego, starostwa olsztyńskiego oraz rodów szlacheckich m.in. w „Studiach Claromontana”, „Częstochowskich Studiach Teologicznych” i „Almanachu Częstochowy”.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Mianowany 25 VIII 1987 przez bp. Stanisława Nowaka dyrektorem Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie. Dzięki jego staraniom w 1994 r. przeniesiono Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej do gmachu seminarium archidiecezjalnego.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Mizery opublikował ks. prof. dr hab. Stanisław Urbański: *Mizera Stefan (1924–2002)*, SPTK 9, s. 421–422. Zestawienie nie obejmuje poniższych pozycji:

1. *Z problematyki handlu miasta Częstochowy w latach 1815–1864*, „Studia Claromontana” 6:1985, s. 412–427.
2. *Materiały do dziejów Częstochowy. Księgi wójtowskie z lat 1599–1679, 1778–1808*, ACz 1998 z. 11, s. 8–25.
3. *Wypisy z ksiąg miejskich Częstochowy*, ACz 1999 z. 12, s. 9–50.
4. *Regesty dokumentów do dziejów parafii Mstów k[oto] Częstochowy*, ACz 2000 z. 13, s. 19–44.
5. *W poszukiwaniu Kuźnicy Pawłowskiej*, ACz 2002 z. 14, s. 60–68.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AKMCz, sygn. 150/317, *Akta personalne ks. Stefana Mizery*.

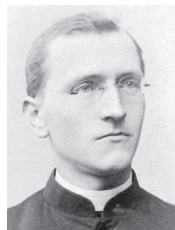
Publikacje

1. S. Jasionek, *Kształcenie katechetów świeckich i zakonnych w Archidiecezjalnym Kolegium Teologicznym w Częstochowie w latach 1993–2002*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 30:2002, s. 256.
2. J. Związek, *Ks. dr Stefan Mizera (1924–2002)*, „Ziemia Częstochowska” 29:2002, s. 177–181 [bibliografia niekompletna].

3. W. Właźlak, *Archiwum (Archi)diecezji Częstochowskiej*, „Pedagogika. Prace Naukowe WSP w Częstochowie” 2002 z. 11, s. 254.
4. T. Janczak, *Ks. Stefan Mizera, strzelec „Michał”, wspomnienie*, „Gazeta w Częstochowie” 2002 nr 293, s. 5.
5. J. Związek, *Śp. Ks. Stefan Mizera (1924–2002)*, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej” 2003, s. 89–95.
6. W. Właźlak, *Przewodnik po zespołach Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej*, „Ziemia Częstochowska” 31:2004, s. 191–192.
7. P. Wolnicki, *Dokumentacja archiwalna biskupstwa częstochowskiego (1925–2000)*, Piotrków Trybunalski 2005, s. 14–15.
8. W. P. Właźlak, *Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej*, AE 2005 nr 2, s. 70.
9. P. Wolnicki, *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2006, s. 267–268.
10. S. Urbański, *Mizera Stefan (1924–2002)*, SPTK 9, s. 421–422.

oprac. Władysław Piotr Właźlak

Panske Piotr Paweł, ks.

A. Życiorys

Piotr Paweł Panske (w publikacjach używał wyłącznie drugiego imienia), ur. 28 VI 1863, Granów (ob. pow. chojnicki) na terenie tzw. Kosznajderii, syn Ignacego i Katarzyny Musolf. W latach 1874–1881 kształcił się w gimnazjum w Chojnicach. Po maturze studiował filozofię i teologię oraz filologię klasyczną, germańską i orientalną (arabski, chaldejski, syryjski, koptyjski, etiopski, sanskryt, chiński, pismo klinowe) na uniwersytetach w Würzburgu, Münster, Wrocławiu i od 1884 r. w Lipsku. W 1890 r. zdał egzamin państwowy uprawniający do nauczania w szkołach średnich i uzyskał doktorat z filologii na podstawie rozprawy *De magistratibus Atticis, qui saeculo ante Chr. n. quarto pecunias publicas curabant*. Od listopada 1890 odbywał tzw. kurs praktyczny w Seminarium Duchownym w Pelplinie, gdzie 26 VII 1891 otrzymał święcenia kapłańskie. Po wikariacie w Nowem i Zblewie w 1890 r. powołany na nauczyciela w progimnazjum biskupim Collegium Marianum w Pelplinie. 18 VII 1901 mianowany proboszczem w Bytowie, nie przerywa pracy naukowej. Uczonego filologa bp Augustyn Rosentreter 1 IV 1914 mianował profesorem w WSD w Pelplinie, zlecając mu wykłady z historii Kościoła (do 1923) i prawa kanonicznego (do 1927), przez pewien czas także w zastępstwie wykłady z teologii moralnej (1925) i lektorat języka greckiego (1926). Do 1935 r. był dyrektorem biblioteki seminaryjnej. Odznaczał się fenomenalną pamięcią i erudycją historyczno-filologiczną. W 1921 r. mianowany radcą duchownym przy wikariacie generalnym, niebawem także

egzaminatorem i sędzią posynodalnym, a 5 X 1923 kanonikiem gremialnym Kapituły Katedralnej Chełmińskiej. Był członkiem TNT (od r. 1902, 1 II 193 mianowany członkiem korespondentem), Historische Kommission für Pommern (od 1911), gdańskiego Westpreussischer Geschichtsverein (od r. 1917 członek zarządu), Historische Kommission für Ost- und Westpreussische Landesforschung (od 1923), członkiem honorowym Historische Gesellschaft für Posen (1935). Niemieckiej narodowości, w pracach naukowo-badawczych kierował się bezstronnością i obiektywizmem, zyskując uznanie wśród polskich uczonych. Był przedstawicielem pokolenia „pomorskich Niemców”, które współdziałało z polskimi badaczami; korespondował z Wojciechem Kętrzyńskim i współpracował z ks. Stanisławem Kujotem, prezesem TNT. Zmarł 10 II 1936 w Pelplinie, pochowany w miejscowej katedrze w krypcie kanoników. Upamiętniony obeliskiem i pamiątkową tablicą odsłoniętą 29 X 2014 w rodzinnej miejscowości.

Opublikował 32 prace w językach łacińskim, polskim i niemieckim. Był doskonałym znawcą źródeł krzyżackich (które publikował), historii gospodarczej i osadnictwa na Pomorzu Gdańskim, reformacji w dawnym pow. człuchowskim oraz rodzinnej Kosznajderii. W ostatnim okresie życia zajął się składem osobowym kapituły chełmińskiej w XIX w. Interesowały go przede wszystkim „ziemie zachodnie” tych części diecezji chełmińskiej, które włączono do niej po 1821 r. (Bytów, Chojnice, Człuchów, Kamień Krajeński, Lębork, Tuchola). Cenne są jego edycje źródeł. Był jednym z autorów monumentalnego wydawnictwa pt. *Diecezja chełmińska – zarys historyczno-statystyczny (Pelplin 1928)*, w której przy każdej parafii podano krótkie zestawienie zawartości ich archiwum. Pozostawił znaczną spuściznę rękopiśmienną, która zaginęła w czasie II wojny światowej.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Realizując zalecenia *Kodeksu prawa kanonicznego* promulgowanego w 1917 r. i postulaty polskich historyków bp Stanisław Wojciech

Okoniewski 1 IV 1928 utworzył archiwum diecezjalne. Instytucja otrzymała nazwę Archiwum Diecezji Chełmińskiej. Jej pierwszym dyrektorem został mianowany ks. Panske. Pracę rozpoczął od przebudowy strukturalnej zasobu. Zlikwidował dawny układ akt, utworzony w XIX w. przez registratora Ernesta Rongego, i nadał mu nowy, obowiązujący do dziś. Cały zasób archiwalny podzielił na „akta dawne” (okres księgi wpisów) i „akta nowe” (wytworzone po 1821 r.) oraz osobną kolekcję dokumentów (*Diplomata et epistolae*). Akta dawne ułożył w następujących seriach (według historycznego rozwoju diecezji): *Culmensia et Pomesaniensia* (diecezja chełmińska i pomezkańska, sygn. C), *Gedanensia* (archidiakonat gdański, sygn. G), *Kamienensia* (archidiakonat kamiński, sygn. K) oraz *Monastica* (akta zakonne, sygn. M) i *Varia* (akta różnej proveniencji i treści). Akta nowsze (XIX w.) spaliły się w 1945 r. W każdym z działów akta ułożył chronologicznie, z sygnaturami od numeru 1 w górę. Sporządził do nich inwentarze, które jednak zaginęły w czasie wojny. Mimo że układ w seriach C i G nie odpowiada wymogom współczesnej archiwistyki, pozostawiono go w powyższej formie, gdyż tak wszedł do literatury naukowej.

Jeszcze przed nominacją na dyrektora archiwum z zespołu akt Kapituły Kolegiackiej Kamińskiej wydał w serii *Fontes TNT* dwie najstarsze wizytacje oraz kilka mniejszych dokumentów, mianowicie wizytację archidiakonatu kamińskiego abpa Andrzeja Leszczyńskiego z lat 1652–1653 pod wspólnym tytułem *Monumenta vetustiora ad Archidiaconatum Camenensem pertinentia* oraz wizytację biskupa włocławskiego Bonawentury Madalińskiego z lat 1686–1687 pod ogólnym tytułem *Documenta quae exstant de cultu religionis catholicae in districtibus Buetoviensi et Leonurgensi saeculo XVII restituto*. Wizytacja dotyczyła całego archidiakonatu pomorskiego (10 dekanatów), lecz wydawca, zgodnie z założeniem dokumentowania zachodnich części ówczesnej diecezji chełmińskiej, podał do druku tylko dwa dekanaty, mianowicie bytowski i lęborski.

C. Bibliografia podmiotowa

1. M. Biskup, *Panske Paweł Piotr (1863–1936)*, PSB 25, s. 146–147.
2. H. Mross, *Panske Paweł Piotr (1863–1936)*, SPTK 6, s. 611–613 (tam literatura podmiotowa).

D. Bibliografia przedmiotowa

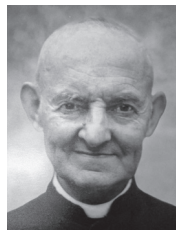
Publikacje

1. *Członkowie korespondenci Tow[arzystwa] Naukowego w Toruniu*, ZTNT 1935 nr 3, s. 84.
2. [Nekrolog], ZTNT 1936 nr 5–6, s. 228.
3. A. L[attemann], *Dr. Paul Panske*, „Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift für Polen” 30:1936, s. 194, 222.
4. *Kronika. Towarzystwo Naukowe w Toruniu w roku 1936*, ZTNT 1937 nr 9–10, s. 364–365.
5. A. Liedtke, *Archiwa kościelne na Pomorzu, ich stan i potrzeby*, ZTNT 1939–1945 nr 5–12, s. 125.
6. A. Nadolny, *Archiwum Diecezjalne w Pelplinie. Zarys dziejów i informacja o zasobie*, „Studia Pelplińskie” 21–22:1990–1991, s. 275–276, 285.
7. A. Nadolny, *Pelpliński krąg historyczny*, [w:] *Dzieje historiografii Pomorza Gdańskiego i Prus Wschodnich 1920–1939 (1944)*. Kierunki, ośrodki, najwybitniejsi przedstawiciele, red. A. Tomczak, Toruń 1992, s. 41–44.
8. A. Nadolny, *Panske Piotr Paweł (1863–1936)*, [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 3, red. Z. Nowak, Gdańsk 1997, s. 385–386.
9. F. Buchholz, *Panske Peter Paul*, [w:] *Altpreussische Biographie*, hrsg. von C. Krollmann, Bd. 2, Königsberg 1941, s. 488.
10. M. Biskup, *Panske Paweł Piotr (1863–1936)*, PSB 25, s. 146–147 (tam literatura przedmiotowa selektywna).
11. H. Mross, *Panske Paweł (1863–1936)*, [w:] *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, cz. 2, oprac. J. R. Bar, Warszawa 1981, s. 88–90.
12. H. Mross, *Panske Paweł Piotr (1863–1936)*, SPTK 6, s. 611–613.
13. H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821–1920*, Pelplin 1995, s. 231–232.

14. J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1918–1939*, Pelplin 1992, indeks.

oprac. Anastazy Nadolny

Patykiewicz Walenty, ks.

A. Życiorys

Walenty Patykiewicz, kapłan diecezji częstochowskiej, ur. 11 II 1903, Praszka (ob. pow. oleski), syn Piotra i Elżbiety Bielawskiej. Po ukończeniu szkoły powszechnej kształcił się w gimnazjum koe-dukacyjnym w Praszce (1917–1922), następnie w Szkole Realnej im. Tadeusza Kościuszki w Wieluniu (1922–1924). Studia filozoficzne i teologiczne odbył w Seminarium Duchownym we Włocławku, na mocy porozumienia pomiędzy bpem włocławskim Władysławem Krynickim i bpem częstochowskim Teodorem Kubiną został inkardynowany do diecezji częstochowskiej. Święcenia kapłańskie otrzymał 9 VII 1929 w katedrze częstochowskiej z rąk bp. Kubiny.

Pracę duszpasterską rozpoczął 21 VI 1929 jako wikariusz parafii Borowno (ob. pow. częstochowski), następnie mianowany (1 X 1931) prefektem Częstochowskiego WSD w Krakowie. Korzystając z pobytu w Krakowie, zapisał się na WT UJ, gdzie 20 XII 1932 uzyskał magisterium z teologii na podstawie pracy *Eugenika w świetle nauki moralności katolickiej*. 14 II 1933 mianowany wikariuszem parafii pw. św. Barbary w Częstochowie, a 6 XI 1937 ekspozytem nowo powstałej placówki duszpasterskiej we Wrzosowej (ob. pow. częstochowski). 11 IV 1938 wyznaczony cenzorem ksiąg religijnych, 9 VIII 1939 mianowany zastępczym prefektem w Państwowym Seminarium im. Żmichowskiej w Częstochowie, jednocześnie 28 VIII 1939 objął kapelanię w klasztorze Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego w Częstochowie. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił mu pracę na stanowisku prefekta,

dlatego powrócił do Wrzosowej, gdzie jednak nie mógł pracować z powodu trudności ze strony władz okupacyjnych. 9 II 1940 mianowany wikariuszem parafii Poczesna (ob. pow. częstochowski). W obawie przed aresztowaniem od 20 VII 1941 ukrywał się na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, a potem w Woli Wiewieckiej (ob. pow. pączęzański). Po zakończeniu działań wojennych 10 II 1945 mianowany administratorem parafii Wiewiec (ob. pow. pączęzański), 13 IX 1945 został notariuszem i archiwariuszem Kurii Diecezjalnej w Częstochowie i równocześnie zamieszkał w klasztorze Sióstr Zmartwychwstank w Częstochowie, gdzie był kapelanem. 15 IX 1945 mianowany prefektem Gimnazjum Kupieckiego i Liceum Handlowego Sióstr Zmartwychwstank w Częstochowie, a 1 X 1947 podjął obowiązki ojca duchownego w seminarium częstochowskim. W międzyczasie przygotował pod kierunkiem ks. prof. dra Tadeusza Glemmy na WT UJ rozprawę doktorską pt. *Archidiakoniat rudzki zwany później wieluńskim*, którą obronił 14 II 1949. Kilkanaście miesięcy później 9 IX 1950 mianowany radcą Kurii Diecezjalnej i referentem do spraw archiwalnych diecezji, zaś 28 XI 1950 został ponownie wikariuszem parafii pw. św. Barbary w Częstochowie. W tym czasie szybko awansował, gdyż 15 IX 1951 został sędzią posynodalnym Sądu Biskupiego w Częstochowie, 4 II 1952 otrzymał nominację na archiwariusza Kurii Diecezjalnej. W uznaniu zasług dla diecezji 15 V 1953 bp Zdzisław Goliński mianował go kanonikiem honorowym Kapituły Katedralnej w Częstochowie. W okresie największego prześladowania Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej spełniał tymczasowo obowiązki oficjale Sądu Biskupiego (21 III 1953–5 I 1955), jednocześnie 23 X 1955 otrzymał zadanie wizytowania ksiąg metrykalnych w diecezji częstochowskiej. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia 14 II 1956 odwołany ze stanowiska wikariusza parafii pw. św. Barbary w Częstochowie i mianowany ponownie kapelanem tamtejszego domu zakonnego zmartwychwstank. W 1965 r. staraniem ordynariusza częstochowskiego bp. Stefana Bareły mianowany prałatem dziekanem Kapituły Kolegiackiej w Wieluniu (bulla nominacyjna papieża Pawła VI z 1 XII 1965). Od 14 III 1966 zaangażowany w opracowywanie

dziejów diecezji częstochowskiej, czego pokłosiem były liczne artykuły z tego zakresu.

Zmarł 25 XII 1980 w Częstochowie, pochowany został na cmentarzu w Praszce. Jego imieniem nazwano Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie.

Opublikował 72 artykuły naukowe i o charakterze popularno-naukowych z zakresu historii diecezji gnieźnieńskiej, wrocławskiej i częstochowskiej m.in. w „Przedświcie. Kwartalniku Polskiej Młodzieży Duchownej”, „Częstochowskich Wiadomościach Diecezjalnych”, „Rocznikach Telogiczno-Kanonicznych” i „Zeszytach Naukowych KUL”. Redagował kalendarz liturgiczny diecezji częstochowskiej (1947–1953), a także redagował, a następnie współredagował *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej* (1947–1978).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Archiwariusz Kurii Diecezjalnej w Częstochowie (1945–1947), referent do spraw archiwalnych diecezji częstochowskiej (1950–1952), następnie archiwariusz diecezji częstochowskiej (1952–1978) oraz dyrektor Archiwum Diecezji Częstochowskiej (1978–1980).

Zorganizował Archiwum Diecezjalne w Częstochowie, pozyskując zbiory przechowywane dotychczas w kancelariach parafialnych, głównie łacińskie księgi metrykalne oraz księgi konsystorskie i dziekańskie. Ponadto z Archiwum Diecezjalnego we Wrocławku w 1952 r. przejął dublety wizytacji dziekańskich z lat 1797–1802. Zgromadził także podręczny księgozbiór. Opublikował artykuł dotyczący powstania Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie (*Powstanie Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie*, CzWD 1969, s. 91–94).

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Patykiewicza opublikował ks. prof. dr hab. Jan Związek: *Patykiewicz Walenty (1903–1980)*, SPTK 6,

s. 615–617. Zestawienie to nie uwzględnia jednak poniższych pozycji:

1. *Materiały do historii miasta Wielunia*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL” 7:1958, s. 31–34.
2. *Ks. Ignacy Mariankowski (1884–1936)*, CzWD 1964, s. 121.
3. *Ks. Karol Makowski (1884–1936)*, CzWD 1964, s. 167 [współautor: J. Placek].
4. *Ks. Ignacy Leon Pawłowski (1881–1936)*, CzWD 1964, s. 168.
5. *Ks. Tomasz Brzozowski (1856–1937)*, CzWD 1964, s. 168.
6. *Ks. Tadeusz Peche (1882–1937)*, CzWD 1964, s. 169.
7. *Ks. Piotr Augustynik (1889–1937)*, CzWD 1964, s. 169–170.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AKMCz, sygn. 150/183, *Akta personalne ks. Walentego Patykiewicza*.

Publikacje

1. J. Związek, *Ks. prałat dr Walenty Patykiewicz (1903–1980)*, ABMK 43:1981, s. 260–267.
2. J. Związek, *Patykiewicz Walenty (1903–1980)*, SPTK 6, s. 615–617 (tam literatura przedmiotowa).
3. J. Związek, *Archiwum Diecezjalne w Częstochowie*, ABMK 53:1986, s. 43–56.
4. W. Właźlak, *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie działalności biskupa Zdzisława Golińskiego (1951–1963)*, Kraków 2000, s. 158–162.
5. W. Właźlak, *Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej*, „Pedagogika. Prace Naukowe WSP w Częstochowie” 2002 z. 11, s. 253–255.
6. W. Właźlak, *Zarząd diecezji częstochowskiej w latach 1945–1963*, „Ziemia Częstochowska” 29:2002, s. 66.
7. W. Właźlak, *Przewodnik po zespołach Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej*, „Ziemia Częstochowska” 31:2004, s. 191.
8. P. Wolnicki, *Dokumentacja archiwalna biskupstwa częstochowskiego (1925–2000)*, Piotrków Trybunalski 2005, s. 14–15.
9. W. P. Właźlak, *Zasoby akt konsystorskich w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 33:2005, s. 193–194.

10. W. P. Właźlak, *Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej*, AE 2005 nr 2, s. 70.
11. W. P. Właźlak, *Dzieje parafii Borowno*, Częstochowa 2006, s. 63–64.
12. P. Wolnicki, *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2006, s. 224–229, 263–264.

oprac. Władysław Piotr Właźlak

Pest Czesław Mirosław, ks.

A. Życiorys

Czesław Mirosław Pest, kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, ur. 5 VII 1964, Strzelno (ob. pow. mogileński), syn Stanisława i Teodozji Wojtyniak. Po ukończeniu SP im. Marii Konopnickiej w rodzinnej miejscowości w 1979 r. podjął dalszą naukę w LO w Strzelnie, w którym w 1983 r. złożył egzamin maturalny. Po maturze wstąpił do Prymasowskiego WSD w Gnieźnie (11 VI 1983) i przez sześć lat (1983–1989) przygotowywał się do kapłaństwa. Jednocześnie w ramach studiów seminaryjnych przygotował pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Kazimierza Śmigła pracę magisterską *Dzieje parafii Świętej Trójcy w Strzelnie w latach 1837–1918*, którą obronił 26 X 1988 w PWT w Poznaniu. Świecenia kapłańskie otrzymał 13 V 1989 z rąk prymasa kard. Józefa Glempa w katedrze gnieźnieńskiej. Po święceniach (27 VI 1989) skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii pw. Świętego Ducha we Wrześni i pracował tam przez trzy lata (do 25 VIII 1992). W 1990 r. podjął podyplomowe studia zaoczne z historii Kościoła na ATK w Warszawie. Po uzyskaniu magisterium z historii w 1992 r. ustanowiony wikariuszem w parafii pw. bł. Bogumiła w Gnieźnie z obowiązkiem pracy w Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Nie zrezygnował z kontynuacji studiów historycznych na poziomie doktoranckim. W ich trakcie przygotowywał pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Franciszka Stopniaka rozprawę doktorską *Bractwa i stowarzyszenia kościelne katolików świeckich w archidiecezji gnieźnieńskiej w latach 1848–1939*, którą obronił 19 II 1996, uzyskując tytuł

doktora nauk humanistycznych w zakresie historii. W 1993 r. po zwolnieniu z gnieźnieńskiego wikariatu w parafii pw. bł. Bogumiła rozpoczął systematyczną pracę w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie. W 1997 r. otrzymał dekret ustanawiający go kapelanem w Zakładzie Karnym w Gębarzewie (ob. pow. gnieźnieński). Funkcję tę sprawował przez rok (od 1998). W tym czasie aktywnie uczestniczył również w przygotowaniach do milenijnego jubileuszu męczeńskiej śmierci św. Wojciecha (1997), uroczystości przybycia Jana Pawła II do Gniezna (3 VI 1997) i Bydgoszczy (7 VI 1999) oraz obchodów milenium zjazdu gnieźnieńskiego (2000). Jednocześnie włączał się w ogólnodiecezjalne akcje duszpasterskie: przygotowanie dorocznych obchodów odpustu ku czci św. Wojciecha czy też kierownictwo Pieszej Pielgrzymki Archidiecezji Gnieźnieńskiej na Jasną Górę. Angażował się w duszpasterstwo parafialne w Gnieźnie (parafie pw. bł. Jolenty i św. Maksymialna) i Dębnicy. W roku akademickim 2000/2001 rozpoczął pracę dydaktyczną jako adiunkt w Zakładzie Historii Kościoła WT UAM w Poznaniu i wykładał w zamiejscowych sekcjach wydziału: Kazimierzu Biskupim i Gnieźnie. Jednocześnie prowadził kwerendy w archiwach polskich i zagranicznych. W ich efekcie przygotował rozprawę *Kardynał Edmund Dalbor (1869–1926). Pierwszy Prymas Polski Odrodzonej*, która oprócz pozostałego dorobku naukowego posłużyła jako podstawa do przeprowadzenia kolokwium habilitacyjnego (9 V 2005). Zginął 16 I 2006 w wypadku samochodowym w Kleczewie (ob. pow. koniński), pochowany na cmentarzu parafialnym we Wronowych (ob. pow. mogileński).

Opublikował 4 monografie: *Parafia błogosławionej Jolenty w Gnieźnie w latach 1981–2000* (Gniezno 2000), *Zjazd Gnieźnieński. Milenium Archidiecezji i Metropolii Gnieźnieńskiej (Materiały źródłowe)* (Gniezno 2001), *Kardynał Edmund Dalbor 1869–1926. Pierwszy Prymas Polski Odrodzonej* (Poznań 2004), *Rektorzy Seminarium Duchownego w Gnieźnie 1602–2005* (Gniezno 2005) oraz ponad 50 artykułów naukowych i popularnonaukowych oraz recenzji z zakresu historii archidiecezji gnieźnieńskiej zamieszczanych w wydawnictwach o charakterze słownikowym

(m.in. w *Leksykonie duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989, Słowniku polskich teologów katolickich*), periodykach naukowych (m.in. w „Archiwach, Bibliotekach i Muzeach Kościelnych”, „Colloquia Theologica Adalbertina”, „Poznańskich Studiach Teologicznych”, „Studiach Gnesnensia”), jak i czasopismach popularnych: „Goniec Kujawski”, „Niedziela Gnieźnieńska”, „Wieści ze Strzelna” oraz „Ziemia Kujawska”.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Po uzyskaniu w 1992 r. magisterium z zakresu historii na ATK ustanowiony wikariuszem w parafii pw. bł. Bogumiła w Gnieźnie z jednoczesnym obowiązkiem pracy w Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej (w wymiarze jednego dnia w tygodniu).

Archiwista w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie od 1992 r. (w wymiarze jednego dnia w tygodniu), a 30 VI 1993 ustanowiony na mocy dekretu abp. Henryka Muszyńskiego kustoszem archiwum i następnie zastępcą dyrektora tegoż Archiwum (10 II 2000–16 I 2006).

Jako archiwista zajął się opracowaniem szeregu inwentarzy archiwalnych: akta kapituły, metrykalia, personalia, spuścizny. W celu lepszego przygotowania się do pełnionej funkcji ukończył studia zawodowe z archiwistyki w Instytucie Historycznym UAM w Poznaniu (1994–1996), a stosowne praktyki odbył w AGAD w Warszawie. Jego uwagę już wówczas przykuła problematyka związana z wykorzystaniem komputerów w pracy archiwalnej, stąd też opracował program komputerowy Tabularium, który z powodzeniem został najpierw wprowadzony do kompleksowej obsługi w archiwum gnieźnieńskim (od 1999), a później także w Archiwum Diecezjalnym w Łomży. W Gnieźnie przyczynił się do zorganizowania nowego archiwum w Kurii Metropolitalnej, skomputeryzowania centralnych urzędów diecezjalnych oraz przeniesienia i reorganizacji w 1997 r. zasobu Archiwum Archidiecezjalnego do nowej siedziby przy ul. Kolegiaty 2. Jako archiwista udzielał się również na forum ogólnopolskim. Pełnił

funkcję zastępcy przewodniczącego SAP w Oddziale Wojewódzkim w Poznaniu oraz był członkiem komisji przy Episkopacie Polski zajmującej się ujednocnianiem przepisów archiwalnych w kościelnej służbie archiwalnej. Brał udział w licznych sesjach tematycznych. W charakterze prelegenta wystąpił na sympozjach poświęconych komputeryzacji archiwów organizowanych na KUL oraz IV Powszechnym Zjeździe Archiwistów Polskich w Szczecinie. Brał także udział w wielu innych spotkaniach naukowych.

C. Biografia podmiotowa

Bibliografia podmiotową ks. Pesta opublikował ks. prof. dr hab. Leszek Wilczyński: *Ks. dr hab. Czesław Pest (1964–2006) – kapłan i naukowiec*, KPDK 6 : 2007, s. 297–300. Zestawienie to nie uwzględnia jednak poniższych publikacji:

1. *Próba likwidacji przez władze świeckie miejsc kultu w parafii Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Inowrocławiu w latach 1949–1963*, „Colloquia Theologica Adalbertina” 18: 2005, s. 39–47.
2. *Rozpracowywanie duchowieństwa powiatu gnieźnieńskiego przez organa Służby Bezpieczeństwa w 1958 r.*, „Colloquia Theologica Adalbertina” 18: 2005, s. 49–57.
3. *Śmigiel Kazmierz*, LDR 3, s. 243–244.
4. *Fiutak Stefan (1918–2000)*, SPTK 9, s. 175.
5. *Nowaczyk Józef (1927–1999)*, SPTK 9, s. 449–450.
6. *Zastosowanie programu „TABULARIUM” do kompleksowej obsługi archiwum i biblioteki*, „Archiwista Polski” 2007 nr 1, s. 15–24.

D. Biografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AAG, b. sygn., Kartoteka personalna (ks. Czesław Pest).
2. Akta Prymasowskiego WSD w Gnieźnie, Księga alumnów od 1958, poz. 2082 (Czesław Pest).

Publikacje

1. A. Galus, *Ksiądz zginął w wypadku*, „Przegląd Gnieźnieński” 2006 nr 3, s. 1, 4.
2. L. Muniak, *Historia była jego prawdziwą pasją*, „Przewodnik Katolicki” (ed. gnieźnieńska) 2006 nr 5, s. VII–VIII.
3. M. Różański, *Ks. dr hab. Czesław Pest (1964–2006)*, AE 2006 nr 3, s. 117–119.
4. K. Śmigiel, *Sylwetki zmarłych dyrektorów i pracowników Archiwum Archidiecezjalnego i Muzeum Archidiecezji w Gnieźnie*, StG 25:2011, s. 457.
5. L. Wilczyński, *Ks. dr hab. Czesław Pest (1964–2006) – kapłan i naukowiec*, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura” 6:2007, s. 395–300.
6. L. Wilczyński, *Ksiądz doktor habilitowany Czesław Pest (1964–2006)*, „Archiwista Polski” 2006 nr 4, s. 103–109.
7. L. Wilczyński, *Ks. dr hab. Czesław Pest (1964–2006) – kapłan i naukowiec*, KPDK 6:2007, s. 297–300.

oprac. Łukasz Krucki

Pitala Adam (o. Adam od Najświętszego Serca Jezusowego) SchP

A. Życiorys

Adam Pitala, kapłan Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych (pijar), ur. 26 I 1918, Siepraw (ob. pow. myślenicki), syn Jana i Anny Dobosz. Po ukończeniu szkoły powszechnej w rodzinnej miejscowości (1924–1931) kształcił się w Państwowym Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Myślenicach (1931–1934), następnie wstąpił do zakonu pijarów. Postulat odbył w sierpniu 1934 w Kolegium w Krakowie-Rakowicach. Tam też 27 VIII 1934 rozpoczął nowicjat, który kontynuował w Lubieszowie (ob. w granicach administracyjnych Ukrainy). W Lubieszowie złożył śluby czasowe (28 VIII 1935) na ręce ówczesnego magistra nowicjatu o. Jana Borrella SchP. Po powrocie do Krakowa-Rakowic kontynuował naukę w Prywatnym Gimnazjum Pijarów zwieńczoną w 1937 r. maturą. Z kolei podjął studia filozoficzno-teologiczne w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie. Śluby wieczyste złożył w Wielkanoc 1939 r. w Krakowie. Po wybuchu II wojny światowej wrócił do Sieprawia, bowiem klerycy pijarscy ze względu na trudną sytuację polityczną i ekonomiczną zostali rozesłani przez przełożonych zakonnych do domów rodzinnych. Warto zauważyć, że władze prowincji nie zaniechały jednak kształcenia pijarskich kleryków. Uczyli się indywidualnie, a egzaminy składali bądź to u wykładowców z Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy, bądź ze Studium Filozoficzno-Teologicznego Ojców Kapucynów. Po ukończeniu studiów teologiczno-filozoficznych

przyjął święcenia kapłańskie 15 VI 1941 w Krakowie w bazylice franciszkanów z rąk sufragana krakowskiego bp. Stanisława Rosponda. Po święceniach pełnił posługę duszpasterską w rodzinnym Sieprawiu, a po wojnie w Jeleniej Górze i kościołach filialnych w Maciejowej (ob. w granicach adm. Jeleniej Góry) i Dziwiszowie (ob. pow. jeleniogórski). Równocześnie był katechetą w Gimnazjum i LO im. Stefana Żeromskiego w Jeleniej Górze. Po roku skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii Cieplice Śląskie (ob. w granicach adm. Jeleniej Góry). Podobnie jak poprzednio obok pracy duszpasterskiej w kościele parafialnym i filialnym w Wojcieszycach (ob. pow. jeleniogórski) był również katechetą w miejscowych szkołach, m.in. w Szkole Przemysłu Drzewnego. W kwietniu 1949 uzyskał magisterium z teologii na WT UJ na podstawie pracy *Dzieje kościoła prepozytury cystersów w Cieplicach Śląskich*. Pracy doktorskiej na temat *Uposażenie Opactwa Cystersów w Henrykowie w wiekach średnich* nie zdążył obronić, bowiem wydział został zlikwidowany, a kadra profesorska w większości przeniesiona na ATK. Próbował kontynuować studia na KUL, lecz powierzone mu obowiązki duszpasterskie utrudniały uczęszczanie na obowiązujące tam dwuletnie studium przygotowawcze. W czerwcu 1951 prowincjał o. Bonawentura Kadeja SchP odwołał go z Cieplic do Krakowa. Początkowo (1951–1952) przebywał w kolegium przy ul. Pijarskiej jako wychowawca młodzieży w internacie i sprawował posługę duszpasterską w kościele. Po roku przeniesiony do domu rakowickiego na terenie Krakowa, mianowany wikariuszem tamtejszej parafii pw. Najświętszego Imienia NMP (1952–1955) i nauczycielem religii w szkołach średnich. Przez rok wicerektor domu zakonnego (1952–1953), ale ostatecznie złożył rezygnację z pełnionej funkcji. Podobnie było, gdy w 1955 r. objął rektorstwo tegoż domu zakonnego. Z tego urzędu również dobrowolnie po roku. Natomiast w latach 1955–1958 administrował tamtejszą pijarską parafią. Od jesieni 1958 do sierpnia 1959 był związany z parafią Jawornik (ob. pow. myślenicki), gdzie początkowo pomagał choremu proboszczowi ks. Franciszkowi Maślance, a po jego śmierci przejął obowiązki administratora parafii. W latach 1959–1970 przebywał kolejny raz w domu zakonnym

w Krakowie-Rakowicach, pomagał w duszpasterstwie i pracował w Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym Pijarów w charakterze sekretarza szkoły, a w roku szkolnym 1962/1963 prowadził lekcje katechezy. Od czerwca 1970 mieszkał w krakowskim kolegium przy ul. Pijarskiej 2, ale nadal też pracował w liceum. Jego związki ze szkołą pijarską trwały do 1981 r. Prócz tego posługiwał także w kościele rektoralnym pw. Przemienienia Pańskiego przy kolegium, w którym mieszkał. Ponadto w latach 1970–1973 i 1976–1982 był cenzorem i konsultorem w tymże kolegium, a w latach 1973–1976 asystentem prowincjalnym. W latach 1979–1998 spisywał kronikę domu krakowskiego, którą następnie kontynuował o. Henryk Bogdziewicz SchP. W czasie pełnienia powyższych funkcji był też ekonomem prowincjalnym (1982–1988) oraz sekretarzem prowincjalnym (1985–1988). Natomiast w latach 1988–1999 powierzono mu obowiązki wicerektora kolegium krakowskiego. Od 1996 r. ciężko chorował, ale wciąż aktywnie uczestniczył w życiu wspólnoty zakonnej. Zmarł 2 I 2002, pochowany w grobowcu zakonnym na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Opracował kilka cennych dla historii pijarów publikacji naukowych, które ukazały się drukiem (zob. bibliografia podmiotowa) oraz wiele innych prac, które zachowały się w maszynopisach. Za jedną z cenniejszych należy uznać *Przewodnik po kościele Przemienienia Pańskiego w Krakowie*.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Od 1980 r. decyzją władz zakonnych przydzielony jako pomocnik archiwisty do pracy w Archiwum Prowincji Polskiej Zakonu Pijarów w Krakowie, które w tym czasie było pod opieką o. Jana Buby SchP (zob. Buba Innocenty Jan SchP). Władze zakonne planowały wówczas wysłać go na kurs archiwalny do Rzymu, jednak mimo podjętych starań do wyjazdu ostatecznie nie doszło. Opiekę nad zasobem archiwalnym sprawował samodzielnie od 1984 r. Obowiązki te pełnił aż do śmierci w 2002 r. Należy podkreślić również, że prace zleczone w archiwum dzielił z obowiązkami bibliotekarza.

Jako archiwista prowincjalny przeprowadził w archiwum pod koniec lat 80. XX w. generalny remont i wyposażył pomieszczenia w odpowiednie szafy archiwalne. Wzorem poprzednika zajęą się opracowaniem zasobu archiwalnego i jego katalogowaniem, co tylko w części zrealizował. Nadzorował również prace związane z katalogowaniem starodruków bibliotecznych rozpoczęte 16 XI 1985. Samodzielnie prowadził kancelarię archiwum i korespondencję, która w znacznej mierze dotyczyła kwerend naukowych i odpowiedzi na liczne pytania kierowane przez historyków zajmujących się historią pijarów i ich wpływem na rozwój polskiej nauki. Bezpośredni dostęp do zasobu archiwalnego sprzyjał również realizowaniu własnych ambicji naukowych przez o. Pitalę.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Kolegium pijarów w Krakowie (szkic historyczny)*, NP 15:1962, s. 57–81.
2. *Przyczynki do dziejów polskiej prowincji pijarów*, Kraków 1993.
3. *Kolegium pijarów w Krakowie*, Kraków 1994.
4. *Pijarskie owoce świętości*, Kraków 1994.
5. *Parafia Siepraw i jej kościoły*, Kraków 1994.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. APPZP, sygn. AP V–4/5, Akta personalne o. Adama Pitali.
2. APPZP, sygn. Coll. Crac. 334, Kronika Kolegium Krakowskiego Ks. Ks. Pijarów, k. 58v, 66, 69, 206.
3. APPZP, b. sygn., O. Adam Pitala – Mój życiorys, kk. 24.
4. APPZP, b. sygn., O. Adam Pitala – materiały biograficzne.

oprac. Agnieszka Szmerek

Polkowski Ignacy, ks.

A. Życiorys

Ignacy Polkowski, pseud. Stefan Prawdzicki, kapłan archidiecezji warszawskiej, ur. 5 III 1833, Zduny (ob. pow. łowicki), syn Wawrzyńca i Magdaleny Rutkowskiej. W 1851 r. rozpoczął naukę w Seminarium Duchownym św. Jana w Warszawie, następnie w latach 1855–1858 studiował na Akademii Duchownej w Warszawie, którą ukończył z tytułem doktora teologii. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1857 r. Pracował duszpastersko w archidiecezji warszawskiej najpierw jako wikariusz w Radzyminie (1858–1859) i mansjonarz w Brzezinach (ob. w granicach adm. Warszawy, 1859–1862), później jako proboszcz w Łaznowie – ob. pow. tomaszowski (1862–1863) i Głuchowie Skierniewickim – ob. pow. skierniewicki (1863–1864). W 1863 r. mianowany kanonikiem kolegiaty łowickiej i sekretarzem abp. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego. W czasie powstania styczniowego przebywał na emigracji we Francji, Włoszech i Niemczech, gdzie zajmował się badaniami naukowymi oraz prowadził kwerendy archiwalne i biblioteczne. W 1886 r. powrócił do Wielkopolski.

Uczestniczył w obchodach 400. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika (1873), którego życiem i działalnością naukową żywo się interesował. Zgromadzone pamiątki i archiwalia pozwoliły ks. Polkowskiemu udowodnić polskie pochodzenie astronoma oraz wydać wiele prac na jego temat. W czasie *kulturkampfu* opuścił Wielkopolskę, obawiając się represji za działalność patriotyczną, kaznodziejską i kultywowanie polskości. Od 1878 r.

mieszkał w Krakowie, gdzie objął funkcje notariusza, bibliotekarza i archiwisty wawelskiej Kapituły Katedralnej. Pełnił także nadzór nad skarbcem katedralnym na Wawelu. Należał do Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, jako członek krakowskiej Akademii Umiejętności przewodniczył Sekcji Epigrafiki (1875–1888), zasiadał w Komisji Archeologicznej AU i Komisji Językowej AU. Był także honorowym członkiem Towarzystwa Archeologiczno-Krajowego we Lwowie i Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. Był jednym z inicjatorów I Zjazdu Historyków Polskich w 1880 r. Zmarł nagle w nocy z 26 na 27 VIII 1888 w Krakowie, tamże pochowany na Cmentarzu Rakowickim w grobowcu kapitulnym.

Jego działalność zaowocowała wieloma pracami na temat za-
bytków i zbiorów krakowskiej katedry oraz diecezji krakowskiej. Naukowe zainteresowania ks. Polkowskiego były bardzo rozległe, stąd w jego dorobku odnaleźć można dzieła o różnorodnej tematyce, poparte zawsze dokładnymi badaniami źródłowymi. Do najważniejszych osiągnięć Polkowskiego można zaliczyć edycję prac Jana Długosza, szereg publikacji dotyczących grobu św. Stanisława ze Szczepanowa, a także *Wspomnienie o Zygmuncie Szczęsnym Felińskim arcybiskupie metropolicie warszawskim* (Kraków 1866) oraz dzieło *Katedra gnieźnieńska* (Gniezno 1874), w którym opisał dzieje budowy i wystroju katedry oraz historię biblioteki, archiwum i kapitułarzy katedralnych. Współpracował z wydawnictwem Monumenta Poloniae Historica, publikując prace z zakresu nauk pomocniczych historii, inkunabulistyki, numizmatyki, sztuki sakralnej, bibliografii. Był współpracownikiem redakcji *Encyklopedii kościelnej*, publikował wiele artykułów w czasopismach naukowych i w prasie codziennej, m.in. „Bibliotece Warszawskiej”, „Czasie”, „Pamiętniku Religijno-Moralnym”, „Rozprawach PAU”, „Przeglądzie Lwowskim”. Pozostawił liczącą niemal 10 tys. woluminów bibliotekę, w której zgromadził prace historyczno-teologiczne, inkunabuły, *polonica* XVI w. i *copernicana*.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1866–1877 jako kapelan, bibliotekarz i archiwista porządkował zbiory w majątkach hr. Skórzewskich w Lubostroni (ob. pow. żniński) oraz Czerniejewie (ob. pow. siedlecki). Efektem skrupulatnych badań archiwalnych była praca *Historia majątności Łabiszyna 1376–1876* (Poznań 1876). Od 1878 r. aż do śmierci pełnił funkcję dyrektora Archiwum Kapituły Katedralnej na Wawelu. Pracy tej poświęcał się bezgranicznie, a poszukiwanie i opracowywanie nieznanych źródeł z bogatego zbioru archiwum stało się najważniejszym elementem jego działalności naukowej. Porządkował skarbiec i archiwum wawelskie, prowadził badania z zakresu paleografii, edytorstwa źródeł historycznych i archeologicznych, źródłoznawstwa historycznego, geografii historycznej, numizmatyki, dyplomatyki, historii kultury i nauki polskiego średniowiecza i renesansu.

Ogłosił drukiem artykuły naukowe o wawelskim zasobie archiwalnym i muzealnym, katalogi i przewodniki po zbiorach skarbcza katedralnego. Urządzał ekspozycje zabytków archiwalnych w skarbcu, dbając o odpowiednie zabezpieczenie okazów. Szczegółowo opisał proveniencję, czas i miejsce powstania, autorów, kopistów i miniaturzystów kilkuset dokumentów pergaminowych oraz kilkudziesięciu woluminów akt kapituły krakowskiej w dziełach: *Najdawniejszy kodeks pergaminowy z archiwum kapituły krakowskiej* (Kraków 1879), *Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej* (Kraków 1884). Kolejne części katalogu miały obejmować księgi archiwalne i dyplomy. Choć ich opracowanie nie zostało przez niego zrealizowane, wydał *Sprawozdanie o drugim dziale ksiąg Archiwum Kapituły Katedralnej Krakowskiej* (Kraków 1885). Zasłużył się jako autor pierwszego polskiego katalogu inkunabułów: *Dwieście najstarszych inkunabułów z Biblioteki Kapitulnej Krakowskiej od roku 1462–1500* (Kraków 1887), artykułów o ciekawych odkryciach archiwalnych – m.in. *Żywoć ojca Amandusa (bł. Henr. Suso) zakonu Ś. Dominika z kodeksu XVI w.* („Przegląd Katolicki” 1884 nr 15); *Nieznany druk krakowski z XV wieku, dzieło Franciszka de Platea* („Rozprawy

Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności” 8:1880) oraz licznych edycji źródeł historycznych.

C. Bibliografia podmiotowa

1. R. Bender, *Polkowski Ignacy*, PSB 27, s. 322–324.
2. J. Linetty, *Badania archeologiczne i historyczne księdza Ignacego Polkowskiego (1833 – 1888) w Wielkopolsce*, „Analecta. Studia i Materiały do Dziejów Nauki” 23:2014 z. 2, s. 7–53 (tam bibliografia podmiotowa).

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. *Polkowski Ignacy*, [w:] *Encyklopedia Kościelna podług teologicznej encyklopedji Wetzera i Weltego z licznymi jej dopełnieniami przy współudziale wielu duchownych i świeckich osób wydana przez Ks. Michała Nowodworskiego*, red. S. Biskupski, t. 20, Warszawa 1894, s. 262–263.
2. R. Bender, *Polkowski Ignacy*, PSB 27, s. 322–324 (tam bibliografia przedmiotowa).
3. J. Kracik, *Polkowski Ignacy*, SPTK 3, s. 399–406 (tam bibliografia podmiotowa i przedmiotowa).
4. *Polkowski Ignacy*, [w:] *Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN*, cz. 1: *Nauki społeczne*, z. 3, oprac. A. Śródka, P. Szczawiński, Wrocław 1985, s. 110–112.
5. E. Gigilewicz, *Polkowski Ignacy*, EK 15, kol. 1129–1130.
6. J. Linetty, *Badania archeologiczne i historyczne księdza Ignacego Polkowskiego (1833–1888) w Wielkopolsce*, „Analecta. Studia i Materiały do Dziejów Nauki” 23:2014 z. 2, s. 7–53.

oprac. Anna Domin

Radoń Sławomir

A. Życiorys

Sławomir Radoń urodził się 8 I 1957 w Biertowicach, wsi położonej w województwie małopolskim w powiecie myślenickim. Od 1966 r. mieszkał wraz z rodzicami i bratem w Krakowie, gdzie ukończył szkołę podstawową, a następnie XIV Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika.

W 1975 r. rozpoczął studia historyczne na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia ukończył z wyróżnieniem w r. 1979, broniąc pracę magisterską *Samuel Zborowski – prawda i legenda*. W latach 1977–1980 studiował także nauki polityczne na UJ. W 1980 r. rozpoczął czteroletnie studia doktoranckie w Instytucie Religioznawstwa UJ, a w 1989 r. uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie historii na podstawie dysertacji doktorskiej *Polemika chrystologiczna Mikołaja Ciechowskiego z Socynianami na tle polskiego piśmiennictwa antyariańskiego* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ireny Kaniewskiej.

1 X 1984 rozpoczął pracę w Archiwum Państwowym w Krakowie (obecnie Archiwum Narodowe w Krakowie) na stanowisku archiwisty. Uczestniczył wówczas w dwutygodniowym kursie paleografii i dyplomatyki łacińskiej w Archivio di Stato w Trapani oraz w trzymiesięcznym międzynarodowym stażu archiwalnym w Archives Nationales w Paryżu. 30 IX 1989 zwolnił się z pracy w Archiwum Państwowym w Krakowie.

W czasie pracy w Archiwum Państwowym w Krakowie w latach 1984–1989 był zaangażowany w działalność związku zawodowego Solidarność. Uczestniczył wraz z innymi pracownikami instytucji w gromadzeniu w archiwum Zbioru Solidarności (materiałów drugiego obiegu oraz z wyborów 1989 roku).

W 1990 roku wyjechał na trzymiesięczne stypendium do Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, od tego czasu był członkiem krajowym instytutu.

W październiku 1991 r. wygrał konkurs ogłoszony na stanowisko dyrektora Archiwum Państwowego w Krakowie, a 1 XI 1991 został na to stanowisko powołany przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych jako pierwszy dyrektor wyłoniony w drodze konkursu. Jako dyrektor archiwum przeprowadził zmiany w jego strukturze organizacyjnej (m.in. powołał oddział do spraw działalności naukowej i wydawniczej oraz pracownię konserwacji materiałów archiwalnych). Prowadził prace remontowe i adaptacyjne budynków archiwum w Krakowie, Zamku w Spytkowicach oraz nowo pozyskanych siedzib oddziałów w Bochni i Nowym Sączu. Powodzeniem zakończył wieloletnie starania o pozyskanie działki pod budowę nowej siedziby dla Archiwum Państwowego w Krakowie, w 2006 r. Prezydent Miasta Krakowa przekazał na potrzeby archiwum działkę przy ul. Tischnera.

Był pomysłodawcą (wspólnie z dr Bogusławą Czajecką), założycielem i pierwszym redaktorem naczelnym ukazującego się od 1995 r. „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego”.

W latach 1994–2005 był członkiem Rady Archiwalnej przy Naczelnym Dyrektorze Archiwów Państwowych (w latach 2002–2005 jej wiceprzewodniczącym). Należał do komitetów redakcyjnych czasopism „Archeion” i „Archiwista Polski”. Od 2002 do 2011 r. wchodził w skład Rady Naukowej Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie. W latach 1999–2011 był członkiem Kolegium IPN, dwukrotnie w latach 2000–2001 i 2004–2005 pełniąc funkcję przewodniczącego.

26 IX 2006 został przez Prezesa Rady Ministrów powołany na stanowisko naczelnego dyrektora Archiwów Państwowych,

pierwszego wyłonionego w drodze konkursu. Funkcję tę pełnił do swojej śmierci 15 II 2011

Jako naczelny dyrektor Archiwów Państwowych podjął prace nad zmianą Ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z 1983 roku. Zabiegał o wzrost nakładów finansowych na potrzeby archiwów państwowych. Z jego inicjatywy przygotowano założenia do Wieloletniego Programu Rządowego, w ramach którego miały być budowane nowe lub rozbudowywane dotychczasowe siedziby kilku archiwów państwowych. Doprowadził do przekształcenia Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Narodowe Archiwum Cyfrowe. W 2008 r. zorganizował obchody jubileuszu 200-lecia polskich archiwów państwowych, nadając im rangę uroczystości międzynarodowych.

W 1996 r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, a w 2001 r. Złotym Krzyżem Zasługi. Postanowieniem Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego w 2008 r. odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. W tym samym roku otrzymał Odznakę Honoris Gratia nadaną przez Prezydenta Miasta Krakowa.

Zmarł 15 II 2011 w Krakowie w wieku 54 lat po długiej i ciężkiej chorobie. Pozostawił żonę Krystynę z domu Ludwikowską, z zawodu matematyka (małżeństwo zawarli 10 IV 1980) oraz dzieci: Annę (ur. 1982), Adama (ur. 1985), Wojciecha (ur. 1993). Pochowany na Cmentarzu Salwatorskim w Krakowie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W czasie pracy na stanowisku archiwisty w Archiwum Państwowym w Krakowie, obok innych obowiązków, zajmował się porządkowaniem wstępnym akt Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej Województwa Krakowskiego (1790–1792). W aktach Komisji Porządkowej powiatów krakowskiego i proszowickiego oraz powiatów ksiąskiego i lelowskiego znajdziemy – wśród innych materiałów – akta poszczególnych parafii i szkół parafialnych. Przeprowadził także inwentaryzację akt Zbioru Zygmunta Glogera

(1515–1907), w którym znajdują się archiwalia do historii Kościoła katolickiego na Podlasiu (m. in. inwentarze obiektów sakralnych, kopie dokumentów parafialnych) z XVIII–XIX w.

W 1986 r. przystąpił wraz z Waławem Kolakiem (zob. Kolak Waław Michał) do opracowania zasobu archiwalnego Opactwa Benedyktynów w Staniątkach. Do r. 1990, pokonując pociągiem raz w tygodniu trasę z Krakowa do staniąteckiego opactwa i spędzając w archiwum po 7–10 godzin dziennie, przez część czasu pracując „pro bono”, opracowali wspólnie 1,2 tys. jednostek archiwalnych, do których sporządzili karty inwentarzowe. Po ostatecznym zakończeniu prac nad zasobem archiwalnym wspomnianego opactwa, które w latach 1997–2003 kontynuowali Waław Kolak oraz Józef Marecki, podjął się trudu ostatecznej współredakcji *Inwentarza Archiwum Benedyktynów w Staniątkach* (Kraków 2003) oraz pozyskania od Towarzystwa Pro Archivum środków niezbędnych do wydania powyższej publikacji.

C. Bibliografia podmiotowa (wykaz niekompletny)

Bibliografię podmiotową Sławomira Radonia zamieszczono w „Krakowskim Roczniku Archiwalnym” 17:2011, s. 17–21 (*Bibliografia prac dra Sławomira Radonia*). Ważniejsze prace publikowane:

1. *Kilka uwag w sprawie Samuela Zborowskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 77:1985, s. 37–51.
2. *Zniesienie Święta 3 Maja*, wyd. Bogusława Czajeczka, Janusz Cisek, Sławomir Radoń, „Kultura Niezależna” 24–25:1986, s. 113–124.
3. *Wspomnienia gen. Czesława Jarnuszkiewicza o jego pobycie na Łubiance 1939–1941*, oprac. S. Radoń, „Niepodległość” 24:1991, s. 43–92.
4. *Listy Marii Piłsudskiej z roku 1915*, oprac. S. Radoń, „Niepodległość” 25:1992, s. 1–5.
5. *Zagadnienie „diabła ariańskiego” w piśmiennictwie Mikołaja Cichowskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1032: „Studia Religiozyczne” 25:1992, s. 67–80.
6. *Z dziejów polemiki antyariańskiej w Polsce XVI–XVII wieku*, Kraków 1993.

7. *Stosunek do braci polskich. Obraz zboru w piśmiennictwie antyariańskim XVI–XVII wieku*, [w:] *Współistnienie religii i wyznań w Polsce dawnej i współczesnej*, pod red. J. Drabiny, z. 27, 1994, s. 33–48.
8. *Dr Erich Randt w opinii archiwistów polskich*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 1:1995, s. 159–165.
9. *Instrukcja archiwalna z 1796 r.*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 8:2002, s. 147–153.
10. *„Za króla Sasa...” Zainteresowania opinii publicznej w czasach saskich w świetle „gazet pisanych”*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 9:2003, s. 96–107.
11. Waclaw Kolak, Józef Marecki, Sławomir Radoń, *Inwentarz Archiwum Benedyktynów w Staniątkach*, Kraków 2003.
12. *Mord katyński. Dokumenty zbrodni*, komentarze i wybór dokumentów S. Radoń, czytają Olgierd Łukaszewicz (dokumenty), Jacek Rozenek (komentarze), płyta CD, Warszawa 2010.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ANK, akta osobowe Sławomira Radonia.
2. NDAP, akta osobowe Sławomira Radonia.

Publikacje

1. Magdalena Marosz, *Sławomir Radoń (1957–2011)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 17:2011, s. 13–21.
2. Magdalena Marosz, *Doktor Sławomir Radoń (1957–2011)*, „Archiwista Polski” 1:2011, s. 104–108.

opr. Magdalena Marosz

Reczek Eugeniusz SI

A. Życiorys

Eugeniusz Reczek (pseud. F. Filarowski), kapłan Towarzystwa Jezusowego (jezuity), ur. 25 XII 1917, Nowy Sącz, syn Wojciecha i Florentyny Mirek. Po skończeniu szkoły powszechnej uczęszczał do Małego Seminarium Misyjnego Franciszkanów w Niepokalanowie (1931–1933), które opuścił z powodów zdrowotnych po trzech latach. Jednak już 10 X 1934 wstąpił do nowicjatu Misji Wschodniej polskich jezuitów w Albertynie na Wołyniu (ob. w granicach adm. Ukrainy). Po odbyciu nowicjatu (1934–1935) kontynuował naukę w Prywatnym Gimnazjum Męskim Neoklasycznym Jezuitów w Pińsku, gdzie 13 V 1938 złożył maturę. Następnie studiował na jezuickim Fakultecie Filozoficznym w Krakowie. Tam zastał go wybuch II wojny światowej. Wraz z innymi studentami opuścił miasto i udał się na Wołyń, gdzie – celem utrzymania – podejmował różne prace (m.in. początkowo w cegielni, później w ukraińskim banku w Równem), kontynuując jednocześnie studia filozofii i teologii. Wywieziony we wrześniu 1943 razem z całym personelem banku do Niemiec, został zmuszony do ustąpienia miejsca Niemce i skierowany do pracy w bardzo niebezpiecznych warunkach na lotnisku w Berlinie. Po zakończeniu działań wojennych nie uniknął aresztowania przez władze sowieckie. Schorowany powrócił do kraju 14 X 1945. W następnych latach kontynuował studia filozoficzne i teologiczne oraz rozpoczął studia historyczne na KUL, przerywane ciągle ze względu na zły stan zdrowia. Święcenia kapłańskie otrzymał 16 IV 1950 w Warszawie z rąk prymasa

Stefana Wyszyńskiego. W latach 1954–1955 odbył uzupełniającą formację zakonną, po niej został katechetą młodzieży w średnich szkołach lubelskich, a następnie przy kościele jezuickim w Lublinie. W latach 1956–1957 skierowany do powstającego Ośrodka ABMK, którego był pierwszym kierownikiem. Pod koniec 1957 r. wyjechał do Rzymu w celu zapoznania się z podobnymi ośrodkami w krajach europejskich, a także w Stanach Zjednoczonych. Zwolniony z kierownictwa Ośrodka ABMK kontynuował ustalony i zatwierdzony w 1962 r. przez kard. Stefana Wyszyńskiego plan dalszych prac, który dał początek Instytutowi Studiów Kościelnych w Rzymie, od 1970 r. z tytułem Instytutu Papieskiego. Z chwilą uzyskania odpowiedniego lokalu przy via Mecenate 37 i przyjazdu pierwszych współpracowników (1963), rozpoczął szerszą działalność naukową i wydawniczą. Brał również czynny udział w życiu naukowym i kościelnym wspólnoty polskiej w Rzymie. Chętnie prowadził dni skupienia i rekolekcje dla sióstr zakonnych oraz księży studiujących w Wiecznym Mieście. Przez cały ten czas zdrowie mu jednak nie dopisywało. Zmarł 11 II 1971 w Grottaferrata pod Rzymem, pochowany w grobowcu jezuickim na rzymskim cmentarzu Campo Verano.

Podczas pobytu w Rzymie aktywnie włączył się również w trwające w Wiecznym Mieście przygotowania do obchodów milenium chrześcijaństwa w Polsce. Podjął współpracę, a następnie redakcję czterech ostatnich tomów wydawnictwa *Sacrum Poloniae Milenium*. Od 1965 r. rozpoczął wydawnictwa seryjne: *Studia Ecclesiastica* (wydał w nim 15 pozycji, głównie z zakresu historii Kościoła, ale też i innych nauk kościelnych) oraz drugie *Wiara i Życie*, o profilu ascetycznym. W 1968 r. rozpoczął stały cykl (dwa razy w miesiącu) konferencji naukowych i zorganizował bibliotekę.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W krótkim okresie pracy przy organizowaniu Ośrodka ABMK opracował projekt jego statutu, brał udział w przygotowaniu

pierwszego kursu archiwalnego dla archiwistów kościelnych (Częstochowa, Jasna Góra 1957) i czynnie w nim uczestniczył, poczynił pomyślne starania o zgodę władz państwowych na wydawanie czasopisma specjalistycznego „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. W ramach planowanych prac tegoż ośrodka wyjechał w końcu grudnia 1957 za granicę w celu zorientowania się w możliwościach zebrania archiwaliów dotyczących Polski bądź ich reprodukcji, a także zapoznania się z organizacją podobnych instytucji na Zachodzie. Kolejno zapoznawał się z ośrodkami w Hiszpanii (od 1958), we Francji (od 2 VII), w Belgii (od 10 VII), w Szwajcarii (od 30 VII), w Niemczech (od 2 VIII). We wrześniu 1958 wyruszył na pierwszy rekonesans do Stanów Zjednoczonych. Wezwany przez ks. Prymasa Wyszyńskiego, wrócił do kraju 12 XII i już 4 dni później na audiencji w pałacu prymasowskim powstał plan utworzenia Instytutu Badań Historycznych w Rzymie. Wyjechał po raz drugi do Stanów Zjednoczonych. W tym czasie otrzymał wiadomość, że został zwolniony z funkcji kierownika Ośrodka ABMK w Lublinie. Jeszcze w maju 1958 ukończył kurs w Istituto Centrale di Patologia del Libro w Rzymie. Poszukiwania źródłowe rozpoczął od systematycznej kwerendy w zasobach archiwalnych Stolicy Apostolskiej. Dekretem Prymasa Polski z 4 XII 1965 został mianowany archiwariuszem Institutum Studiorum Causarum beatificationis et canonisationis Poloniarum in Urbe. Od stycznia 1968 rozpoczął regularne posiedzenia naukowe, na których przedstawiał osobiście oraz zapraszał innych do przedstawienia wyników badań opartych zwłaszcza na archiwaliach watykańskich. Celem możliwie najszybszego udostępniania odszukanych dokumentów oraz ich pełniejszego wykorzystania do prac naukowych w kraju w ślad za postępującą rejestracją źródeł podjął akcję ich systematycznego mikrofilmowania. Do jego śmierci (11 II 1971) zbiór liczył już kilka milionów klatek taśmy mikrofilmowej. Opracował także podstawowe formy rejestracji wyników prowadzonych poszukiwań oraz opracowywania gromadzonych reprodukcji (mikrofilmów i fotokopii) w formie czterech kartotek-repertoriów: topograficznej, chronologicznej, encyklopedycznej i mikrofilmowej. Wyprzedził w tym znacznie

projekt polskiej karty rejestrowej ogłoszony w 1986 r. w „Studiach Źródłoznawczych”. Przed jego śmiercią repertoria liczyły już około 450 tys. kart tak zaplanowanych, aby można je było przenieść do powstającego wówczas systemu komputerowego.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Święty Jan Berchmans. Patron ministrantów*, Kraków 1947. Toż Kraków 1949 [obydwa wydania pod pseudonimem F. Filarowski].
2. *The present Atate of Preparations for the Celebration of Poland s Millenium*, „Polish American Studies” 16:1959, s. 45–46.
3. J. Chomętowski, *Pętko P. Maryey*, opr. i wydał E. Reczek, SPM 10:1964, s. 445–480.
4. *Wstęp. Niewolnictwo mariańskie. Dwie publikacje polskich jezuitów z roku 1632*, SPM 10:1964, s. 323–345.
5. F. S. Fenicki, *Mariae Mancipium*, opr. i wydał E. Reczek, SPM 10:1964, s. 347–413.
6. *Przedmowa*, [w:] J. Mirewicz, *Mity współczesne*, Rzym 1968, s. 5–7.
7. *Prefazione*, [w:] J. Braun, *Paolo VI e la riforma morale della politica*, Roma 1972, s. 5–8.
8. *Przedmowa*, [w:] P. Siwek, *W pogoni za nieskończonością*, Rzym 1972, s. 5–8.
9. *Zadania tradycyjnej kultury humanistycznej, a potrzeby współczesnego życia, w ramach europejskiej jedności kulturalnej*, [w:] *Studia i materiały*, Rzym 1972, s. 305–317.

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. *Wywiad z ks. bp. Antonim Pawłowskim*, „Tygodnik Powszechny” 1968 nr 40, s. 1–2.
2. H. Fokciński, *Śmierć O. Eugeniusza Reczka w Rzymie. Komunikaty*, „Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka Towarzystwa Jezusowego” 1971 nr 3 (37), s. 4–8.
3. K. Kuźmak, *Reczek Eugnius, pseud. F. Filarowski (1916–1971)*, PSB 30, s. 703–704 (tam bibliografia przedmiotowa).

4. *20 rocznica śmierci O. Eugeniusza Reczka. Komunikaty*, „Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka Towarzystwa Jezusowego” 1991 nr 2 (155), s. 17–18.
5. F. Paluszkiwicz, *Mały słownik jezuitów w Polsce*, Warszawa 1991, s. 211.
6. *20 rocznica śmierci O. Eugeniusza Reczka*, „Nasze Sprawy. Pismo Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego” 1991 nr 3.
7. H. Fokciński, *Reczek Eugeniusz ps. Filarowski*, „Kwartalnik Biograficzny Polonii” 1995 z. 6, s. 55–56.
8. F. Paluszkiwicz, *XXV rocznica śmierci Ojca Eugeniusza Reczka (1916–1971)*, „Komunikaty. Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka” 1996 nr 1.
9. F. Paluszkiwicz, *Ojciec Eugeniusz Reczek (1916–1971). W ćwierćwiecze śmierci*, „Sanktuarium św. Andrzeja Boboli. Biuletyn” 1996 nr 1.
10. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 1996, s. 563–564.
11. H. Fokciński, *W 25-lecie śmierci ks. Eugeniusz Reczka SI organizatora Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie*, „Kronika Rzymska” 1996 nr 107, s. 20–24. Toż: „Duszpasterz Polski Zagranicą” 1997 nr 2 (203), s. 202–208.
12. M. I. Kwiatkowska, *Groby polskie na cmentarzach Rzymu*, Warszawa 1999, s. 58–59.
13. H. Fokciński, *Reczek Eugeniusz. Polonia włoska. Słownik Polaków i instytucji polskich we Włoszech*, Bydgoszcz 2001, s. 101–103.
14. M. Dębowska, *Eugeniusz Reczek TJ – pierwszy kierownik Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, red. R. Skrzyniarz, M. Łobacz, B. Borowska, Lublin 2015, s. 215–233.

oprac. Hieronim Fokciński SI

Ronge Jerzy Ernest

A. Życiorys

Jerzy Ernest (używał wyłącznie drugiego imienia) Ronge, ur. 11 XII 1781, Mirocin Górny – dawniej Ober-Herzogswaldau (ob. pow. kożuchowski), syn Franciszka Józefa i Anny Doroty Kuntz. Po maturze uczył w katolickim gimnazjum, następnie studiował na Uniwersytecie Wrocławskim. W 1835 r. podjął pracę w charakterze sekretarza i registratora Kancelarii Biskupiej w Pelplinie. Funkcję tę pełnił do śmierci. Zmarł 9 VI 1849 r. w Pelplinie i tam pochowany.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Opiekował się archiwum diecezjalnym zgromadzonym w Kancelarii Kurii Biskupiej w Pelplinie, zarówno zasobem staropolskim, jak i bieżącą registraturą. Jest autorem kilku pomocy archiwalnych. W 1835 r. uporządkował akta bieżące, w szczególności parafialne, a dla łatwiejszego korzystania z nich sporządził w 1836 r. słownik polskich i niemieckich nazw parafii (*Verzeichnis sämtlicher Parochien in der Diöcese Culm angefertigt von dem Bischöflichen Sekretär Ernst Ronge im Jahre 1836*) uznawany za zaginiony. W 1838 r. na polecenie Kapituły Katedralnej Chełmińskiej w Pelplinie zinwentaryzował już zarchiwizowany zespół akt kapituły z okresu staropolskiego (do 1824), nadając mu do dziś istniejący układ. Sporządził ponadto do niego *Repertorium Archivi Venerabilis*

Capituli Culmensis ordine reali et chronologico regestum ab Ernesto Ronge Secretario et Registratore Episcopali Pelpini anno salutis MDCCCXXXVIII, continens 45 libros intrologatos et 87 volumina actorum maxima ex parte recenter formatorum (ADP, b. sygn., Zespół Akt Kapitulnych, rkps oprawiony w skórę, 36 s., 22,5 × 35,5 cm). Mechanicznie podzielił zespół na dwie serie, mianowicie z sygnaturami A (księgi oprawne) i sygnaturami B (fascykuły). Część B ponadto ujął problemowo w ośmiu grupach. Podział ten jest dowolny, zawierający także akta obce i błędy w datacji. Autor nie dotarł wszystkich akt kapitulnych, dlatego w późniejszym czasie do jego repertorium trzeba było dopisać w serii A sygn. 46–70. Pierwszą część (sygn. A) zaopatrzył w spis treści oraz indeksy: rzeczowy, osobowy i miejscowości. W czasie II wojny światowej z zespołu tego wiele jednostek zaginęło, dlatego też repertorium Rongego posiada dziś walor historyczny, gdyż na jego podstawie można odtworzyć zawartość dawnego zasobu archiwum oraz zorientować się w wielkości poniesionych strat. Przed wojną zespół liczył 173 jednostek archiwalnych, a obecnie 94. Ponadto w 1843 r. sporządził indeks dokumentów przechowywanych w archiwum kapitulnym. Podzielił go na dwie części: w pierwszej zawarł dokumenty papieży i Kurii Rzymskiej, w drugiej zaś pisma królów i biskupów – zob. *Index bullarum a Summis Romanis Pontificibus, aliarumque litterarum a Curia Romana ad Episcopos, Capitulum, aut Dioecesanos Culmenses emanatarum; nec non aliquorum privilegiorum per Reges et Episcopos concessorum, ac quorundam documentorum diversi generis, quae in Archivo Reverendissimi Capituli Culmensis reperiuntur, conscriptus ab Ernesto Ronge Secretario Episcopali, anno 1843* (rkps współoprawny z *Repertorium Archivi Venerabilis* – zob. wyżej, s. 49–59). W 1844 r. z polecenia bp. Anastazego J. Sedlaga (zm. 1856), który wykazywał wiele zainteresowania historią diecezji, dokumentacją archiwalną i przygotowywał do wydania *Dyplomatariusz diecezji chełmińskiej*, uporządkował przedrozbiorowe archiwa biskupie i konsystorskie (chełmińskie i gdańskie), sporządzając również do nich *Repertorium Archivi Curiae et Consistorii Episcopalis Culemensis 1844*. Praca ta jednak zaginęła

w czasie II wojny światowej. Ronge nie był archiwistą z wykształcenia, dlatego nie należy się dziwić, że jego układ zespołów nie odpowiada dzisiejszym wymogom archiwistyki. Zawiera on wiele dowolności i przemieszczeń akt. Bez względu na przynależność zespołową ułożył on i zinwentaryzował zgromadzone z kilku diecezji (chełmińskiej, gnieźnieńskiej i wrocławskiej, które po 1821 r. napłynęły do zreorganizowanej diecezji) akta według pięciu grup rzeczowych: I. Akta kurii i konsystorza chełmińskiego oraz część gdańskiego, II. Akta konsystorza gdańskiego, III. Akta kapituły kamieńskiej, IV. Wizytacje, V. Acta varia. W tej sytuacji w okresie międzywojennym ks. Panske musiał na nowo porządkować cały zasób i nadać mu nową strukturę. Niemniej tak uporządkowane akta i sporządzone repertoria służyły kurialistom i historykom do czasu utworzenia Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie w r. 1928, zaś repertorium kapitulne nawet do 1990 r.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADP, sygn. 8, s. I, Akta Konsystorza Generalnego Chełmińskiego, T. Borowski, Neues Repertorium.
2. ADP, sygn. W 1147, Księga zmarłych parafii Pelplin 1849 nr 9 i nr 17.
3. Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, sygn. AAW 245b, Księga ochrzczonych parafii św. Jerzego w Mirocinie Górnym (1781).

Publikacje

1. *Consignatio Cleri Dioecesis Culmensis pro anno 1836*, [Culm 1836], s. 91.
2. *Schematismus der Geistlichkeit des Bisthums von Culm für das Jahr 1848*, Culm 1848, s. 11.
3. [Nekrolog E. Rongego], „Katholisches Wochenblatt” 1849 nr 24, s. 104.
4. A. Liedtke, *Archiwa kościelne na Pomorzu, ich stan i potrzeby*, ZTNT 1939–1945 nr 5–12, s. 118–134.
5. A. Nadolny, *Archiwum Diecezjalne w Pelplinie. Zarys dziejów i informacja o zasobie*, StP 21–22:1990–1991, s. 263–316.

6. J. Kopiec, *Opole za czasów duszpasterzowania ks. Anastazego Sedlaga (1823–1934)*, StP 42 : 2010, s. 171–176.

oprac. Anstazy Nadolny

Rudziński (Rudzieński) Szymon (o. Antoni) OFM

A. Życiorys

Szymon Rudziński, herbu Prus III, kapłan Prowincji Wielkopolskiej Zakonu Braci Mniejszych (reformata), ur. Pułtusk (data ur. nieznana), syn Mateusza i Ewy. Kształcił się w kolegium jezuitów w Pułtusku. W czerwcu 1700 wstąpił do Prowincji Wielkopolskiej Zakonu Braci Mniejszych. Nowicjat rozpoczął w Szczawinie Kościelnym (ob. pow. gostyński), jednak opuścił dom nowicjacki w listopadzie tr. Ponownie rozpoczął nowicjat w r. 1701, a po roku (21 VI 1702) złożył pierwsze śluby zakonne. Z kolei studiował filozofię i teologię w seminarium swojej prowincji, a po ich zakończeniu przyjął święcenia kapłańskie. W następnych latach wykładał ascetykę i inne przedmioty teologiczne (do 1722), ponadto pełnił funkcję definitora prowincji (1722–1725, 1734–1737), gwardiana klasztoru w Węgrowie (1725–1926?), następnie w Białej Podlaskiej (1726?–1728). Przewodniczył kapitule zakonnej, która miała miejsce w klasztorze reformatów Goźlinie – ob. pow. garwoliński (17 VI 1728) i przez kadencję pełnił urząd prowincjała (1728–1731). Równocześnie – ponieważ wielkopolska prowincja reformatów sprawowała opiekę duchowną nad marianami – sprawował funkcję wizytatora domów zakonnych polskiej prowincji marianów. Z urzędu uczestniczył w kapitule generalnej Zakonu Braci Mniejszych w Mediolanie (1729). Po złożeniu urzędu prowincjała przebywał m.in. w warszawskim klasztorze reformatów, pełniąc funkcję kaznodziei (1734–1735) oraz gwardiana (1732–1734, 1737–1738, 1739–1742), a od 1743 r.

w Łąkach Bratiańskich (ob. pow. nowomiejski), gdzie zmarł 13 IV 1744.

Pozostawił kilka prac poświęconych działalności reformatów na ziemiach polskich. Zachowane rękopisy nadal stanowią bogate źródło wiedzy o początkach dziejów wielkopolskiej prowincji św. Antoniego. Opracował m.in. *Erectio Provinciarum Reformatarum Maioris et Minoris Poloniae* (1738) i sporządził 4 kopiariusze najstarszych dokumentów dotyczących wielkopolskiej prowincji. W 1741 r. na zlecenie generała Zakonu opracował *Facies Reformatae Provinciae Sancti Antonii Maioris Poloniae Ordinis S. Francisci* (1741), w którym zawarł szczegółowe dzieje własnej prowincji zakonnej, opisy klasztorów – w tym epitafia kościelne oraz sporządził biografie zasłużonych reformatów. Dał się poznać także jako kanoista i znawca prawa. Opracował encyklopedyczny słownik prawa zakonnego *Compendium ordini seraphico et aliis magis utilium* (1735) oraz komentarz do reguły św. Franciszka z Asyżu pt. *Wola O. N. S. Franciszka jak Bracia Mniejsi jego regułę mają chować* (1735). Ponadto dokonał przekładu ceremoniału zakonnego *Ordynarz ceremonialny Zakonu Braci Mniejszych św. Franciszka Reformatorów pod tytułem św. Antoniego w Prowincji Wielkopolskiej* (1739).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1735 r. mianowany archiwistą prowincji, które to obowiązki pełnił przez 7 lat. Czas ten wykorzystał nie tylko do prowadzenia archiwum, ale także do kwerendy i gromadzenia materiałów, na podstawie których opracował dzieje reformatów na ziemiach polskich. Sporządził także kopiariusze dokumentów związanych z wielkopolską prowincją reformatów.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografia podmiotową o Rudzińskiego opublikował o. dr Anzelm J. Szeinke OFM: *Rudziński Szymon*, SPTK 3, s. 519–520.

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. A. J. Szteinke, *Rudziński Szymon*, *SPTK* 3, s. 519–520 (tam bibliografia przedmiotowa).
2. A. J. Szteinke, *Rudziński (Rudzieński) Szymon h. Prus III, w zakonie Antoni (zm. 1744)*, *PSB* 33, s. 11–12 (tam literatura przedmiotowa).

oprac. Anna Domin

Sieracka Ludwika (s. Placyda) SM

A. Życiorys

Ludwika Sieracka, siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, ur. 5 X 1899, Borusy (ob. powiat chojnicki), córka Bernarda i Heleny Hewner. W domu rodzinnym otrzymała staranne wykształcenie ogólne oraz wykształcenie w dziedzinie muzyki i znajomości języków obcych (francuski, angielski, niemiecki). Do zgromadzenia wstąpiła w 1920 r. Postulat rozpoczęła 23 VI 1920 w domu Przemienienia Pańskiego w Poznaniu, a seminarium (nowicjat) w Chełmnie 8 X 1920, skąd już 21 X tr. wysłano ją do nowicjatu w Paryżu, który ukończyła 6 VI 1921 i powróciła do Polski. Po złożeniu pierwszych ślubów zakonnych w Chełmnie (28 X 1925) skierowana do domu św. Józefa w Poznaniu, gdzie powierzono jej prace biurowe. Podobne zajęcia wykonywała w Tczewie (1921–1926). Później skierowano ją do domu prowincjalnego w Chełmnie, gdzie przełożeni powierzyli jej urząd ofisowej (socjuszki) w seminarium. Tej pracy poświęcała się z całym oddaniem i gorliwością do r. 1935, to jest do chwili, gdy zachorowała na płuca. Z powodu choroby wyjechała na pewien czas do domu zakonnego w Wiśle, a następnie na trzy lata do wspólnoty św. Józefa w Poznaniu, by opiekować się ubogimi. W 1938 r. skierowana do placówki w Poniecu (ob. pow. gostyński), gdzie szarytki prowadziły szpital. W Poniecu przeżyła lata okupacji niemieckiej. W 1946 r. mianowana służebną (przełożoną wspólnoty) w Poniecu. W latach 1947–1959 kierowniczką administracji szpitala. Dzięki wybitnemu zmysłowi organizacyjnemu

doprowadziła szpital w Poniecu do elektryfikacji, radiofonizacji i ulepszenia poszczególnych obiektów szpitala do poziomu wymaganego w szpitalnictwie. Następną jej placówką był Chorzów, gdzie w 1959 r. znalazła się na czele dużej wspólnoty. Po wygaśnięciu mandatu siostry służebnej w 1966 r. przeszła jako emerytka do domu Przemienienia Pańskiego w Poznaniu. Mimo osłabienia wiekiem i chorobą rozpoczęła pracę w archiwum prowincjalnym. Dlatego często podróżowała z Poznania do Chełmna i innych domów, by zbierać materiały archiwalne. W 1975 r. ponownie przybyła do domu Prowincjalnego w Chełmie. Zmarła 22 XI 1978 w Chełmie i tam pochowana na cmentarzu parafialnym.

Opracowała historię własnej prowincji zakonnej z lat 1914–1945 pt. *Historia Prowincji Chełmińskiej 1914–1947*, która pozostaje w maszynopisie (ASMCh, b. sygn.). Zostawiła po sobie świadectwo prawdziwej siostry miłosierdzia – cichej, pokornej, pracowitej, ubogiej, nie myślącej o sobie, wiernie zachowującej reguły i konstytucje zgromadzenia.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Pracę w archiwum prowincji rozpoczęła w r. 1966 od czasu zamieszkania w Poznaniu. Zebrała dokumenty archiwalne z poszczególnych domów prowincji i dała początek Archiwum Prowincji Chełmińsko-Poznańskiej.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

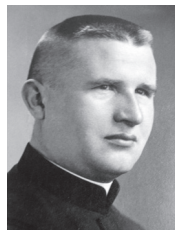
1. ASMCh, sygn. II–B/4m/1, *Akta S. Sierackiej Ludwika*.
2. Archiwum „Naszej Przeszłości” w Krakowie, b. sygn., M. Leszczyńska, B. Kraziewicz, *Sieracka Ludwika*, [w:] *Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w Polsce (1652–2002). Biogramy sióstr miłosierdzia prowincji warszawskiej i prowincji chełmińskiej*, red. J. Dukała, J. Górny, Kraków 2012, s. 202–203 [mps].

Publikacje

1. *Wspomnienia o S. Ludwice Sierackiej*, „Małe Echo Chełmińskie” (biuletyn Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo Prowincja Chełmińsko–Poznańska) 1979.

oprac. Anna Mamona SM

Stępnik Władysław (o. Augustyn od Niepokalanej) SchP

A. Życiorys

Władysław Stępnik, kapłan Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych (pijar), urodził się 29 X 1905, Sutków (ob. pow. dąbrowski). Habit zakonny przyjął 27 VIII 1921, zaś 28 VIII 1922 złożył pierwszą profesję zakonną. W dalszych latach kontynuował edukację i formację zakonną. 6 VI 1926 ukończył naukę w gimnazjum pijarskim w Rakowicach (ob. w granicach adm. Krakowa) i został przeniesiony do kolegium krakowskiego. Wówczas też rozpoczął studia na WT UJ. Wkrótce potem 6 I 1927 złożył profesję wieczystą, a 18 XII tr. w kościele augustianów w Krakowie przyjął tonsurę z rąk bp. Stanisława Rosponda. Cztery lata później 18 I 1931 ten sam hierarcha w pijarskim kościele pw. Przemienienia Pańskiego w Krakowie udzielił br. Stępnikowi święceń diakonatu, a 9 IV tr. święceń kapłańskich.

Po święcenia kapłańskich pracował w kolegium w Lidzie, gdzie obok czynności duszpasterskich nauczał religii w publicznej szkole powszechnej (1931–1933). Równocześnie podjął studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Studia te kontynuował następnie na UJ, gdyż został przeniesiony do kolegium w Rakowicach, gdzie w latach 1934–1939 pełnił obowiązki rektora tamtejszej kaplicy. Po ukończeniu studiów i uzyskaniu tytułu magistra filozofii w zakresie historii w 1938 r. rozpoczął pracę w zakonnym gimnazjum w Rakowicach jako nauczyciel historii. Podejmował także liczne

obowiązki duszpasterskie, m.in. aktywnie działał na rzecz Apostolstwa Modlitwy, Krucjaty Eucharystycznej Młodzieży Szkolnej w Rakowicach oraz Kongregacji Matki Bożej Szkół Pobożnych, której był założycielem. W 1937 r. mianowany dyrektorem rakowickiego oddziału Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieńczy Męskiej. Jako historyk sporo uwagi poświęcił wówczas także historii własnego zakonu, brał czynny udział w pracach na rzecz odzyskania utraconych w czasie zaborów kolegiów pijarskich, a także przyczynił się do powstania scentralizowanego ośrodka archiwalnego polskiej prowincji pijarów.

W początkach okupacji niemieckiej już w 1939 r. kolegium i zabudowania pijarskie w Rakowicach częściowo zostały zajęte przez wojska okupanta, a o. Augustyn, podobnie jak wielu innych pijarów, został usunięty z zajmowanych pomieszczeń i wysiedlony. W okresie II wojny światowej przebywał w różnych miejscowościach, m.in w Smęgorzewie (ob. pow. dąbrowski). Po zakończeniu działań wojennych wrócił do Krakowa, zaangażował się w działalność duszpasterską, pracę naukowo-dydaktyczną i archiwalną. Po odbudowie gmachu kolegium rakowickiego zniszczonego podczas działań wojennych mianowany tamtejszym wikariuszem i pomocnikiem proboszcza (decyzją kard. Adama S. Sapiehy nowo utworzoną parafię w listopadzie 1948 oddano pod administrację pijarom), a z końcem lat 50. powierzono mu obowiązki wicerektora kolegium rakowickiego. W ostatnich latach swojego życia prowadził wykłady w seminarium zakonnym oraz sprawował funkcję magistra (wychowawcy) kleryków. Aktywnie wspierał utworzone w 1962 r. Pijarskie Koło Naukowe. Zmarł 9 V 1963 w Krakowie, pochowany tamże na Cmentarzu Rakowickim.

Nie pozostawił po sobie znaczącej spuścizny naukowej. Na obecnym etapie badań nad twórczością o. Stępnika ustalono, iż przygotował dwa biogramy pijarów wydrukowane w *Encyklopedii katolickiej* (zob. bibliografia podmiotowa). Przygotował ponadto wskazania odnoszące się do rewindykacji pijarskich archiwaliów, muzealiów i druków rozproszonych wskutek kasat w XVIII i XIX wieku. Wczesny dorobek pisarski (kazania, wykłady) uległ zniszczeniu podczas działań wojennych, a pozostawione w maszynopisach

i rękopisach notatki i kazania z okresu powojennego prawdopodobnie przypadły po jego śmierci.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 50. XX w. sprawował także pieczę nad archiwum prowincjalnym. W dniach 3–15 IX 1956 roku odbył kurs dla pracowników archiwów kościelnych diecezjalnych i zakonnych, a rok później w dniach 2–14 IX 1957 ukończył również kurs bibliograficzny, których organizatorem był KUL. Nie prowadził katalogowania zasobu, gdyż uważał, iż należy wpieryw odzyskać dawne archiwalia pijarskie i przygotować właściwe dla nich pomieszczenie.

Zamiłowania historyczne oraz specjalistyczne studia o. Stępnika zainspirowały u niego działania zmierzające do utworzenia centralnego archiwum prowincjalnego pijarów, które według jego zamysłu miało mieć charakter ośrodka archiwalno-naukowego połączonego z muzeum i biblioteką. Sugestie dotyczące tej inicjatywy zawarł w projekcie *Droga do wielkości Zakonu XX. Pijarów w Polsce przez trud bohaterski i prace naukowo-oświatową* zamieszczonym w *Programie niedalekiej przyszłości* opracowanym 21 II 1938 w Rakowicach.

Do głównych założeń projektu należało podjęcie działań zmierzających do odzyskania archiwaliów i druków pijarskich znajdujących się w zbiorach wielu archiwów i bibliotek, dokąd trafiły wskutek kasat kolegiów zakonnych w okresie zaborów. Kolejnym etapem miało być opracowanie zasobu i jego inwentaryzacja, a następnie jego udostępnianie osobom zainteresowanym historią pijarów i ich działalnością w specjalnie utworzonej w tym celu czytelni rękopisów i druków pijarskich. O. Stępnik zalecał też zinwentaryzowanie wszystkich archiwaliów pijarskich – nie tylko znajdujących się w Polsce, ale także poza granicami kraju. Wskazywał również na potrzebę rozpowszechniania tematyki pijarskiej poprzez współpracę ze środowiskiem naukowym, opracowanie historii pijarów polskich i litewskich oraz zorganizowanie własnego wydawnictwa z drukarnią i introligatornią.

Realizację tych założeń rozpoczęto jeszcze z końcem lat 30. XX w. i kontynuowano długo po zakończeniu II wojny światowej. Dzięki inicjatywie, a często też przy udziale o. Stępnika odzyskano wiele archiwaliów (kilka metrów bieżących), w tym dotyczących kolegiów pijarskich w Łowiczu, Lidzie, Opola Lubelskim, Łukowie, Piotrkowie Trybunalskim oraz Wieluniu. Podjęto też starania o skompletowanie już posiadanych zespołów archiwaliów niektórych kolegiów i innych instytucji pijarskich poprzez pozyskiwanie kopii zachowanej w innych archiwach dokumentacji bądź jej odpisów. Duże zasługi i w tym zakresie poniósł również o. Stępnik, który osobiście prowadził badania zasobów wielu archiwów oraz polecając kweryndy i pozyskując przy tej okazji materiały dotyczące działalności pijarów. Czynił to głównie w okresie przedwojennym i w związku z wspomnianymi już wyżej pracami na rzecz rewindykacji kolegiów pijarskich.

Swego rodzaju zwieńczeniem wszystkich starań o. Stępnika było rozwinięcie badań naukowych oraz angażowanie się w stymulowanie działalności publikacyjnej o tematyce pijarskiej. Wyrazem tego było m.in. założenie w 1962 r. Pijarskiego Koła Naukowego. Powstanie tegoż ośrodka przypisuje się pierwszemu oficjalnie nominowanemu w 1957 r. archiwście prowincjalnemu o. Janowi Bubie SchP (zob. Buba Innocenty Jan), ale wśród propagujących działalność koła naukowego był o. Stępnik, niewątpliwy inspirator tego przedsięwzięcia. Dodać należy, iż o. Stępnik zabiegał o wykształcenie młodej kadry zakonnych historyków i kompetentnych archiwistów.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Andraszek Edmund*, EK 1, kol. 527.
2. *Antonelli Giovanni*, EK 1, kol. 657.

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. *Z pijarskiego życia naukowego*, „Pijarski Biuletyn Naukowy” 1962 nr 3, s. 15.
2. G. Brumirski, *Wspomnienie o o. Janie Innocentym Bubie Sch. P., Badaczu uczestnictwa pijarów polskich w historii nauki i kultury*, [w:] *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce w XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa–Kraków 1993, s. 31–32.
3. A. Szmerek, *Archiwum Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów*, AE 8, s. 89.
4. A. Szmerek, *Zasługi O. Augustyna Stępnika na rzecz kształtowania się Archiwum Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów*, AE 9, s. 87–98.
5. A. Szmerek, *Zasób Archiwum Polskiej Prowincji zakonu Pijarów w Krakowie w świetle jego dziejów po II wojnie światowej* (podane i przyjęte do druku w NP).

oprac. Agnieszka Szmerek

Szachno Jadwiga (s. Vianneya Idalia od Woli Bożej) FSK

A. Życiorys

Jadwiga Szachno, siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża, ur. 25 IV 1915, Rubież (dawny pow. Ihumeń, ob. w granicach adm. Białorusi), córka Wincentego i Idalii Piotrowicz. Była najmłodszym z ich dziesięciorga dzieci. Po ukończeniu w 1933 r. średniej szkoły handlowej w Smorgoniach (ob. obwód grodzieński w granicach adm. Białorusi) podjęła dorywczą pracę zarobkową w biurze gminy w Klecku, następnie w 1936 r. znalazła posadę w biurze Zakładu dla Niewidomych w Laskach pod Warszawą.

Do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża wstąpiła 19 VII 1936, a po ukończeniu nowicjatu złożyła 24 X 1939 w Laskach pierwsze śluby zakonne, a 24 X 1945 śluby wieczyste. W czasie wojny pełniła różne pomocnicze prace administracyjne i biurowe. Od 1948 r. po śmierci pierwszej sekretarki generalnej zgromadzenia podjęła pod kierunkiem założycielki zgromadzenia m. Elżbiety Czackiej (1876–1961) pracę w sekretariacie zgromadzenia; funkcję sekretarki generalnej zgromadzenia pełniła nieprzerwanie od 1948 r. do ostatnich tygodni życia, służąc pomocą pięciu kolejnym przełożonym generalnym. Równocześnie w latach 1956–1962 radna generalna, a w latach 1963–1966 przełożona domu zakonnego w Warszawie. Służbę w sekretariacie i archiwum zgromadzenia pełniła niemal do końca życia. Zmarła 11 III 1990 w Warszawie, pochowana na cmentarzu w Laskach.

W latach 60. XX w. nagrywała i spisywała z taśm magnetofonowych wygłaszane w Laskach konferencje prymasa Stefana Wyszyńskiego, ks. Tadeusza Fedorowicza, ks. Aleksandra Fedorowicza i innych, stanowiące podstawę dla późniejszych ich opracowań redakcyjnych. Opracowała wspomnienia o zmarłych siostrach (AG FSK, b. sygn., Wspomnienia o zmarłych siostrach i innych osobach związanych z Laskami) i innych osobach związanych z Laskami i przygotowywała według nich programy z okazji rocznic zakonnych. Wspomnienia te zostały wykorzystane w wielu wydawnictwach zbiorowych i czasopismach – np. opracowała wiele haseł encyklopedycznych dotyczących zgromadzenia i dzieła Lasek w różnych wydawnictwach słownikowych oraz biogramów (nie zawsze podpisywanych) sióstr franciszkanek służebnic krzyża. Część opracowanych życiorysów współsióstr opublikowała pod własnym nazwiskiem w *Słowniku polskich pisarzy franciszkańskich* (zob. bibliografia podmiotowa, 4–8), inne posłużyły za podstawę do opracowania biogramów sióstr franciszkanek służebnic krzyża przez innych historyków. Większe opracowanie na temat historii zgromadzenia przygotowała pod kierunkiem prof. Kłoczowskiego do pierwszego tomu serii *Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce 1939–1941* wydawanej przez Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce KUL pt. *Franciszkanki Służebnice Krzyża (Laski)* (zob. bibliografia podmiotowa, 3). Była też od początku zaangażowana w gromadzenie i przygotowanie materiałów do procesów beatyfikacyjnych założycieli Lasek: sług Bożych matki Elżbiety Czackiej i ks. Władysława Kornilowicza.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W pierwszych dziesięcioleciach istnienia powstałego w 1918 r. zgromadzenia, w okresie kształtowania jego kanonicznych struktur, działalność archiwalna nie była wyodrębniona od pracy sekretariatu zgromadzenia. Zniszczenia wojenne, zbombardowanie domu warszawskiego przez Niemców w latach II wojny

światowej i ewakuacja zakładu w Laskach proces ten dodatkowo utrudniały. Pierwsze możliwości uporządkowania zniszczonych i rozproszonych przez działania wojenne dokumentów zaistniały dopiero w latach 50. XX w. Wówczas otrzymała przydzielone 22 IX 1954 przez przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski bp. Michała Klepacza (1893–1967) stypendium do podjęcia nauki w powołanym na KUL Międzyzakonnym Studium Prawa Kanonicznego i Świeckiego dla Zgromadzeń Żeńskich, które ukończyła 30 VI 1955 z bardzo dobrym wynikiem. Wkrótce potem w wyniku zwrócenia przez państwo zgromadzeniu w grudniu 1956 kościoła pw. św. Marcina i przylegającego do niego klasztoru pw. Matki Boskiej Pocieszenia w Warszawie (domu generalnego przy ul. Piwnej 9/11) 31 XII 1956 przeniosła do budynku klasztornego z Lasek zarówno sekretariat generalny zgromadzenia, jak i uporządkowane już przez siebie zbiory archiwalne. Ten dzień można uważać za początek istnienia archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża. W kolejnych latach, mimo równoczesnego pełnienia także innych wspomnianych wyżej funkcji w zgromadzeniu, kilkakrotnie uczestniczyła w kursach i seminariach z archiwistyki kościelnej organizowanych przez Ośrodek ABMK (3–8 VII 1961, 26–30 VI 1967, 1969, 27–29 VI 1972). W 1967 r. opracowała pod kierunkiem prowadzącego te szkolenia ks. prof. Stanisława Librowskiego *Wykazy Dziesiętne Akt Archiwum Generalnego Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Warszawie* (zob. bibliografia podmiotowa poz. 1) stanowiące z niewielkimi modyfikacjami do dziś podstawę opracowania zbiorów archiwum zgromadzenia.

Jako pierwsza praktycznie archiwistka zgromadzenia wykonała ogromną pracę zebrania i zabezpieczenia rozproszonych dokumentów, a także tworzenia nowych. Prowadziła bogatą korespondencję z historykami zajmującymi się dziełem Lasek i historykami poszukującymi wiadomości na temat zgromadzenia.

C. Bibliografia podmiotowa (niekompletna)

1. *Wykazy Dziesiętne Akt Archiwum Generalnego Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Warszawie*, ABMK 35:1977, s. 19–28.
2. *Ksiądz Profesor (o ks. Prymasie Wyszyńskim – wspomnienie z Powstania Warszawskiego)*, „Tygodnik Powszechny” 30 VII 1978 nr 31 (1540). Toż: *Ludzie Lasek*, Warszawa 2000, s. 258–260.
3. *Franciszczanki Służebnice Krzyża (Laski)*, [w:] *Żeńskie Zgromadzenia zakonne w Polsce 1939–1941*, Lublin 1982, s. 213–278.
4. *Czacka Elżbieta Róża (1876–1961)*, SPPE, s. 91–92.
5. *Kozłowska Aniela Maria*, SPPE, s. 243–244.
6. *Steinberg Katarzyna Zofia (1898–1977)*, SPPE, s. 465–466.
7. *Westwalewicz Nulla Lucyna (1911–1945)*, SPPE, s. 513–515.
8. *Woyczyńska z Walickich Benedykta Wiesława (1901–1975)*, SPPE, s. 529.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AG FSK, b. sygn., Akta personalne s. Vianneyi Jadwigi Szachno.

Publikacje

1. J. R. Bar, *Szachn Vianneya Jadwiga (ur. 1915)*, SPPE, s. 475.

oprac. Barbara Rut Wosiek FSK

Szafarski Michał SDB

A. Życiorys

Michał Szafarski, kapłan Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego (salezjanin), ur. 9 II 1930, Kraków, syn Adama, oficera Wojska Polskiego i Heleny z domu Warzocha. W 1936 r. wraz z rodzicami przeprowadził się do Nowego Targu, by tuż przed wybuchem II wojny światowej w sierpniu 1939 r. wraz z całą rodziną powrócić do Krakowa. Po ukończeniu szkoły powszechnej w 1943 r. w roku następnym 1944 rozpoczął gimnazjum na tajnych kompletach na Dębnikach w Krakowie. W okresie wojennym uczestniczył w żywym różańcu prowadzonym w salezjańskiej parafii na Dębnikach w Krakowie przez sługę Bożego Jana Tyranowskiego. Dzięki temu odkrył w sobie powołanie do życia zakonnego i kapłańskiego. Po odbyciu aspirantury w domach salezjańskich w Krakowie i Oświęcimiu (1945–1946), podczas której ukończył gimnazjum, wstąpił do Inspektorii św. Jacka Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego. Po rocznym nowicjacie w Kopcu koło Częstochowy (1946–1947) złożył pierwsze śluby zakonne 6 VIII 1947. Dalszą formację z zakresu filozofii odbył w Salezjańskim Instytucie Filozoficznym w Krakowie (1947–1949). Trzechletnią praktykę duszpastersko-pedagogiczną (asystencję) odbył w domach salezjańskich w Częstochowie i w Lubinie, podczas której złożył profesję wieczystą 5 VIII 1951 w Kopcu, a w 1952 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Świecenia kapłańskie przyjął z rąk bp. Franciszka Jopa 29 VI 1956 w Oświęcimiu.

Po święceniach kapłańskich przez rok pracował jako kierownik internatu w szkole salezjańskiej w Oświęcimiu, następnie duszpasterz i katecheta w Twardogórze (ob. pow. oleśnicki) w 1957 r. i w latach 1960–1966, a w międzyczasie (1957–1960) także w Przemyślu. W 1966 r. mianowany dyrektorem wspólnoty i domu rekolekcyjnego w Marszałkach (ob. pow. ostrzeszowski), a w 1972 r. delegatem ds. Pomocników Salezjańskich i Byłych Wychowanków Salezjańskich – najpierw w Oświęcimiu (1972–1974), a później w Krakowie (1973–1983). W latach 1983–1988 pełnił funkcję sekretarza inspektorialnego Inspektorii św. Jacka w Krakowie i ponownie delegata ds. Pomocników Salezjańskich i Byłych Wychowanków Salezjańskich. Od 1 VIII 1990 dyrektor (przełożony) wspólnoty i proboszcz w Skawie (ob. pow. nowotarski). W 1996 r. powrócił do rodzinnego Krakowa, podejmując ponownie pracę na rzecz Pomocników Salezjańskich i zajmując się sprawami postulacji salezjańskich kandydatów na ołtarze. W 1997 r. mianowany członkiem komisji historycznej procesu beatyfikacyjnego sługi Bożego Leopolda Tyranowskiego, następnie wicepostulator procesu *super miro* sługi Bożego ks. Augusta Czartoryskiego (1999–2000) i wicepostulator procesu rogatoryjnego salezjanów męczenników KL Auschwitz (2003–2011). Zmarł w Krakowie 22 II 2013.

Publikował artykuły popularnonaukowe na temat formacji Pomocników Salezjańskich, Byłych Wychowanków Salezjańskich, salezjańskich kandydatów na ołtarze, historii salezjańskiej m.in. w „Biuletynie Salezjańskim Nostra”, „Don Bosco”, „Wiadomościach Inspektorialnych”. Jest autorem opracowań i publikacji o słudze Bożym Janie Tyranowskim oraz publikacji o salezjanach męczennikach KL Auschwitz.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Archiwista Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Krakowskiej w okresie 1 VIII 1988–31 VII 1990 i 1996–2004. Częściowo uporządkowany i skatalogowany przez ks. Zygmunta Kuzaka SDB (zob. Kuzak Zygmunt) zasób archiwalny nie mógł dłużej znajdować się

w wieży kościoła pw. św. Stanisława Kostki na krakowskich Dębnikach, gdyż ewentualny pożar mógłby doprowadzić do zawalenia się wieży żelbetonowej, zniszczenia kościoła i sąsiadujących budynków. Od 1996 r. ks. Szafarski rozpoczął przenoszenie zasobu archiwum z pomieszczeń w kopule na wieży kościoła do nowych, ale ciasnych pomieszczeń w części parterowej i przyziemia budynku Inspektoratu Salezjańskiego w Krakowie. Istniejący zasób podzielił na zespoły (działy) archiwalne zgodnie z wytycznymi Salezjańskiego Archiwum Centralnego w Rzymie. Jako archiwista zabiegał o gromadzenie rozproszonych archiwaliów salezjańskich i ich należyte przechowywanie.

C. Bibliografia podmiotowa

1. J. Marszałek, *Bibliografia salezjańskiego systemu wychowania młodzieży (wjęzyku polskim: 1886–2010)*, Kraków 2012, s. 682–686 (poz. 5733–5768).

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ASIK, sygn. Z, Dokumenty zmarłych współbraci, *Ks. Michał Szafarski – dokumenty osobiste*.
2. ASIK, sygn. Z, Karty personalne współbraci, t. 2 (*Karta ks. Michała Szafarskiego*).

Publikacje

1. W. Krawczyk, *Złoty Jubileusz Księdza Michała Szafarskiego*, „Wiadomości Inspektorialne” 2006 nr 9 (61), s. 15.
2. Z. Wójcik, *Skawa. Złoty Jubileusz ks. Michała Szafarskiego*, „Wiadomości Inspektorialne” 2006 nr 10 (62), s. 42.
3. Z. Brzęk, *Odeszła żywa legenda inspektorii krakowskiej i nie tylko... (Ks. Michał Szafarski we wspomnieniu pośmiertnym)*, „Wiadomości Inspektorialne” 2013 nr 2 (126), s. 14–20.

4. J. Osiecki, *Ks. Michał Szafarski, salezjanin, syn wojskowego*, „Wiadomości Inspektorialne” 2013 nr 3 (127), s. 9.

oprac. Artur Świeży SDB

Świda Andrzej SDB

A. Życiorys

Andrzej Świda, kapłan Towarzystwa Salezjańskiego (salezjanin), ur. 23 III 1905, Malecz (ob. rejon berezki w granicach adm. Białorusi) na Polesiu, syn Tadeusza i Julii Zawadzkiej. Początkowo uczył się w domu rodzinnym. W 1919 r. rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie, kontynuował ją w Bydgoszczy i tam 27 V 1924 zdał maturę. Studia z zakresu chemii rozpoczął w 1924 r. na UJ, ale po pierwszym roku ze względu na lepiej wyposażone laboratoria przeniósł się na Uniwersytet w Poznaniu. W latach 1926–1929 dodatkowo studiował w Prywatnym Instytucie Sztuk Pięknych oraz uczestniczył w kursie fotografii. Absolutorium z chemii uzyskał w r. 1929, a magisterium w r. 1938.

W 1929 r. wstąpił do Towarzystwa Salezjańskiego i po odbyciu nowicjatu w Czerwińsku (ob. pow. płoński) złożył 16 VII 1930 czasowe śluby zakonne. Skierowany na praktykę wychowawczo-duszpasterską do Małego Seminarium Duchownego w Łądzie nad Wartą przez 3 lata uczył chemii, fizyki, rysunku, historii sztuki, nauk przyrodniczych, a sam prywatnie studiował filozofię. Tam też 17 VII 1933 złożył śluby wieczyste. W latach 1933–1937 studiował filozofię w Salezjańskim Instytucie Teologicznym w Krakowie. 24 VI 1937 otrzymał święcenia kapłańskie. Pracował jako duszpasterz w kościele salezjańskim w Poznaniu i w Schronisku im. Lubomirskiego w Krakowie, gdzie zastał go wybuch II wojny światowej. Za zgodą przełożonych w styczniu 1940 udał się do Włoch z zamiarem wyjazdu na misje, jednak władze zakonne

przeznaczyły go do pracy w szkolnictwie. W roku akademickim 1940/1941 nauczyciel chemii i fizyki w szkole salezjańskiej w Lanuvio (region Lazio), a następnie w Rzymie. W 1944 r. zgłosił się do duszpasterstwa polowego na „kapelana czasu wojny” i skierowany do Alessano (południowe Włochy) celem prowadzenia kursów maturalnych dla żołnierzy i młodszych oficerów. Po zlikwidowaniu bazy wojskowej znalazł się w sierpniu 1946 w Anglii. Wobec zapowiedzianej demobilizacji II Korpusu w lutym 1947 wrócił do Polski. Odznaczony Gwiazdą za Wojnę 1939–1945 i Gwiazdą Italii oraz medalem brytyjskim.

W latach 1947–1953 pracował na Dolnym Śląsku, początkowo w Twardogórze (ob. pow. oleśnicki) w Gimnazjum i Małym Seminarium Duchownym jako nauczyciel i dyrektor. Od 1948 r. był ponadto zaangażowany w duszpasterstwie parafialnym w Lubinie w charakterze dziekana, proboszcza i dyrektora domu salezjańskiego. Ponieważ nie uznał legalności wyboru wikariusza kapitulnego ks. Kazimierza Lagosza, został usunięty 31 VII 1953 z archidiecezji wrocławskiej i zatrzymał się przy kościele filialnym w Przyłękowie (ob. pow. żywiecki). Do normalnej pracy duszpasterskiej wrócił dopiero po „odwilży październikowej” jesienią 1956 r. W latach 1957–1960 dyrektor domu formacyjnego w Oświęcimiu, a przez kolejnych 5 lat mistrz nowicjatu w Kopcu (ob. pow. kłobucki). W latach 1965–1970 jako inspektor kierował, rezydując w Łodzi, Inspektorią św. Stanisława Kostki. Ponadto w latach 1962–1974 dojeżdżał raz w miesiącu do Warszawy, prowadząc w Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego wykłady nt. *Rola magistra nowicjatu*. Stolica Apostolska mianowała go w 1960 r. stałym wizytatorem dwóch polskich eremów kamedulskich, a Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński w 1968 r. – kuratorem Zgromadzenia Sióstr Maryi Wspomożycielki Wiernych. Zmarł 19 II 1995 w Warszawie, pochowany tamże na Cmentarzu Bródnowskim.

W ostatnich latach życia poświęcił się pracy pisarskiej z zakresu ascetyki i historii salezjanów w Polsce. Opracowywał także biografy salezjanów. Literatura podmiotowa ks. A. Świdły liczy 73 pozycje drukowane.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1972–1995 pracował w Archiwum Salezjańskim Inspektorii Warszawskiej z siedzibą w Łodzi, pełniąc codzienne obowiązki archiwisty zakonnego. Swoją wiedzę wspierał badaczy, prowadził kwerendy dla historyków.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Świdy zestawił ks. dr hab. prof. UKSW Jan Pietrzykowski SDB: *Świda Andrzej (1905–1995)*, SPTK 9, s. 661–663.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ASIW, b. sygn., Teczka personalna ks. A. Świdy.
2. ASIW, b. sygn., A. Świda, *Okruchy własnych wspomnień*, Łódź 1985 [mps].

Publikacje

1. A. Świda, *Inspektorzy polskich prowincji salezjańskich*, cz. 4, Warszawa 1991, s. 21–50.
2. J. Pietrzykowski, *Un secolo di prezenza di salesiani Polacchi fra gli emigranti. Cenni storici*, „Ricerche Storiche Salesiane” 1999 nr 1, s. 168–169.

oprac. Jan Pietrzykowski SDB

Tatara Leonard Jan (o. Mikołaj) OFM

A. Życiorys

Leonard Mikołaj Tatara, kapłan Zakonu Braci Mniejszych, ur. 5 XII 1904, Bochnia, syn Stanisława i Zofii Jawor. Po ukończeniu 4 klas gimnazjum rozpoczął 16 IX 1921 nowicjat w Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych (reformatów). Studia filozoficzno-teologiczne odbył we Włoszech (Vicenza, Rovigno In Istria, Wenecja). Uroczystą profesję wieczystą złożył 8 XII 1925, a święcenia kapłańskie otrzymał 19 II 1928 w Wenecji. Zgłosił się jako ochotnik do pracy w leprozorium na pograniczu chińsko-tybetańskim, jednak wobec początkowego sprzeciwu prowincjała przybył zbyt późno na miejsce zbiórki w Rzymie. W roku akademickim 1929/1930 studiował w Studium Misyjnym Kolegium św. Antoniego w Rzymie. Gromadził materiały historyczne dotyczące misji w Chinach. W 1931 r. powrócił do kraju. Pracował jako duszpasterz we Lwowie i Pilicy oraz w Krakowie, gdzie sprawował funkcję sekretarza prowincjała oraz w Chełmie Lubelskim, gdzie 19 IX 1939 znalazł się w grupie zakonników aresztowanych przez Niemców i umieszczony w obozie koncentracyjnym w Dachau (nr obozowy 22720). Po wyzwoleniu obozu wyjechał do Włoch. W 1945 r. skierowany na roczny kurs archiwistyki przy Watykańskiej Szkole Paleografii i Dyplomatyki. W czasie powrotu do kraju aresztowany przez władze komunistyczne 19 VI 1948. Oskarżony o nielegalny przywóz dolarów (wcześniej zgłoszonych podczas przekraczania granicy) został skazany na 5 lat więzienia. Karę odbywał w więzieniach w Warszawie na Mokotowie oraz w Rawiczu.

W 1955 r. odzyskał wolność. Przebywał m.in. w klasztorze krakowskim. Pracował duszpastersko jako spowiednik wielu zgromadzeń żeńskich, a także głosił konferencje dla osób duchownych. Zmarł 23 V 1994 w Kętach i tam też został pochowany.

Pozostawił teksty ascetyczne, liczne tłumaczenia dokumentów zakonnych i tekstów teologicznych oraz relacje do generalnych władz zakonnych. Część artykułów i tłumaczeń ukazała się drukiem, pozostałe opublikowano w wewnętrznym zakonnym periodyku WSD Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych wydawanym w Krakowie „Pietas et Studium”. Bibliografia o. Tatary łącznie (druki i maszynopisy) 64 pozycje.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Pełnił funkcje bibliotekarza i archiwisty prowincji w Krakowie w latach 1936–1937 i 1958–1969. Dokonał scalenia rozproszonego zasobu rękopiśmiennego archiwum prowincjalnego oraz go uporządkował. Do tej pory znajdowały się na strychu klasztornym i w innych niedostosowanych do przechowywania miejscach. Złożył je w specjalnie przygotowanej na ten cel szafie w kancelarii prowincjała. Opracował zasób, co dało początek Archiwum Prowincji Matki Bożej Anielskiej jako jednemu z niewielu uporządkowanych wówczas archiwów zakonnych. W czasie pobytu we Włoszech otrzymał nominację na archiwistę archiwum bieżącego Zakonu Braci Mniejszych. W 1947 r. przeprowadził bieżące archiwum zakonu do nowej rzymskiej siedziby przy via S. Maria Mediatrice 25. W tym czasie uporządkował akta z XIX wieku i przekazał je do archiwum historycznego, a także uporządkował akta najnowsze. W 1948 r. powrócił do Polski. W 1957 r. jako bibliotekarz klasztoru krakowskiego opracował druki nowożytnie przechowywane w archiwum. Gdy ponownie został mianowany archiwistą prowincjalnym w Krakowie w r. 1958, przeniósł archiwum z kancelarii prowincjała do Biblioteki Głównej, oddzielając archiwum bieżące od historycznego. W 1964 r. pozyskał nowe powierzchnie magazynowe, likwidując pomieszczenie dawnego karczeru zakonnego.

Urządził także pracownię archiwalną z przejściem do magazynów. Uporządkował akta prowincjałów małopolskich, akta prowincjałów galicyjskich oraz dokumenty personalne zakonników z XIX i XX w. Dzięki jego pracy archiwum prowincjalne prowincji reformatów w Krakowie stało się wzorowym przykładem porządkowania zasobu historycznego archiwum zakonnego. Jest autorem instrukcji dotyczących prowadzenia kroniki klasztornej (*Jak pisać kronikę klasztorną*, PeS 9:1964, s. 51–53) oraz archiwum (por. *Sposób składania akt archiwum klasztornego*, PeS 9:1964, s. 127). Jako bibliotekarz zadbał o poszerzenie księgozbioru i zakup nowych pozycji oraz modernizacji wyposażenia lokalu bibliotecznego.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o Tatarzy zestawiał o. dr Anzelm J. Szeinke OFM: *Tatara Leonard Mikołaj Jan*, SPTK 9, s. 666–668.

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. A. J. Szeinke, *Życie i prace o Leonarda Tatarzy*, PeS 1:1968 (*Księga pamiątkowa ku czci o. Leonarda Tatarzy z okazji 40-lecia kapłaństwa. 1928 – 19 lutego – 1968*), s. 2–29.
2. W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymsko-katolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 5: *Zakony i zgromadzenia męskie i żeńskie*, Warszawa 1985, s. 199.
3. A. J. Szeinke, *Tatara Mikołaj*, LDR 1, s. 286–288.
4. A. J. Szeinke, *Życie i prace o Leonarda Mikołaja Jana Tatarzy OFM (1904–1994)*, „*Studia Franciszkańskie*” 12:2002, s. 599–643.
5. A. J. Szeinke, *Tatara Leonard Mikołaj Jan*, SPTK 9, s. 666–668.

Tomaszewski Bronisław
(o. Alfons) OCarm

A. Życiorys

Bronisław Tomaszewski, kapłan Zakonu Karmelitów (karmelita dawnej obserwy), ur. 29 VI 1915, Łopatyn (ob. w rejonie radziechowskim w granicach adm. Ukrainy), syn Leona i Eugenii Dąbrowskiej. Pobierał naukę w szkole powszechnej w Radziechowie, którą ukończył w 1928 r. W marcu 1929 wyjechał do Lwowa, gdzie pracował jako czeladnik w rzeźni i w fabryce lamp. Naukę kontynuował, kończąc w 1932 r. klasę budowlaną w zawodzie ślusarz brązownik. W październiku 1933 wstąpił zakonu. Nowicjat, na początku którego otrzymał imię zakonne Noniusz zmienione później na Alfons de Liguri, odbywał w klasztorze we Lwowie. Od jesieni 1934 r. studiował w zakonnym *studium domesticum* w Krakowie (w r. 1940 ewakuowano klerykat do Lipin, ob. pow. dębicki). Świecenia kapłańskie otrzymał w kościele franciszkanów w Krakowie 20 VI 1941 z rąk bp. Stanisława Rosponda. W listopadzie tr. okresowo przebywał w rodzinnej miejscowości (Łopatyn). Od święceń kapłańskich pozostawał w klasztorze krakowskim, gdzie pomagał w organizowaniu i wysyłaniu paczek dla więźniów niemieckiego obozu koncentracyjnego Auschwitz, głosił rekolekcje i wyjeżdżał prowadzić dni skupienia dla kleryków w Lipinach. Po zakończeniu II wojny światowej zdał maturę (lipiec 1945) i postanowił uzupełnić studia (brakujące dwa lata), zapisując się na WT UJ. Tytuł magistra teologii uzyskał w czerwcu 1946 na podstawie pracy *Sposób apostołowania św. Pawła*; wkrótce wysłany został do klasztoru

w Pilźnie (ob. pow. dębicki), gdzie w Państwowym Gimnazjum prowadził dwuletni kurs przygotowawczy do zawodu nauczyciela oraz uczył łaciny, historii i religii. W lipcu 1948 przeniesiony na stanowisko przeora w Oborach (ob. pow. golubsko-dobrzyński). Po odebraniu karmelitom przez władze komunistyczne zaplecza gospodarczego, ogrodu i pola uprawnego wygłosił kazanie, po którym został wezwany na przesłuchanie do siedziby UB w Golu-biu, gdzie spędził kilkanaście godzin. Po przesłuchaniu wrócił do klasztoru, jednak ostrzeżony przed planowanym aresztowaniem wyjechał do Krakowa, gdzie uczył kleryków filozofii. W latach 1951–1954 przygotowywał rozprawę doktorską pod kierunkiem ks. prof. Tadeusza Glemmy i ks. prof. Teofila Długosza pt. *Dzieje klasztoru OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie* (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 1). W 1957 r. wybrany przeorem krakowskim, rozpoczął prace remontowe dachów nad kaplicą Bracką i kaplicą Piaskową oraz nad prezbiterium świątyni klasztornej. Za jego przeoratu dokończono porządkowanie biblioteki klasztornej, której zasób podczas wojny ukryto w różnych pomieszczeniach. W 1959 r. przeniesiony na urząd przeora w Pilźnie, w lipcu 1964 wyjechał do Obór, gdzie oddawał się działalności kaznodziejskiej i reko-lekcyjnej. W 1966 r. przeniesiony do klasztoru krakowskiego, aby zrealizować pracę nad historią karmelitów w Polsce, na Litwie i Rusi. Ze względu na niewystarczające materiały w archiwach krajowych wyjechał (X 1967) na roczny pobyt do Rzymu, gdzie pracował w archiwum przy Kolegium św. Alberta. W czasie pobytu podróżował po Włoszech i pracował duszpastersko (Sorrento). Do Krakowa powrócił w październiku 1968. W klasztorze krakow-skim przebywał do śmierci, jedynie na rok (VI 1975–VIII 1976) wyjechał do pomocy duszpasterskiej przy świątyni karmelitów dawnej obserwy w Gdańsku. Pracował jako kaznodzieja, misjonarz ludowy, spowiednik siostr zakonnych oraz duszpasterz Bractwa Szkaplerznego. Zmarł w Krakowie 14 VIII 1997, pogrzebany tamże na cmentarzu Batowickim.

Opracowywał dzieje prowincji karmelitańskich, które ukazały się w maszynopisie w 1989 r. Prowadził kronikę klasztorną w kon-wencie krakowskim; ponadto jest autorem licznych rękopisów

(po polsku i łacinie). Prace o. Tomaszewskiego skupione były na dziejach karmelitów w Polsce. W tym celu przeprowadzał kwe-rendy za granicą (Rzym) oraz w archiwach polskich. Na podstawie zebranych materiałów opracował i opublikował monografię klasztoru krakowskiego karmelitów *Dzieje klasztoru OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie* (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 1). Zgromadził liczne materiały do dziejów karmelitów w Polsce. Przygotował pozostające nadal w maszynopisie obszerne opracowanie *Dzieje zakonu OO. Karmelitów w Polsce, na Litwie i Rusi* (AKKr, sygn. 150/33). Ponadto pozostawił wiele wartościowych prac o charakterze pamiętnikarskim i przyczynkarskim, m.in. *Rok Boży w kościele OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie* (AKKr 150/3), zbiór opracowań pod wspólnym tytułem *Miscellanea P. Bronislai Alphonsi Tomaszewski Ord. Carm.* (AKKr, sygn. 150/8) oraz *Diariusz z mojego pobytu na ziemi włoskiej i w Austrii*. 1968 (AKKr, sygn. 150/11), *Liber memorabilium Fratris Bronislai Alphonsi Tomaszewski Doctoris S. Theologiae Ord. Carm. 1971–1982* (AKKr, sygn. 150/12), *Liber cronicarum P. Bronislai Alphonsi Tomaszewski Doctoris S. Theologiae Ord. Carm. (1942–1971)* (AKKr, sygn. 150/13), *Moje myśli i wnioski, 1964–1966* (Kraków, Obory) (AKKr, sygn. 150/14), *Margaritae (1944–1995)* (AKKr, sygn. 150/15). Powyższe prace są przechowywane w Archiwum Karmelitów na Piasku w Krakowie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

12 VIII 1976 mianowany archiwistą i bibliotekarzem prowincji. Funkcję tę spełniał do września 1985. Był inicjatorem uporządkowania archiwum klasztoru karmelitów w Krakowie (1985), w którym znajdowały się zbiory archiwalne konwentu krakowskiego, zespoły tzw. skasowanych klasztorów na Kresach Rzeczypospolitej oraz archiwum kurii prowincjalnej karmelitów. W tym celu nawiązał kontakt z archiwistą Wacławem Kolakiem (zob. Kolak Wacław Michał), któremu zlecił bezpośrednie prace porządkowe nad archiwaliami przechowywanymi w klasztorze. Brak jednak

dokumentacji ukazujących, jakie o. Tomaszewski podejmował samodzielne prace w archiwum. Ponadto prowadził prace w bibliotece klasztornej, porządkując i uzupełniając księgozbiór.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Dzieje klasztoru OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 1970.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ArUPJPII, sygn. T-6216, A. Pikor, *Życie i działalność Ojca Bronisława Alfonsa Tomaszewskiego O. Carm (1915–1997)*, Kraków 2001 [praca mgr, WT PAT, mps].

oprac. Szymon Sułecki

Wanat Józef (Benignus od Chrystusa Króla) OCD

A. Życiorys

Józef Wanat, kapłan Zakonu Karmelitów Bosych, ur. 17 III 1934, Frydrychowice (ob. pow. wadowicki) w rolniczej rodzinie Franciszka i Marii z domu Wądrzyk. Po ukończeniu szkoły podstawowej w rodzinnej miejscowości w 1948 r. podjął naukę w Małym Seminarium Karmelitów Bosych w Wadowicach. 15 VII 1951 obrzędem obłóczyn rozpoczął w czerneńskim klasztorze pw. Świętego Eliasza kanoniczny nowicjat. Otrzymał wówczas imię zakonne Benignus od Chrystusa Króla. 16 VII 1952 złożył pierwsze śluby. Z Czernej powrócił do Wadowic, aby na przełomie lat 1952 i 1953 dokończyć naukę i przygotować się do egzaminu dojrzałości. Po uzyskaniu matury podjął studia filozoficzne w Poznaniu (1953–1955) i teologiczne w WSD Karmelitów Bosych w Krakowie (1955–1960). W Krakowie złożył profesję wieczystą 15 IX 1955 i przyjął święcenia kapłańskie 15 V 1959 z rąk bp. Karola Wojtyły. Pracował jako duszpasterz w i katecheta w Krakowie i Czernej. Przeor w Czernej (1969–1972) i Lublinie (1972–1975), następnie w Krakowie, gdzie podjął obowiązki zastępcy przeora, IV radnego zarządu prowincji, prefekta studiów (studium) zakonnego WSD, wykładowcy historii Kościoła i Zakonu Karmelitów Bosych, liturgiki oraz łaciny. Pełnił także posługę spowiednika w kilku zgromadzeniach zakonnych. W kwietniu 1984 wybrany prowincjałem Polskiej Prowincji Karmelitów Bosych, po zakończeniu kadencji w 1987 r. ponownie przeor w Czernej, a po triennium w 1990 r. po raz drugi

wybrany prowincjałem. Sporo uwagi poświęcił wówczas dziełu przeszczepiania karmelu terecjańskiego z Polski na Białoruś, Ukrainę i Słowację. Dekretem definitorium generalnego Zakonu Karmelitów Bosych z 6 IV 1993 Polska Prowincja pw. Ducha Świętego została podzielona na dwie: Krakowską i Warszawską. Objął wówczas urząd komisarza z zadaniem przygotowania Prowincji Krakowskiej do pierwszej w jej historii kapituły prowincjalnej. W trakcie obrad kapitulnych wybrany jej pierwszym prowincjałem. Osiadł wówczas w domu zakonnym w Krakowie-Prądniku Białym, gdzie pozostał do końca życia. W 1996 r. „cudownie” powrócił do zdrowia po pięcioletniej chorobie nowotworowej. Po zakończeniu posługi prowincjała kolejno wikariusz prowincjalny (1996–1999), przełożony domu zakonnego w Krakowie-Prądniku Białym (1999–2013), a także redaktor Wydawnictwa Prowincji Krakowskiej, cenzor, kronikarz, pierwszy radny konwentu oraz członek Prowincjalnej Komisji ds. Budownictwa – z jej ramienia nadzorował (1976–1983) budowę i wystrój kaplicy pw. św. Józefa Kalinowskiego w Czernej. Ponadto przez 9 lat kierował Bractwem Dzieciątka Jezus.

W 1981 r. rozpoczął kurs doktorancki na PWT w Krakowie. Ukończył go 17 VI 1982 publiczną obroną rozprawy doktorskiej, którą napisał pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Bolesława Przybyszewskiego nt. *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, uzyskując stopień doktora teologii ze specjalizacją sztuki kościelnej. Habilitował się 17 III 1984 na podstawie rozprawy *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605–1975* (Kraków 1979). Kolokwium habilitacyjne – pierwsze na Wydziale Historii Kościoła PAT – miało miejsce w pałacu arcybiskupów krakowskich (Kraków, ul. Franciszkańska 3). Prowadził zajęcia dydaktyczne ze sztuki kościelnej w WSD Karmelitów Bosych w Krakowie i na Wydziale Historii Kościoła PAT (później UPJPII), gdzie od 1985 r. pracował początkowo na pół etatu, a od 1993 r. na pełnym etacie jako kierownik Katedry Sztuki Kościelnej. Na podstawie uchwały senatu PAT z 27 I 1995 i wniosku Rady Naukowej Episkopatu Polski Centralna Komisja ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych

w Warszawie w dniu 30 XI 1998 nadała mu tytuł naukowy profesora nauk teologicznych.

Zmarł w Krakowie 9 IV 2013. Pochowany tamże w zakonnym grobowcu na białoprądnickim cmentarzu parafialnym parafii pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła. W krótkiej notce biograficznej o sobie, którą przygotował dla publikacji *Kto jest kim w Kościele* (1999), w rubryce „dewiza życiowa” umieścił dwie łacińskie sentencje: *Per aspera ad astra* oraz *Per Mariam ad Iesum*. Bez wątplenia najtrafniej streszczają one całe jego życie. Nie brakowało w nim ani kultu maryjnego, ani trudów i cierpień.

Uważany za jednego z najwybitniejszych historyków i znawców sztuki Zakonu Karmelitów Bosych na ziemiach polskich w XX w. Pozostawił znaczący dorobek naukowy obejmujący 31 publikacji książkowych i kilka broszur, 49 artykułów w opracowaniach zbiorowych i 51 w czasopismach naukowych, kilka pomniejszych komunikatów, był redaktorem kilkunastu prac naukowych. Ponadto opublikował kilka obszernych kazań i przemówień. Pozostawił kilka opracowań w maszynopisach. Cennym i wiekopomnym opracowaniem, które wyszło spod ręki o. Wanata, była publikacja *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory Karmelitów i Karmelitanek Bosych. 1605–1975* (Kraków 1979). Ponadto opracował mortuologium karmelitów bosych w Polsce. Przygotował dokumentację niezbędną do koronacji obrazów Matki Bożej Szkaplerznej w Czernej i w Berdyczowie oraz modlitewnik propagujący kult św. Józefa Oblubieńca NMP (Kraków 1982).

Pod jego kierunkiem powstało 21 licencjatów zawodowych, 71 prac magisterskich oraz 10 licencjatów kanonicznych. Wypromował 3 doktorów. Sporządził 20 recenzji licencjatów zawodowych, 107 prac magisterskich, 5 licencjatów kanonicznych oraz 3 recenzje prac doktorskich, 3 recenzje w przewodzie habilitacyjnym, 2 opinie o dorobku naukowym profesorów, a także około 20 recenzji i opinii wydawniczych.

Jako wybitny znawca dziejów karmelu i historyk sztuki służył bezinteresownie pomocą, radą i wskazówkami wielu badaczom dziejów wspólnot zakonnych – szczególnie karmelitów bosych i karmelitanek bosych, historykom i teologom. Wdzięczni uczniowie

i przyjaciele dedykowali o. Wanatowi w 2008 r. tom 10 „Folia Historica Cracoviensia” – czasopisma naukowego wydawanego przez Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1960 r. prowincjał o. Anzelm Gądek OCD skierował o. Wanata na specjalne szkolenia dla kościelnych archiwistów organizowane na KUL w związku z podjętymi przez Episkopat Polski przygotowaniami do obchodów milenium chrztu Polski. Decyzja prowincjała szła po linii zainteresowań młodego zakonnika, który pytany o swoje hobby wyliczał: historia sztuki, ikonografia maryjna, historia zakonu, archiwistyka i numizmatyka. Na lubelskie zajęcia wyjeżdżał z Czernej w latach 1960, 1961 i 1967. Ich dopełnieniem były eksternistyczne studia historyczne ze specjalizacją w archiwistyce na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ (1964–1969), zakończone uzyskaniem tytułu magistra historii.

W odpowiedzi na apel Episkopatu Polski dotyczący uporządkowania diecezjalnych i zakonnych archiwów zarząd prowincji obradujący 22 XI 1960 w Wadowicach erygował Archiwum Polskiej Prowincji Karmelitów Bosych z siedzibą w Czernej. Jego zorganizowanie zlecił o. Wanatowi, mianując go archiwistą prowincji. Posługę tę – powierzaną mu przez kolejnych przełożonych prowincjalnych – pełnił przez niespełna 52 lata do 13 V 2011.

Czas na prace archiwisty – obejmujące starania o odpowiednie pomieszczenie i wyposażenie dla archiwum oraz gromadzenie i opisywanie rozproszonych w różnych klasztorach prowincji archiwaliów i akt urzędowych – dzielił z innymi obowiązkami zakonnymi oraz duszpasterskimi. Nigdy jednak nie traktował archiwistyki jako zajęcia pobocznego. Zdając sobie sprawę z wartości karmelitańskiego dziedzictwa, wkładał w żmudną pracę archiwisty całe swoje serce. Przejął z kancelarii prowincjalnej w Warszawie i biblioteki prowincjalnej w Krakowie zbiory akt wytworzone w latach 1911–1948 oraz liczne rozproszone jednostki

archiwalne i dokumentację kancelaryjną z pozostałych klasztorów. Po uporządkowaniu całej zasób podzielił na cztery działy: (1) Dokumenty pergaminowe, papierowe i formularzowe (145 jednostek archiwalnych); (2) Zespoły archiwalne dotyczące poszczególnych klasztorów (34 zespoły); (3) Spuścizny zakonników (ok. 2 tys. jednostek archiwalnych); (4) Zbiory kartograficzne. Ogłosił drukiem *Katalog Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej* (Kraków 1999).

Z wielkim zaangażowaniem popierał powołanie na PAT (później UPJPII) Studium Archiwistycznego oraz Poddyplomowych Studiów z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa. Był jednym z głównych konsultantów programu kształcenia archiwistów dla specjalności Archiwistyka na tejże uczelni. Popierał inicjatywę opracowania *Słownika biograficznego polskich archiwistów kościelnych*.

C. Biografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o. Benignusa Wanata OCD do 2004 r. zamieszczono w dedykowanym mu tomie „Folia Historica Cracoviensia” 10:2004, s. 15–30. Od 2005 r. o. Wanat opublikował:

1. *Br. Bernardyn od Matki Bożej Królowej Polski OCD (Jan Berka), „Życie Karmelu”* 2005 nr 71, s. 113–121.
2. *O. Symplicjusz od św. Teresy od Dzieciątka Jezus OCD (Ireneusz Bałys), „Życie Karmelu”* 2005 nr 71, s. 121–126.
3. *400 lat fundacji Zakonu Karmelitów Bosych w Krakowie i jego rozwój w I. połowie XVII wieku w Polsce, [w:] Cztery wieki Karmelitów Bosych w Polsce 1605–2005*, red. A. Ruszała, Kraków 2005 s. 39–54.
4. *Paralelizm wartości ideowych, artystycznych i przestrzennych Eremitów OO. Kamedułów na Bielanych w Krakowie z Pustelnią Karmelitów Bosych w Czernej do końca XVIII wieku*, FHC 11:2005, s. 91–116.
5. *Portrety imaginacyjne i biogram św. Stanisława Szczepanowskiego w Kronice świata Hartmanna Schelda z końca XV wieku, [w:] Święty Stanisław biskup męczennik*, red. I. Płatowska-Sapetowa, Łańcut 2005, s. 451–482.

6. *Szkoły karmelitów bosych w Berdyczowie na Ukrainie (1796–1866)*, [w:] *Karmelici bosy w Polsce 1605–2005. Księga jubileuszowa*, red. C. Gil, Kraków 2005, s. 107–148.
7. *Świadectwo z XVIII wieku żywej tradycji i legendy o pokucie króla Bolesława Śmiałego w Osjaku*, [w:] *Święty Stanisław biskup męczennik*, red. I. Płatowska-Sapetowa, Łańcut 2005, s. 501–510.
8. *Tajemnice życia eremów na Bielanach i w Czernej*, Kraków 2005.
9. *Wspomnienie 42 rocznicy śmierci Sł. B. Pauli Zofii Tajber*. [Kazanie wygłoszone 28 maja 2005 r. w kaplicy Domu Generalnego Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa Pana w Krakowie], WPJ 2005 nr 2, s. 57–64.
10. *Wspomnienie 55 rocznicy ślubów wieczystych Sł. B. Pauli Zofii Tajber*. [Kazanie wygłoszone 11 kwietnia 2005 r. w kaplicy Domu Generalnego Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa Pana w Krakowie], WPJ 2005 nr 2, s. 47–52.
11. *Zbawcze wartości krzyża według przesłania św. Edyty Stein*, WPJ 2005 nr 3, s. 54–60.
12. *Znaczenie Chrztu świętego w życiu chrześcijanina*. [Homilia wygłoszona 8 lipca 2005 r. w 115 rocznicę śmierci Służebnicy Bożej Pauli Zofii Tajber w kaplicy Domu Generalnego Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa Pana w Krakowie], WPJ 2005 nr 3, s. 11–16.
13. *Architektura barokowa klasztorów w Małopolsce zbudowanych w XVII i XVIII w. według własnych przepisów zakonnych*, [w:] *Kultura intelektualna w zakonach polskich w XVII i XVIII w.*, red. M. Łobozek, Kraków 2006, s. 151–179.
14. *Działalność duszpasterska, oświatowa i charytatywna karmelitów bosych na Wołyniu, Podolu i Ukrainie od XVII do XIX wieku*, [w:] *Karmelitańskie Studia i Materiały Historyczne*, t. 1, red. P. F. Neumann, Poznań 2006, s. 147–180.
15. *Łaskami słynąca ikona Matki Bożej w Gudohajach na Białorusi*, Kraków 2006.
16. *Z dziejów zakonnego budownictwa barokowego w Małopolsce*, Kraków 2006.
17. *Gleczman Józef (Kamil od św. Sylwestra) OCD*, [w:] *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Opole 2007, s. 206–212.
18. *Lason Jan (Cyprian od św. Miachała) OCD*, [w:] *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Opole 2007, s. 242–245.
19. *Klasztor karmelitów bosych w Berdyczowie na Ukrainie*, Kraków 2007.

20. *Arcybractwo św. Józefa u karmelitów bosych w XVII i XVIII wieku w Krakowie*, [w:] *Introibo ad altare Dei. Księdzu Profesorowi Stefanowi Koperkowi CR z okazji 70-lecia urodzin i 45-lecia kapłaństwa*, red. S. Szczepaniec, J. Superson, J. Mieczkowski, Kraków 2008, s. 557–575.
21. *Dobry Pasterz*. [Kazanie wygłoszone 13 kwietnia 2008 r. z okazji 58 rocznicy ślubów wieczystych Służebnicy Bożej Pauli Zofii Tajber w kaplicy Domu Generalnego Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa Pana w Krakowie], WPJ 2008 nr 2, s. 30–31.
22. *Ideowe i artystyczne wartości obrazu Matki Bożej, namalowanego przez Adolfa Hylę, według projektu S[łużebnicy] B[ożej] Pauli Zofii Tajber*, FHC 14:2008, s. 209–219.
23. *Kult św. Józefa Oblubieńca NMP w Karmelitów Bosych w Poznaniu*, Poznań 2008.
24. *Maryjne sanktuarium w Piotrkowicach*, Kraków 2008.
25. *Papież modlitwy, oddania i zawierzenia. Rozmowa z o. Benignusem Wanatem OCD*, „Głos Karmelu” 2008 nr 6, s. 21–23.
26. *Wspomnienie Bierzmowania i przyjęcia misji głoszenia prawdy o życie Jezusa Chrystusa w duszach ludzkich*, WPJ 2008 nr 3, s. 18–20.
27. *„Złączeni węzłem przyjaźni w walce o wolność Ojczyzny, w heroicznej służbie Bogu i bliźniemu”. Św. Brat Albert i św. Rafał Kalinowski*, [w:] *Servus pauperum. W dwudziestopięciolecie beatyfikacji brata Alberta – Adama Chmielowskiego*, red. K. R. Prokop, K. Tunia, Kraków-Igołomia 2008, s. 85–100; wyd. 2. zm., Kraków 2010, s. 125–140; toż: Kraków 2008.
28. *Barokowe ołtarze i inne dzieła sztuki z pokarmelitańskiego kościoła śś. Michała i Józefa w bazylice franciszkanów w Krakowie i w innych kościołach*, [w:] *Karmelitańskie Studia i Materiały Historyczne*, t. 2, red. P. F. Neumann, Poznań 2009, s. 25–49.
29. *Homilia na odsłonięcie pamiątkowej tablicy przypominającej 65. rocznicę męczeńskiej śmierci o. Kamila Gleczmiana z Polanki Wielkiej. 14 czerwca 2009 r.*, „Wołyń i Polesie” 2009 nr 3, s. 4–8.
30. *Kazanie w Nowej Górze na odsłonięcie tablicy upamiętniającej 65. rocznicę męczeńskiej śmierci w Wiśniowcu br. Cypriana Jana Lasonia. 30 sierpnia 2009 r.*, „Wołyń i Polesie” 2009 nr 4, s. 4–13.
31. *Strażnicy wiary w godzinie próby. Br. Cyprian Jan Lasoń OCD i o. Kamil Józef Gleczman OCD*, Kraków 2009.
32. *Św. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)*, FHC 15–16:2009–2010, s. 55–75.

33. *Architektura i wyposażenie dolnego kościoła karmelitów bosych w Berdyczowie*, [w:] *Tempus est optimus magister vitae. Prace dedykowane Ojcu Profesorowi Wiesławowi Franciszkowi Murawcowi OFM*, red. A. K. Sitnik, Kraków 2010, s. 283–300.
34. *Historiografia karmelitów bosych w Polsce*, [w:] *Historia bliższa ludziom*, red. E. Wróbel, R. Szczurowski, Kraków 2011, s. 389–398.
35. *Papież modlitwy, zawierzenia i oddania. Rozmowa z o. Benignusem Wanatem OCD*, [w:] *Karmelitański Papież. Księga pamiątkowa z okazji beatyfikacji Jana Pawła II*, red. M. Zawada, Kraków 2011, s. 18–21.
36. *Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy u sióstr karmelitanek bosych we Lwowie i Kaliszu*, Kraków 2011.
37. *Wybrane przykłady z ikonografii św. Teresy od Jezusa*, „Itinera Spiritualia” 4:2011, s. 111–125.
38. *Wprowadzenie*, [w:] *Karmelitanki bose w Polsce w XIX i XX w. Wybór biografów*, red. W. K. Kiwior, Kraków 2012, s. 9–21.
39. *Wznowienie fundacji klasztoru karmelitów bosych pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Krakowie przy ul. Rakowickiej*, [w:] *Limen expectationis*, red. J. Urban, A. Witko, Kraków 2012, s. 407–417.
40. *Architektura i wyposażenie kościoła i kościoła karmelitów bosych w Wiśniczu*, FHC 19:2013, s. 119–132.
41. *Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej*, Kraków 2013.
42. *Rekonstrukcja pustelni św. Agnieszki karmelitów bosych w Czernej*, [w:] *Habent omnia tempora sua. Prace dedykowane ks. prof. dr. hab. Januszowi Wyciśle*, red. Z. Gogola, Kraków 2013, s. 587–605.
43. *Zarys rozwoju klasztorów karmelitanek bosych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1612–1782)*, [w:] *Czteryście lat karmelitanek bosych w Polsce. Wkład mniszek karmelitańskich w polską historię, kulturę i duchowość*, red. A. Smagacz, Kraków 2014, s. 30–44.

D. Biografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AKPZKB, sygn. PE 1, PE 8–31, Katalogi osobowe.
2. AKPZKB, sygn. PE/W 33–34, Akta personalne (o. Benignus Wanat).

Publikacje

1. *Ojciec Benignus Wanat z Frydrychowic* [Wywiad z o. Benignusem Wanatem na temat jego życia], „Zacheuszek” [Czasopismo parafii Radocza] 1998 nr 3, s. 14–18.
2. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele*, Warszawa 1999, s. 393.
3. J. Urban, *Curriculum Vitae o. prof. Benignusa Wanata*, FHC 10:2004, s. 11–13.
4. *Kazanie o. dr. Szczepana T. Praškiewicza OCD wygłoszone podczas Złotego Jubileuszu Kapłaństwa o. prof. dr. hab. Benignusa Wanata OCD we Frydrychowicach (21.06.2009)*, „Michael” [Czasopismo parafii we Frydrychowicach] 2009 nr 139, s. 2–5.
5. J. Marecki, *W służbie przeszłości i nauki. Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (dawniej Wydział Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie)*, Kraków 2012.
6. A. Witko, *Ojciec profesor Józef Benignus Wanat OCD (1934–2013)*, „Sacrum et Decorum. Materiały i Studia z Historii Polskiej Sztuki sakralnej” 2013, s. 186–188.
7. J. Zieliński, *O. Benignus od Chrystusa Króla – Józef Wanat (1934–2013)*, „Życie Karmelu” 2013 nr 122, s. 72–77.
8. E. Wanat, *O. Prof. dr hab. Benignus Józef Wanat OCD*, „Michael” [Czasopismo parafii we Frydrychowicach] 2014 nr 196, s. 6–10.
9. S. Praškiewicz, *In Memoriam! W hołdzie autorowi książki, śp. o. Benignusowi Józefowi Wanatowi OCD (1934–2013)*, [w:] B. Wanat, *Kult św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny u Karmelitów Bosych w Poznaniu*, wyd. 2, Poznań 2014, s. 7–10.
10. J. Zieliński, *W służbie Królowej Karmelu. Wspomnienie o ojcu Benignusie Wanacie*, „Głos Karmelu” 2014 nr 5, s. 22–24.

oprac. Jerzy Zieliński OCD

Witkowski Jerzy Franciszek, ks.

A. Życiorys

Jerzy Franciszek Witkowski, kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, ur. 25 V 1939, Bydgoszcz, syn Franciszka i Stanisławy Nowakowskiej. W 1960 r. ukończył Liceum Pedagogiczne w Bydgoszczy, w którym uzyskał świadectwo maturalne. W tym samym roku wstąpił do Prymasowskiego WSD w Gnieźnie. Przez 6 lat przygotowywał w nim się do kapłaństwa (1960–1966). Przyjął wówczas święcenia niższe: ostiariat i lektorat (20 X 1962), egzorcystat i akolitat (29 IX 1963) oraz święcenia wyższe – subdiakoniat (10 X 1965) i diakonat (13 XI 1965). Święcenia kapłańskie otrzymał 4 IV 1966 w katedrze gnieźnieńskiej z rąk prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego.

Duszpasterz w Czeszewie – ob. pow. wrzesiński (15 VI 1966–15 XII 1966), następnie w Mąkowsku – ob. pow. bydgoski (15 XII 1966–25 VI 1967), Inowrocławiu – parafia pw. św. Mikołaja (26 VI–15 X 1967), Orchowie – ob. pow. łaski (15 X–1 XII 1967), Kowalewie – Wielkopolska (1 XII 1967–1 IX 1968), Żninie – parafia pw. św. Marcina (1 IX 1968–1 VII 1969), Szubinie – parafia pw. św. Marcina (1 VII 1969–1 VII 1970), Strzelnie (1 VII 1970–1 VII 1972), Bydgoszczy – parafia pw. św. Wojciecha (1 VII 1972–1 VII 1974), Mroczy – ob. pow. nakielski (1 VII 1974–1 VII 1977), Rynarzewie – ob. pow. nakielski (1 VII–1 X 1977), Inowrocławiu – pw. św. Józefa (1 X 1977–1 VII 1983), Janikowie – pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (1 VII 1983–15 XII 1983). Mimo częstych translokacji w 1971 r. zdał egzamin proboszczowski, a w 1974 r.

podjął studia z zakresu prawa kanonicznego na ATK w Warszawie, które zwieńczył w 1979 r. obroną pracy magisterskiej nt. *Nauczanie religii w archidiecezji gnieźnieńskiej w latach 1945–1962 w świetle kościelnych i państwowych aktów prawnych*. W grudniu 1983 został proboszczem w Popowie Ignacewie (ob. pow. gnieźnieński). Funkcję tę sprawował do 1996 r. W trakcie swojej pracy duszpasterskiej szczególną troską otoczył powstały pod jego patronatem oddział Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży. 1 VII 1996 objął probostwo parafii w Szaradowie (ob. pow. nakielski). Zarządzał nią jednak krótko, bo już w roku następnym został skierowany do pracy w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, gdzie pracował do śmierci. Zmarł 30 VI 2011, pochowany na cmentarzu parafialnym w Popowie Ignacewie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Archiwista w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie od 28 VI 1997 ustanowiony na mocy dekretu metropolity gnieźnieńskiego abp. Henryka Muszyńskiego. W archiwum pracował do śmierci.

Do jego obowiązków należała obsługa kwerendzystów oraz praca w sekretariacie. Wyznaczoną pracę wykonywał sumiennie. Posiadał znaczną wiedzę z zakresu historii oraz wykazywał dobrą znajomość języka łacińskiego i niemieckiego, służył użytkownikom archiwum pomocą, a niejednokrotnie i radą. Przydatna okazywała się także jego wiedza dotycząca topografii poszczególnych parafii archidiecezji gnieźnieńskiej. Był z zamiłowania bibliofilem. Przez lata gromadził księgozbiór, z którego systematycznie korzystał, a który po jego nagłej śmierci został przekazany do Biblioteki Prymasowskiego WSD w Gnieźnie.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. Akta Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie, b. sygn., Kartoteka personalna. Ks. Jerzy Witkowski.
2. Akta Prymasowskiego WSD w Gnieźnie, Księga alumnów od 1958, poz. 1495 (Jerzy Witkowski).

Publikacje

1. M. Sołomieniuk, *Wspomnienie pośmiertne o ś.p. Ks. Jerzym Witkowskim*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 2011 nr 4, s. 725–726.
2. K. Śmigiel, *Sylwetki zmarłych dyrektorów i pracowników Archiwum Archidiecezjalnego i Muzeum Archidiecezji w Gnieźnie*, StG 25:2011, s. 457–458.

oprac. Łukasz Krucki

Wróbel Tomasz, ks.

A. Życiorys

Wróbel Tomasz, kapłan diecezji kieleckiej, ur. 15 XII 1908, Kuchary (ob. pow. pińczowski), syn Jakuba i Marianny Pluta. Do szkoły powszechnej uczęszczał najpierw (od 1 IX 1915) w rodzinnej miejscowości, a następnie (od 1 IX 1918) w położonym nieopodal Jurkowie. Po ukończeniu czterech oddziałów szkoły powszechnej kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum im. Hugona Kołłątaja w Pińczowie. Ukończył w nim tylko klasę szóstą, a następnie kontynuował dalszą naukę na szczeblu gimnazjalnym w Kielcach. 3 IX 1926 rozpoczął naukę w Liceum Humanistycznym przy Seminarium Duchownym w Kielcach. Ukończył w nim siódmą i ósmą klasę, przestając na złożeniu matury prywatnej. W 1928 r. rozpoczął studia w Seminarium Duchownym w Kielcach. Po otrzymaniu święceń kapłańskich (10 VI 1933) mianowany wikariuszem parafii w Sławkowie (ob. pow. będziński), a po 3 latach rozpoczął pracę na wikariacie w Kijach (ob. pow. pińczowski). 27 XI 1936 mianowany kapłanem norbertanek w Imbramowicach (ob. pow. olkuski). 23 X 1939 skierowany na wikariat do Chmielnika, zaś 10 VII 1941 mianowany wikariuszem, a po 2 miesiącach proboszczem parafii Podlesie (ob. pow. częstochowski). 18 I 1943 mianowany notariuszem Kurii Diecezjalnej w Kielcach, natomiast 24 IX 1945 prefektem w Prywatnym Żeńskim Liceum i Gimnazjum Sióstr Nazaretanek im. Królowej Jadwigi w Kielcach. W miesiąc później na prośbę przełożonej nazaretanek otrzymał nominację na moderatora Sodalicji Mariańskiej uczennic tegoż

liceum. Obowiązki te pełnił do likwidacji w 1961 r. szkoły średniej prowadzonej przez kieleckie nazaretanki. W latach 1946–1947 i 1961–1973 prowadził wykłady zlecone z historii Kościoła w WSD w Kielcach. W latach 1952–1957 pełnił obowiązki kanclerza w Kieleckiej Kurii Diecezjalnej, a w latach 1947–1972 członek Diecezjalnej Komisji Artystyczno-Budowlanej. Ponadto od 1946 r. aż do końca życia (z przerwą 1957–1964) bibliotekarz w WSD w Kielcach. Prace w bibliotece seminaryjnej należały, obok archiwalnych, do najbardziej absorbujących ks. Tomasza Wróbla.

Wieloletnia praca dla diecezji kieleckiej spotkała się z uznaniem ze strony władzy diecezjalnej. Ordynariusz kielecki bp Czesław Kaczmarek wyróżnił go 7 V 1957 godnością kanonika honorowego Kieleckiej Kapituły Katedralnej. 3 V 1963 bp Jan Jaroszewicz mianował go kanonikiem gremialnym tejże kapituły, a w 1975 r. został prałatem scholastykiem kapituły. W 1984 r. otrzymał godność Prałata Honorowego Jego Świątobliwości Jana Pawła II. W początkach 1983 r. złożył na ręce ordynariusza bp. Stanisława Szymeckiego rezygnację ze stanowiska archiwariusza diecezjalnego, która została przyjęta 16 III 1983. Wtedy ks. Wróbel przeniósł się do Domu Księży Emerytów w Kielcach. Było to koniecznością z racji rozwijającej się choroby nowotworowej nerek. Zmarł 4 VII 1985, pochowany na cmentarzu w rodzinnej parafii w Wiślicy.

Jego badania historyczne skupiały się wyłącznie na tematyce lokalnej. Główną domeną badań była historia Seminarium Duchownego w Kielcach. Owocem wieloletnich prac badawczych jest monumentalne opracowanie liczące tysiąc kilkaset stron maszynopisu, w którym autor pragnął przedstawić całokształt życia seminarium od jego założenia aż po czasy współczesne. Zdołał opublikować niewielkie zaledwie partie tej pracy w *Księdze jubileuszowej 1727–1977*, Kielce 1977 (*Dzieje Seminarium Duchownego w Kielcach na przestrzeni 250 lat istnienia*, s. 51–175; *Katalog rektorów, wicerektorów, ojców duchownych, profesorów i prefektów*, s. 445–476), którą należy uznać za dzieło jego życia. Pod koniec życia podjął pracę nad historią szkół katolickich w Kielcach. Jej efektem jest opracowanie zachowane w maszynopisie, liczące blisko sto stron, poświęcone szkołom katolickim w Kielcach (Szkoly

katolickie w Kielcach, Kielce [br.]), które pozostaje w maszynopisie. Ponadto opracowywał biografie kapłanów diecezji kieleckiej. Ostatnim tekstem, który wyszedł spod pióra ks. Wróbla, jest trzydziestostronicowy maszynopis, w którym ukazał dzieje archiwum diecezji kieleckiej (*Archiwum Diecezji Kieleckiej. Rys historyczny*, Kielce [br.]). Lista drukowanych i pozostających w maszynopisie publikacji ks. Wróbla liczy 55 pozycji.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

18 I 1943 mianowany notariuszem Kurii Diecezjalnej w Kielcach *cum speciali destinatione pro functionibus archivarii et muhere curam gerendi et invigilandi super Archivum Dioecesanum*. Praktycznie był pierwszym, który zorganizował diecezjalne archiwum. Głównym zadaniem, jakie stanęło przed nowo mianowanym archiwariuszem, było uzyskanie odpowiednich kwalifikacji zawodowych, co w czasie wojny nie było łatwe. Szczęśliwym przypadkiem jego nominacja zbiegła się chronologicznie z otwarciem w Kielcach tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich i zorganizowaniem jesienią 1943 r. tajnych kompletów na szczelbu uniwersyteckim. Wśród wykładowców znalazł się ks. prof. Józef Umiński. Pod jego kierunkiem ks. Wróbel rozpoczął studia historyczne. Po wojnie studiował historię Kościoła na UJ i tam uzyskał stopień magistra 29 XII 1947. Po zakończeniu działań wojennych ks. Wróbel był zmuszony przenieść zbiory archiwalne, które podczas wojny znajdowały się w budynkach poklasztornych na Karczówce pod Kielcami, do dwóch pomieszczeń w WSD w Kielcach. Szczupłe pomieszczenia nie nadawały się do normalnego funkcjonowania archiwum. Archiwalia były złożone od podłogi do sufitu. Napływały ciągle tzw. duplikaty ksiąg metrykalnych z parafii. Pogarszało to tylko stan lokalowy. Napływały również posyty akt kurialnych i sądowych. Praca w archiwum w tym czasie polegała na porządkowaniu dawnych zbiorów i dokonywaniu wpisów o zawartych małżeństwach w duplikatach ksiąg ochrzczonych. Pod koniec lat 60. przystąpiono do sporządzania katalogu zbiorów

archiwalnych. Prace te jednak musiały być przerwane ze względu na brak możliwości lokalowych. Po 1975 r. rozpoczęto budowę nowego pomieszczenia dla archiwum diecezjalnego. Przeniesieniem archiwum do wygodnych pomieszczeń zajął się już następca ks. Wróbla. Archiwum i biblioteka były miejscem systematycznej pracy badawczej ks. Wróbla.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Wróbla zestawiał ks. prof. dr hab. Daniel Olszewski: *Wróbel Tomasz (1908–1985)*, SPTK 8, s. 639–641.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADK, sygn. XW–51, Akta personalne. Ks. Wróbel Tomasz.

Publikacje

1. D. Olszewski, *Ksiądz Prałat Tomasz Wróbel (1908–1985) – archiwista i historyk Kościoła*, KPD 1985 nr 5, s. 365–373.
2. D. Olszewski, *Wróbel Tomasz*, SPTK 8, s. 639–641.
3. A. Kaleta, *Wróbel Tomasz*, [w:] *Bibliografia piśmiennictwa profesorów Seminarium Kieleckiego 1727–2001. Księga jubileuszowa*, oprac. D. Krześniak-Firlej, A. Kaleta, Kielce 2002, s. 483–487.

oprac. Ryszard Skrzyniarz

Zientarski Władysław, ks.

A. Życiorys

Zientarski Władysław, kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, ur. 6 VI 1916, Pleszew, syn Juliana i Eufemii Kress. W 1923 r. rozpoczął naukę w szkole powszechnej w rodzinnej miejscowości, a kontynuował edukację tamże w Państwowym Gimnazjum Humanistycznym im. Stanisława Staszica (1926–1928, 1931–1935). W latach 1928–1931 przebywał wraz z rodziną w Krotoszynie, wobec czego został zmuszony do zmiany szkoły. W 1935 r. zdał egzamin dojrzałości, po czym wstąpił do Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Gnieźnie. Studia seminaryjne z zakresu filozofii rozpoczął jesienią 1935 r. w Gnieźnie. W 1937 r. przeniósł się do Poznania, aby kontynuować studia teologiczne. Przerwał je wybuch II wojny światowej. Przez kilka pierwszych wojennych miesięcy przebywał w domu rodzinnym. W 1940 r. wraz z rodziną przesiedlony do obozu wysiedleńców Poznań-Główna, a następnie do Łodzi. W 1941 r. wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec. Do zakończenia wojny pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej w Tübingen, gdzie zajmował się katalogowaniem księgozbioru. W latach 1945–1947 kontynuował formację seminaryjną w Polskim Seminarium Duchownym w Rzymie oraz Papieskim Kolegium Polskim. Wówczas też studiował teologię w Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim oraz rozwijał swoje zamiłowanie w zakresie muzyki kościelnej. Był organistą w Instytucie Polskim, prowadził chór klerycki, uczęszczał na wykłady w Instytucie Pro Musica Sacra. W Rzymie ukończył również Scuola di Archivistica,

Paleografia e Diplomatica. W sierpniu 1947 powrócił do Polski i ponownie wstąpił do seminarium duchownego w Poznaniu, aby dokończyć studia seminaryjne. Świecenia kapłańskie otrzymał 21 II 1948 z rąk abp. Walentego Dymka.

Wikariusz parafii pw. św. Floriana w Żninie (1948–1949) i równocześnie prefekt w Miejskim Gimnazjum i LO, Średniej Szkole Zawodowej oraz w Publicznej Szkole Powszechnej. Następnie skierowany do pracy przy katedrze gnieźnieńskiej. Nadal udzielał się duszpastersko, choć zasadniczym jego zadaniem była praca w Bibliotece Katedralnej. W tym okresie mianowany członkiem Komisji Archidiecezjalnej ds. Śpiewu, Muzyki i Służby Liturgicznej. W 1951 r. przeniesiony do parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Toruniu-Podgórzu, a w 1952 r. skierowany na wikariat przy kościele pw. Zwiastowania NMP w Inowrocławiu. W lipcu 1953 ustanowiony administratorem dwóch parafii: w Dusznie (ob. pow. gnieźnieński) i Kruchowie (ob. pow. gnieźnieński), gdzie zapisał się jako gorliwy duszpasterz zabiegający o rozwój śpiewu liturgicznego oraz energiczny organizator. Uwidocznili się to szczególnie po pożarze kościoła w Kruchowie, gdy przystąpił do jego odbudowy. W 1957 r. prymas Stefan Wyszyński odwołał go z dotychczasowych funkcji i zlecił mu prowadzenie prac w Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Gnieźnie, a ponadto mianował go prokuratorem w seminarium gnieźnieńskim. To ostatnie stanowisko piastował tylko przez rok. Znacznie dłużej, bo przez 7 lat (1958–1965), prowadził dla alumnów zajęcia ze śpiewu kościelnego. W latach 1959–1965 był dyrektorem Chóru Prymasowskiego. Aktywnie włączał się ponadto w działalność różnych gremiów naukowych: Zarządu Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, SAP, Towarzystwa Polonia oraz Zespołu Muzeum Polonii w Gnieźnie. W latach 1981–1985 członek Społecznego Komitetu Odbudowy i Rekonstrukcji Pomnika Króla Bolesława Chrobrego usytuowanego przed katedrą gnieźnieńską. Jego praca i zaangażowanie szybko zostały dostrzeżone przez przełożonych. W ich efekcie otrzymywał różne godności i odznaczenia: 3 IX 1963 ustanowiony kanonikiem gremialnym Kapituły Metropolitalnej w Gnieźnie, a w 1991 r. otrzymał godność protonotariusza

apostolskiego (infułata). Wyniki jego działalności doceniły także różne organizacje i stowarzyszenia państwowe – został uhonorowany wyróżnieniami: medalem Stąd Nasz Ród (1985), medalem i dyplomem Towarzystwa Polonia (1986), medalem Za ochronę zabytków województwa poznańskiego (1988). Szczególnym wyrazem uznania dla jego osoby było przyznanie tytułu Gnieźnianin Roku 1988 oraz odznaki honorowej Za zasługi dla Miasta Gniezna (1989). Zmarł 30 IX 1991, pochowany na gnieźnieńskim cmentarzu pw. św. Piotra i Pawła.

Opublikował ponad 20 artykułów naukowych i popularnonaukowych, z czego 17 dotyczyło historii muzykologii, zamieszczanych głównie w publikacjach ukazujących się w serii wydawniczej *Z Dziejów Muzyki Polskiej* (z. 1–, Bydgoszcz 1960–) oraz w „*Naszej Przeszłości*” i „*Muzyce*”. Swoje zamiłowanie do muzyki propagował również na antenie telewizyjnej. W 1982 r. wystąpił w audycji *Milcząc, wołają* (TVP Poznań), przybliżając szerszej publiczności postaci ośmiu wielkopolskich muzyków z przełomu XVIII i XIX w., których partytury zachowały się w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie. Upowszechniał historię i zasób tegoż Archiwum oraz Biblioteki Kapitulnej (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 2). Najważniejszą z prac okazał się informator opracowany wraz z ks. Marianem Aleksandrowiczem (zob. Aleksandrowicz Marian) i Jadwigą Rył (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 1). Kilka prac pozostawił w maszynopisie, m.in. *Z przeszłości parafii Odrowąż* (Gniezno 1984).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Archiwista w Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Gnieźnie (1957–1960), organizator Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (od 20 XII 1960), mianowany dyrektorem (25 V 1961) przez prymasa Stefana Wyszyńskiego. Funkcję tę sprawował do śmierci.

Jako absolwent Scuola di Archivistica, Paleografia e Diplomatica w Rzymie został w 1957 r. skierowany przez prymasa Stefana Wyszyńskiego do pracy w Archiwum Kapituły Metropolitalnej

w Gnieźnie. Zapoznawszy się z jego stanem, jak i zgromadzonym zasobem, przystąpił do przekształcenia go w autonomiczne archiwum diecezjalne. Powzięte zamierzenie zrealizował w 1960 r. W roku następnym został jego pierwszym dyrektorem. Nominacja ta sprawiła, że samodzielnie mógł przystąpić do organizacji nowo utworzonej instytucji. Pierwszym etapem prac było przygotowanie odpowiednich pomieszczeń archiwalnych. Zadanie to było trudne, gdyż musiał odpowiednio zaadaptować użytkowane przez Archiwum Kapitulne pomieszczenia katedralne, jak i pozyskać nowe. Następnie przystąpił do skomasowania rozproszonych zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. Obok przechowywanego w Archiwum Kapitulnym zasobu archiwalnego obejmującego akta kapitulne, zbiory dokumentów, listów i muzykaliów zaczął od 1962 r. sukcesywnie włączać do niego akta Konsystorza Generalnego Gnieźnieńskiego, Trybunału Metropolitalnego, Seminarium Duchownego w Gnieźnie, Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie, Prymasów Polski (do 1939), a także archiwalia dostarczane przez proboszczów z poszczególnych parafii archidiecezji. Przechowywanie w jednym miejscu takiej ilości archiwaliów wymagało nieustannej troski o właściwe ich zachowanie, stąd też podejmował się ich konserwacji. Wiele prac wykonywał samodzielnie dostępnymi mu środkami. Troska o materialne dziedzictwo najstarszej polskiej archidiecezji sprawiła, że chętnie propagował o nim wiedzę. Czynił to na wielu płaszczyznach: przyjmując kwerendzistów, oprowadzając grupy wycieczkowe oraz organizując stałą wystawę zabytków piśmienniczych. Szczególną uwagę przykładał do aktywności pisarskiej, upowszechniając w ten sposób głównie archiwalia o charakterze muzycznym.

C. Biografia podmiotowa

Bibliografia prac ks. Zientarskiego została opublikowana przez ks. Dariusza Sobczaka: *Ks. Władysław Zientarski (1916–1991) – badacz dziejów muzyki polskiej od XV do XIX wieku*, Lublin 2008, s. 256–258. Zestawienie to nie uwzględnia jednak publikacji:

1. *Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie*, [w:] *Dzieje Poznania i województwa poznańskiego. Informator o materiałach archiwalnych*, t. 2, red. C. Skopowski, Warszawa 1982, s. 85–235 [współautorzy: M. Aleksandrowicz, J. Rył].
2. *Biblioteka Katedralna w Gnieźnie*, [w:] *Biblioteki Wielkopolski*, Poznań 1983, s. 186–197.
3. *Zarys dziejów parafii pod wezwaniem Ścięcia Św. Jana Chrzciciela w Pleszewie*, Pleszew 1994.

D. Biografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AAG, AKM III, sygn. 761 (ks. Władysław Zientarski).
2. Biblioteka KUL, Ł. Krucki, *Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne w Gnieźnie (1953–1992)*, Lublin 2011, s. 145–146 [mps].

Publikacje

1. D. Idaszak, *Ksiądz infułat Władysław Zientarski*, „Przewodnik Katolicki” 1992 nr 7, s. 12–13.
2. D. Idaszak, *Szafarz uśmiechu i dobroci – wspomnienie o ks. infułacie Władysławie Zientarskim (1916–1991)*, „Odpowiedzialność” 1992 nr 18–19, s. 24–25.
3. *Ks. Zientarski Władysław*, [w:] *Kanonicy Kapituły Katedry Gnieźnieńskiej 1918–2009*, red. B. Czyżewski i K. Wętkowski, Gniezno 2010, s. 205–211.
4. J. Nadoliński, W. Występski, *Gnieźnianin Roku 1988 – Ksiądz kanonik Władysław Zientarski*, [w:] *Gnieźnianie 1984–2008*, Gniezno 2011, s. 33–37.
5. J. Rył, M. Aleksandrowicz, *Zientarski Władysław 1916–1991*, [w:] *Słownik Bibliotekarzy Wielkopolskich 1918–2000*, red. F. Łozowski, Poznań 2001, s. 184–186.
6. D. Sobczak, *Ks. Władysław Zientarski (1916–1991) – badacz dziejów muzyki polskiej od XV do XIX wieku*, Lublin 2008.
7. K. Śmigiel, *Sylwetki zmarłych dyrektorów i pracowników Archiwum Archidiecezjalnego i Muzeum Archidiecezji w Gnieźnie*, StG 25:2011, s. 452–455.
8. *Zientarski Władysław*, [w:] *Encyklopedia Gniezna i Ziemi Gnieźnieńskiej*, red. A. W. Mikołajczak, Gniezno 2011, s. 701–702.

Informacje o autorach

Krzysztof Aleksander (o. Ireneusz) Bednarek OFM (ur. 1949) – w 1969 r. wstąpił do WSD Zakonu Braci Mniejszych Prowincji Świętej Jadwigi, święcenia kapłańskie przyjął w 1975 r. Absolwent Podyplomowego Studium Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Sekretarz prowincjalny (1994–2012), archiwista, kronikarz, dyrektor Biblioteki Głównej Prowincji. Od marca 2013 prowadzi posługę duszpasterską w Dolnośląskim Centrum Chorób Serca Medinet i Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym we Wrocławiu.

Maria Dębowska – dr hab., prof. KUL, zasłużony pracownik Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, autorka informatorów archiwalnych, licznych publikacji poświęconych archiwistyce kościelnej, dziejom Kościoła katolickiego na kresach wschodnich I i II Rzeczypospolitej oraz historii klasztoru norbertanek w Imbramowicach. Członek rady naukowej oraz redakcji półrocznika „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”.

Anna Domin (ur. 1988) – absolwentka filologii polskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Studiów Podyplomowych z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, tamże doktorantka na Wydziale Historii

i Dziedzictwa Kulturowego. Zainteresowania naukowe: kostiumologia, czasopiśmiennictwo kobiece z XIX i pierwszej połowy XX w., literatura XIX i XX w. ze szczególnym uwzględnieniem problematyki winy i odpowiedzialności za zbrodnie nazistowskie w polskiej prozie powojennej.

Hieronim Fokciński SI (ur. 1937) – dr, absolwent filologii klasycznej i historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz historii Kościoła Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego (Pontificia Università Gregoriana) w Rzymie. Pełnił funkcję Dyrektora Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie. W 2009 r. odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski za zasługi w upowszechnianiu wiedzy o historii Kościoła w Polsce, za popularyzowanie polskiej kultury oraz działalność na rzecz społeczności polskiej we Włoszech. W 2013 r. otrzymał stopień doktora *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. W ciągu prawie 20 lat pracy przygotował materiał dowodowy, który przyczynił się do ogłoszenia ok. 40 beatyfikacji i kanonizacji. Autor licznych publikacji naukowych.

Ks. Piotr Górecki (ur. 1975) – kapłan diecezji gliwickiej, dr nauk humanistycznych w zakresie historii. Absolwent Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (2003–2007). Adiunkt przy katedrze historii Kościoła i Patrologii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, członek Rady Programowej na kierunku Kulturoznawstwo na tymże Wydziale, koordynator Biblioteki Teologicznej w Gliwicach oraz kierownik Archiwum Kurii Diecezjalnej w Gliwicach. W badaniach podejmuje tematy dotyczące dziejów Kościoła katolickiego na Śląsku w okresie nowożytnym i najnowszym. Sięga do problematyki dotyczącej wzmożonej aktywności duszpasterskiej i stowarzyszeniowej w okresie przekształceń industrialnych na Górnym Śląsku. W dorobku naukowym posiada prace dotyczące historii parafii, miejsc pielgrzymkowych, duchowieństwa i osób szczególnie zasłużonych w historii Górnego Śląska.

S. Mirosława Czesława (M. Teresa) Górńska CSFN (ur. 1943) – absolwentka Dwuletniej Szkoły Pielęgniarskiej w Warszawie, filologii polskiej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie, duchowości na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim (Pontificia Università Gregoriana) w Rzymie oraz Podyplomowego Studium Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Dyrektorka Prywatnego Liceum Ogólnokształcącego Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu w Warszawie (1983–1992). Archiwistka w archiwum prowincjalnym zgromadzenia. Prowadzi badania nad dziejami Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu.

Piotr Kamiński (ur. 1973) – absolwent Wydziału Teologicznego (1994–1999) oraz Studium Podyplomowego z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa (2009–2011) na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, także doktorant na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego. Archiwista w Archiwum Bernardynów w Krakowie. Zajmuje się dziejami polskich prowincji Zakonu Braci Mniejszych.

S. Jadwiga Kisielewska SM (ur. 1939) – absolwentka filologii polskiej Wydziału Humanistycznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie (1963). Od 1964 r. w Zgromadzeniu Sióstr św. Wincentego à Paulo, gdzie pełniła liczne obowiązki, m.in. prowadziła działalność wychowawczą i pracę katechetyczną oraz była odpowiedzialna za formację zakonną. Od 1999 r. odpowiedzialna za Archiwum Prowincji Warszawskiej Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia Świętego Wincentego à Paulo.

S. Marta Komborska BDNP (ur. 1972) – służebniczka starowiejska, absolwentka historii Wydziału Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (1998–2003). Archiwistka Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, autorka artykułów dotyczących historii Zgromadzenia w XX w.

Ks. Łukasz Krucki (ur. 1980) – kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, dr nauk humanistycznych z zakresu historii Kościoła. Absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, od 2011 r. pracownik Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Prowadzi badania nad historią Kościoła XIX–XX w. ze szczególnym uwzględnieniem dziejów archidiecezji gnieźnieńskiej i katolickiego szkolnictwa wyższego w Polsce. Autor licznych publikacji naukowych z zakresu historii.

S. Jadwiga Monika Kupczewska SSCJ – absolwentka Wydziału Historii Kościoła (ob. Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego) Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, także doktorantka na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego oraz wykładowczyni w Studium Podyplomowym z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa. Archiwistka i kustosz Archiwum Głównego Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego oraz Muzeum św. J. S. Pelczara w Krakowie. Autorka publikacji dotyczących dziejów zgromadzenia.

Maksymilian Kuśka (ur. 1981) – dr nauk humanistycznych, absolwent Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Kierownik Archiwum i Biblioteki Bonifratrów w Cieszynie (od 2007), nauczyciel w cieszyńskich szkołach średnich (od 2011). Autor publikacji z zakresu historii zakonu bonifratrów w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem zakonnej prowincji austriacko-czeskiej oraz prowincji śląskiej, jak również publikacji z zakresu historii najnowszej.

Ks. Dariusz Majewski, dr, dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Płocku i Biblioteki WSD w Płocku. Autor publikacji z zakresu historii oraz inwentarzy archiwalnych. Nieetatowy pracownik Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

S. Anna Mamona SM (ur. 1961) – od 1981 r. w Zgromadzeniu Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (Prowincja Chełmińsko-Poznańska). Absolwentka Dwuletniego Studium

Katechetycznego przy Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu (1985) oraz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (2000). M.in. ofisowa seminarium (1991–1997), następnie sekretarka prowincjalna (1997–2008; od 2014) i asystentka Prowincji (2006–2015) oraz archiwistka prowincjalna (od 2010).

Ks. Józef Marecki (ur. 1957) – prof. dr hab., absolwent Wydziału Historii Papieskiej Akademii Teologicznej (ob. Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie), tamże wykładowca (od 1990), kierownik Katedry Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii, kierownik Studium Podyplomowego z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa. Wykładowca historii w seminariach duchownych. Pracownik IPN (2006–2016), członek Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej (od 2016). Wiceprezes (2004–2008) i prezes Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych (2008–2012), wiceprezes Polskiego Towarzystwa Teologicznego (1996–2008) i kierownik Sekcji Historycznej tegoż towarzystwa (1992–2016); członek innych towarzystw naukowych. Autor licznych publikacji z zakresu historii i archiwistyki.

Magdalena Marosz – absolwentka historii ze specjalnością archiwalną na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracownik Archiwum Narodowego w Krakowie. Od 2000 r. jest członkiem Międzynarodowego Instytutu Archiwistyki (International Institute for Archival Science) z siedzibą w Trieście i Mariborze. W latach 2002–2008 pełniła obowiązki przewodniczącej Centralnej Komisji Metodycznej przy Naczelnym Dyrektorze Archiwów Państwowych. W latach 2006–2012 dyrektor Archiwum Państwowego w Krakowie. Prowadzi zajęcia z zakresu archiwistyki na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie oraz na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Autorka licznych publikacji z zakresu teorii i metodyki archiwalnej, a także publikacji źródłowych.

Ks. Anasztazy Nadolny (ur. 1937) – prof. dr hab.; absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Dyrektor Archiwum Diecezjalnego

w Pelplinie. Wykładowca historii Kościoła w WSD w Pelplinie, w punkcie konsultacyjnym ATK (UKSW) w Gdyni i Tczewie oraz w WSD Księżych Chrystusowców w Poznaniu. W latach 2001–2010 pracownik i wykładowca Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ceniony badacz przeszłości, autor licznych publikacji naukowych z zakresu historii. Członek towarzystw naukowych oraz redakcji czasopism naukowych oraz członek Komisji Nauki i Wiary Konferencji Episkopatu Polski (mian. 1997). Zainteresowania naukowe oscylują wokół dziejów diecezji chełmińskiej – pelplińskiej, biografistyki diecezjalnej oraz archiwistyki. Laureat wielu nagród za działalność na polu naukowym.

Ks. Jan Pietrzykowski SDB (ur. 1954) – dr hab. (2008), prof. UKSW, absolwent WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą oraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. M.in. wykładowca w WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Kutnie-Woźniakowie (1988–1992), Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łodzi i od 1995 r. w Łądzie, na Papieskim Wydziale Teologicznym Sekcja Bobolanum w Warszawie (1996–2001), dyrektor Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Warszawskiej w Warszawie (od 1999), pracownik dydaktyczno-naukowy na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (od 2008). Prowadzi badania na temat dziejów Towarzystwa św. Franciszka Salezego w Polsce oraz historii zakonów w Polsce; autor publikacji naukowych.

Marcin Franciszek Rdzak (ur. 1987) – absolwent archiwistyki na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, tamże doktorant. Archiwista, redaktor czasopisma „Rotulus” poświęconego tematyce archiwalnej. Znawcza działalności kancelarii zakonnych i prawa archiwalnego w krajach anglosaskich.

Ryszard Skrzyniarz – dr hab., prof. KUL; kierownik Katedry Biografistyki Pedagogicznej w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana

Pawła II. Prowadzi badania nad biografistyką pedagogiczną, oral history, life history, historią wychowania, etnopedagogiką, pedagogiką katolicką, pedagogiką religii, historią zakonów. Organizuje cykliczne konferencje naukowe: *Współczesne przestrzenie edukacyjne biografistyki* i *Biografie codzienności* oraz wydaje serię Biblioteka Katedry Biografistyki Pedagogicznej. Autor licznych prac naukowych.

Szymon Sulecki (ur. 1975) – dr nauk humanistycznych, absolwent Wydziału Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej (ob. Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II) w Krakowie. Archiwista i bibliotekarz zbiorów specjalnych w klasztorze karmelitów dawnej obserwy (tzw. trzewickowych) w Krakowie na Piasku. Zainteresowania naukowe koncentruje wokół historii zakonu karmelitów ze szczególnym uwzględnieniem karmelitów polskich. Podejmuje problematykę bibliotek i archiwów karmelitańskich oraz dokumentów, pieczęci, herbów i biografistyki karmelitańskiej. Autor publikacji naukowych z powyższych zagadnień.

Agnieszka Szmerek – mgr lic. historii, absolwentka Wydziału Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej (ob. Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II) w Krakowie oraz Studium Archiwistycznego. Wieloletnia archiwistka, początkowo związana głównie ze wspólnotami franciszkańskimi; od 2009 r. archiwistka w archiwum Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów w Krakowie. Uczestniczy w pracach Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych, m.in. członek Komisji Rewizyjnej (2012–2016). Zainteresowania naukowe oscylują wokół historii życia konsekrowanego w Polsce i zagadnień archiwistycznych. Autorka publikacji naukowych z zakresu historii.

Ks. Artur Świeży SDB (ur. 1973) – mgr historii, doktorant w Zakładzie Antropologii Historycznej (w Instytucie Historii) Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kierownik Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Krakowskiej w Krakowie; duszpasterz. Autor publikacji z zakresu historii salezjańskiej i dziejów regionalnych.

Ks. Władysław Piotr Wlazlak – dr hab., prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego, kierownik Katedry Historii Prawa i Studiów Europejskich Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prezes Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych (2012–2016), wieloletni dyrektor Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie (2003–), gdzie zorganizował archiwum cyfrowe. Autor licznych publikacji naukowych.

S. Barbara Rut Wosiek FSK (1932–2017) – mgr filologii polskiej, mgr teologii; absolwentka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1955), Uniwersytetu Marksistowsko-Leninowskiego (1961–1962) oraz Akademii Teologii Katolickiej (1972). W latach 1955–1964 redaktor PWN (red. filologii polskiej, redakcja Encyklopedii Powszechnej PWN). Równoległe pełniła różne funkcje w zgromadzeniu (formacja, biblioteka) oraz w Kościele – m.in. jako członek Komisji Episkopatu do Realizacji Uchwał Soborowych i Komisji Charytatywnej Episkopatu. Autorka licznych artykułów w prasie katolickiej oraz redaktor naczelna miesięcznika Duszpasterstwa Niewidomych „Credo” (1990–1999). Odpowiedzialna za archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Laskach (1990–2010).

O. Jerzy Zieliński OCD (ur. 1966) – licencjat (kanoniczny) z bioetyki na Milltown Institute of Theology and Philosophy w Dublinie (1994); archiwista Krakowskiej Prowincji Zakonu Karmelitów Bosych (od 2011). Autor ponad 20 publikacji książkowych z dziedziny duchowości, hagiografii i historii karmelitańsko-terezjańskiej, m.in. *Walka duchowa. Filary świętyni serca* (2004¹, 2009²), *Jak się modlić? Porady świętych Karmelu* (2006¹, 2009²), *365 dni ze świętymi Karmelu* (2007¹, 2010²), *Piękno ukryte w prostocie. Życie służebnicy Bożej Kunegundy Siwiec OCDS* (2010), *Serce szeroko otwarte. Życie sługi Bożego ojca Rudolfa Warzechy OCD* (2011), *Karola Wojtyły karmelitańskie spotkania* (2016) oraz licznych artykułów, zwłaszcza z zakresu duchowości.

Wykaz biogramów i ich autorów

Aleksandrowicz Marian (1935–2010) – opr. Łukasz Krucki

Bonczol Józef (1934–2012) – opr. Piotr Górecki

Brumirski Gerard (o. Gerard od Matki Bożej Bolesnej) SchP (1933–2009) – opr. Agnieszka Szmerek

Buba Jan o. Innocenty od Męki Pańskiej) SchP (1909–1984) – opr. Agnieszka Szmerek

Czech Irena Bronisława (s. Lucjana) ŚlNSJ (1935–2003) – opr. Jadwiga Monika Kupczewska ŚlNSJ

Czyżewski Florentyn (1872–1950) – opr. Maria Dębowska

Dąbrowski Kazimierz (1908–1987) – opr. Anastazy Nadolny

Dudek Antoni (o. Lotar) OFM (1912–1983) – opr. Ireneusz Bednarek OFM

Gadacz Jan Ludwik (1916–1985) – opr. Józef Marecki

Grenda Anna (s. Ligoria) ŚlNSJ (1920–2003) – opr. Jadwiga Monika Kupczewska ŚlNSJ

Janocha Franciszek (o. Albin) OFM^{Cap} (1912–2001) – opr. Józef Marecki

Jurczak Helena (s. Anna) SM (1911–1998) – opr. Jadwiga Kisielewska SM

Kolak Waław Michał (1923–2007) – opr. Józef Marecki, Szymon Sułecki

Kołodziejczak Antoni SDB (1909–1977) – opr. Jan Pietrzykowski SDB

Kraziewicz Brygida SM (1929–2011) – opr. Anna Mamona SM

Kudryk Stefania (s. Teofila) BDNP (1904–1985) – opr. Marta Komborska BDNP

Kuzak Zygmunt SDB (1901–1988) – opr. Artur Świeży SDB

Librowski Stanisław (1914–2002) – opr. Maria Dębowska

Liedtke Antoni August (1904–1994) – opr. Anastazy Nadolny

- Lobołek Marcin Tomasz (o. Maksymilian) OH (1953–2006) – opr. Maksymilian Kuśka
- Majewski Jan Kanty (o. Franciszek Salezy) OFM (1893–1963) – opr. Piotr Kamiński
- Martusewicz Janina (s. Maria Noela) CSFN (1905–2003) – opr. M. Teresa Górka CSFN
- Mąkowski Władysław Tomasz (1885–1945) – opr. Dariusz Majewski
- Mizera Stefan (1924–2002) – opr. Władysław Piotr Wlazlak
- Panske Piotr Paweł (1863–1936) – opr. Anastazy Nadolny
- Patykiewicz Walenty (1903–1980) – opr. Władysław Piotr Wlazlak
- Pest Czesław Mirosław (1964–2006) – opr. Łukasz Krucki
- Pitala Adam (o. Adam od Najświętszego Serca Jezusowego) SchP (1918–2002) – opr. Agnieszka Szmerek
- Polkowski Ignacy (1833–1888) – opr. Anna Domin
- Radoń Sławomir (1957–2011) – opr. Magdalena Marosz
- Reczek Eugeniusz SI (1917–1971) – opr. Hieronim Fokciński SI
- Ronge Ernest (1781–1849) – opr. Anastazy Nadolny
- Rudziński Szymon (o. Antoni), OFM (II poł. XVII w. –1744) – opr. Anna Domin
- Szachno Jadwiga (s. Vianneya Idalia od Woli Bożej) FSK (1915–1990) – opr. Barbara Rut Wosiek FSK
- Szafarski Michał (1930–2013) – opr. Artur Świeży SDB
- Sieracka Ludwika Placyda SM (1899–1978) – opr. Anna Mamona SM
- Szępnik Władysław (o. Augustyn od Niepokalanej) SchP (1905–1963) – opr. Agnieszka Szmerek
- Tatara Leonard Mikołaj OFM (1904–1994) – opr. Marcin Franciszek Rdzak
- Tomaszewski Bronisław (o. Alfons) OCarm (1915–1997) – opr. Szymon Sulecki
- Świda Andrzej (1905–1995) – opr. Jan Pietrzykowski SDB
- Wanat Józef (o. Benignus od Chrystusa Króla) OCD (1934–2013) – opr. Jerzy Zieliński OCD
- Witkowski Jerzy Franciszek (1939–2011) – opr. Łukasz Krucki
- Wróbel Tomasz (1908–1985) – opr. Ryszard Skrzyaniarz
- Zientarski Władysław (1916–1991) – opr. Łukasz Krucki

Wykaz skrótów

- AAG – Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie
ABMK – „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 33– : 1976–
abp – arcybiskup
ACz – „Almanach Częstochowy”
ADK – Archiwum Diecezjalne w Kielcach
adm. – administracja
ADP – Archiwum Diecezjalne w Pelplinie
AE – „Archiva Ecclesiastica. Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych”
AG BDNP – Archiwum Generalne Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej
Maryi Panny Niepokalanie Poczętej (archiwum służebniczek starowiejskich)
AG FSK – Archiwum Generalne Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic
Krzyża w Warszawie
AG OFMJ – Archiwum Główne Zakonu Braci Mniejszych Prowincji św. Jadwigi
we Wrocławiu
AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych
AGŚLNSJ – Archiwum Główne Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego
w Krakowie
AKKr – Archiwum Karmelitów na Piasku w Krakowie
AKMCz – Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie
AKPZKB – Archiwum Krakowskiej Prowincji Zakonu Karmelitów Bosych
AKrPK – Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów w Krakowie
ANPW – Archiwum Nazaretanek Prowincji Warszawskiej Zgromadzenia Sióstr
Najświętszej Rodziny z Nazaretu w Warszawie
APBK – Archiwum Prowincji Bernardynów w Krakowie

- APPBW – Archiwum Polskiej Prowincji Bonifratrów w Warszawie
APPZP – Archiwum Prowincji Polskiej Zakonu Pijarów w Krakowie
ArUPJPII – Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
ASIK – Archiwum Salezjańskiej Inspektorii Krakowskiej w Krakowie
ASIW – Archiwum Salezjańskie Inspektorii Warszawskiej w Warszawie
ASMCh – Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Chełmnie [Archiwum Zgromadzenia
Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w Chełmnie]
ASMW – Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Warszawie
ATK – Akademia Teologii Katolickiej
AU – Akademia Umiejętności
AUJK – Archiwum Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
AWF – Akademia Wychowania Fizycznego
BDNP – Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej
bł. – błogosławiony
bp – biskup
CM – Congregatio Presbiterorum Saeculorum Missionis – Zgromadzenie
Księży Misjonarzyvel Misjonarze Wincentego à Paulo (misjonarze lazaryści)
CSFN – Congregatio Sororum Sacre Familiae de Nazareth – Zgromadzenie
Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu (nazaretanki)
CzWD – „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”
DENES – *Diccionario Enciclopedico Escolapio*, t. 2: *Biografias de escolapios*,
Salamanca 1983; t. 5: *Escolapios en Polonia y Lituania*, Salamanca 1983
diec. – diecezja
dr hab. – doktor habilitowany
dr – doktor
ed. – edycja, edytor
EK – *Encyklopedia katolicka*, t. 3–, Lublin 1979–
FHC – „Folia Historica Cracoviensia”
fot. – fotografia, fotografie
FSK – Sorores Franciscas Ancillae Crucis – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek
Służebnic Krzyża (franciszkanek z Lasek)
GN – „Gość Niedzielny”
il. – ilustracja
im. – imienia, imieniem
Instytut ABMK – Instytut Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne na KUL

- IPN–KŚZpNP – Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
- IWKR – Instytut Wyższej Kultury Religijnej
- k. – karta
- kard. – kardynał
- KL Auschwitz – Konzentrationslager Auschwitz (niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady na terenie Oświęcimia i kilku pobliskich miejscowości założony w roku 1940)
- kol. – kolumna
- KPD – „Kielecki Przegląd Diecezjalny”
- KPDK – „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura”
- KRA – „Krakowski Rocznik Archiwalny”
- ks. – ksiądz
- KSW I – *Księża społecznicy w Wielkopolsce 1894–1919. Słownik biograficzny*, t. 1: A–H, Gniezno 1992
- KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
- LDR – *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*, t. 1, red. nauk. J. Myszor, Warszawa 2002; t. 2, red. nauk. J. Myszor przy współudziale J. Żurka, Warszawa 2003; t. 3, red. nauk. J. Myszor przy współudziale J. Żurka, Warszawa 2006.
- LO – Liceum Ogólnokształcące
- m.in. – między innymi
- mgr – magister, magisterium
- mps – maszynopis
- NKWD – Народный комиссариат внутренних дел СССР (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych ZSRS)
- NMP NP – Najświętsza Maryja Panna Niepokalanie Poczęta
- NP – „Nasza Przeszłość”
- np. – na przykład
- nr – numer
- NSD – Niższe Seminarium Duchowne
- o. – ojciec
- ob. – obecnie
- OCarm – Ordo Fratrum Beatæ Mariæ Virginis de Monte Carmelo – Zakon Braci Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel (karmelici dawnej obserw *vel* karmelici trzewickowi)

- OFM – Ordo Fratrum Minorum – Zakon Braci Mniejszych (bernardyni, franciszkanie, franciszkanie śląscy, reformaci)
- OFM^{Cap} – Ordo Fratrum Minorum Capucinatorum – Zakon Braci Mniejszych Kapucynów (kapucyni)
- OH – Ordo Hospitalarius Sancti Joannis de Deo – Zakon Szpitalny Świętego Jana Bożego (bonifratrzy *vel* bracia miłosierni)
- ok. – około
- oprac. – opracował, opracowanie
- OSBU – *Die Opfer des Stalinismus in Bethen und Umgebung in den Jahren 1945–1956. Dokumentation eines Verbrechens*, red. J. Drabina, Dortmund 2002
- Ośrodek ABMK – Ośrodek Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne na KUL
- PAN – Polska Akademia Nauk
- PAT – Papieska Akademia Teologiczna
- PAU – Polska Akademia Umiejętności
- PCK – Polski Czerwony Krzyż
- PeS – „Pietas st Studium”
- PKa 1 – *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, cz. 1: A–K, oprac. J. R. Bar, Warszawa 1981
- poł. – połowa
- popr. – poprawione
- pow. – powiat
- poz. – pozycja
- PRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa
- prof. – profesor
- PSB – *Polski słownik biograficzny*, t. 20, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975; t. 25, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980; t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983; t. 30, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987; t. 33, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991–1992; t. 41, Warszawa–Kraków 2002; t. 42, Warszawa–Kraków 2003–2004.
- pseud. – pseudonim
- PTH – Polska Towarzystwo Historyczne
- PTT – Polskie Towarzystwo Teologiczne
- pw. – pod wezwaniem
- PWT – Papieski Wydział Teologiczny
- r. – rok
- red. – redaktor
- rkps – rękopis

- RP – Rzeczypospolita Polska
s. – siostra, strona
SAK – Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych
SAP – Stowarzyszenie Archiwistów Polskich
SchP – Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum
– Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych
(pijarzy)
SDB – Societas Sancti Francisci Salesii; Societas Don Bosco – Towarzystwo
Świętego Franciszka Salezego (salezianie)
SI – Societas Iesu – Towarzystwo Jezusowe (jezuici)
SłNSJ – Zgromadzenie Sióstr Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego (sercanki)
SM – Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo
SP – Szkoła Podstawowa
SPM – „Sacrum Poloniae Millenium. Rozprawy – szkice – materiały historyczne”
10–:1964–
SPPF – *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich*, red. H. E. Wyczawski, War-
szawa 1981
SPTK – *Słownik polskich teologów katolickich 1981–1983*, t. 1–4, red. H. E. Wy-
czawski, Warszawa 1981–1983; t. 5–7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983;
t. 8–9, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995–2006
StG – „Studia Gnesnensia”
StP – „Studia Pelplińskie”
SWł – „Studia Włocławskie”
sygn. – sygnatura
śp. – świętej pamięci
św. – święty
t. – tom
tł. – tłumacz, tłumaczenie
TNT – Towarzystwo Naukowe w Toruniu
tr. – tego roku
TVP – Telewizja Polska
tzw. – tak zwane
UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
UB – Urząd Bezpieczeństwa
UJ – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
UKSW – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ul. – ulica

UMCS – Uniwersytet im. Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

UMK – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

UPJPII – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ur. – urodzona, urodzony

UW – Uniwersytet Warszawski

w. – wiek

WHiDK – Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego

WPJ – „W Promieniach Jezusa”

WSD – Wyższe Seminarium Duchowne

WSP – Wyższa Szkoła Pedagogiczna

WT – Wydział Teologiczny

wyd. – wydanie

z. – zeszyt

zm. – zmarł, zmarła

zob. – zobacz

ZSRS – Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich

ZTNT – „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu”

Indeks osób

Nazwiska i imiona osób, których biogramy zamieszczono w *Słowniku*, wyróżniono **tlustym drukiem**, a autorów publikacji – *kursywą*.

- Aleksandrowicz Aleksander 13
Aleksandrowicz Marian ks. 13–19, 194, 196, 205
Andraszek Edmund 156
Antonelli Giovanni 156
Augustynik Piotr ks. 118
Bałys Ireneusz (o. Symplicjusz od św. Teresy od Dzieciątka Jezus) OCD 180
Bańkowski Piotr 81
Bańkowski Stanisław ks. 81
Bar Roman (o. Joachim) OFMConv 113, 161, 210
Barcińska Maria 99
Bareła Stefan bp 116
Barełkowska Karolina 19
Bednarek (o. Ireneusz) OFM 45, 197, 205
Bednorz Herbert bp 25
Bender Ryszard 132
Bendig Gertruda 25
Berchmans Jan św. 141
Berka Jan (br. Bernardyn od Matki Bożej Królowej Polski) OCD 180
Bertram Adolf kard. 43
Bielawska Elżbieta 115
Bielski Szymon SchP 17, 30
Biskup Marian 113
Biskupski Stefan ks. 132
Bogdziewicz Henryk SchP 127
Bogusz Adam 62

- Bojakowska Jadwiga Cyryla BDNP 72
Bojanowski Edmund 72
Bolz Bogdan 17, 18
Bonczol Florian 20
Bonczol Gertruda 20
Bonczol Józef Florian 20–24, 205
Bornowski T. 145
Borowska Barbara 142
Borrella Jan SchP 125
Brandys Maria 74
Bronisława bł. 59, 63
Brumirski Gerard (o. Gerard od Matki Bożej Bolesnej) SchP 25–28, 33, 157, 205
Brumirski Wiktor 25
Bruździński Andrzej M. ks. 93
Brzęk Zdzisław SDB 164
Brzozowski Tomasz ks. 118
Buba Jan (o. Innocenty od Męki Pańskiej) SchP 25, 29–33, 127, 156, 157, 205
Buchholz Franz 113
Cebula Paulina 43
Chmielewski Marek T. 67
Chmielowski Adam (br. Albert) św. 182
Chomętowski Jan 141
Cichowski Mikołaj 136
Cisek Janusz 136
Cwołek Klaudia 23
Cygan Marian OFMCap 49
Cywińska Julia 102
Czacka Elżbieta 158, 159
Czacka Elżbieta FSK 161
Czajeczka Bogusława 134, 136
Czajka Stanisław bp 106
Czartoryski August ks. 163
Czech Irena Bronisława (s. Lucjana) SiNSJ 34–35, 205
Czech Leon 34
Czeska z Maciejewskich Zofia bł. 59
Czyżewski Bogdan 196
Czyżewski Florentyn ks. 36–39, 205
Dalbor Edmund kard. 121
Dąbrowska Eugenia 172
Dąbrowski Jan 40
Dąbrowski Kazimierz ks. 40–42, 68, 116, 205
Dębiński Józef ks. 83
Dębowska Maria 39

- Dębowska Maria 83, 142, 197, 205
Długołęcki Józef SDB 76
Długosz Teofil ks. 173
Długowska Bożena SM 58
Dobosz Anna 125
Domin Anna 132, 149, 197, 206
Drabina Jan 22, 23, 137, 210
Duchniewski Jerzy (o. Florian) OFMCap 49
Dudek Antoni (o. Lotar) OFM 43–45, 205
Dudek M. Deodata SLSNJ 35
Dudek Piotr 35, 43
Dukała Jan CM 69, 151
Dunajski Jarosław 42
Dymek Walenty abp 193
Dzwonkowski Roman SAC 39
Eckmann Augustyn ks. 90
Fedorowicz Aleksander ks. 159
Fedorowicz Tadeusz ks. 159
Feliksiak Elżbieta 102
Feliński Zygmunt Szczęsny abp 129, 130
Fenicki F. Stanisław 141
Filarowski F. zob. Reczek Eugeniusz SI 138, 141, 142
Fiutak Stefan 123
Flak M. Bożena CSFN 101
Flisik Małgorzata 89, 90
Fokciński Hieronim SI 141, 142, 198, 206
Frejlich Andrzej 17
Frenzl Johann ks. 22
Freyberg Elżbieta 84
Gad Mirosława 32
Gadacz Adam 46
Gadacz Jan Ludwik (o. Kornel, pseud. Ludwik Porowski, Maciej Sobolewski) OFMCap 46–49, 55, 205
Galus Adam 124
Garstka Maria 46
Garycka Janina 63
Gawlikowski Alojzy SchP 25
Gądek (o. Anzelm) OCD 179
Gigilewicz Edward 132
Gil Czesław 180
Giner Severino 32
Gleczman Józef (Kamil od św. Sylwestra) OCD 181
Gleczman Kamil OCD 182

- Glemma Tadeusz ks. 47, 116, 173
Glemp Józef kard. 16, 91, 120
Gloger Zygmunt 135
Gogola Zdzisław OFMConv 183
Goliński Zdzisław bp 106, 116
Górecki Piotr ks. 24, 198, 205
Górny Jerzy CM 69, 151
Górska M. Teresa 102, 199, 206
Grabowski Ambroży 62, 63
Grenda Anna (s. Ligoria) SİNSJ 50–51, 205
Grenda Marcin 50
Gromnica Grzegorz 24
Grzebień Ludwik SI 142, 211
Grzybowski Michał ks. 105
Hartman John J. 51
Henryk Likowski ks. 84
Hewner Helena 150
Hoppen-Zawadzka Jadwiga 102
Idaszak Danuta 196
Iwaskiewicz Jacek 65
Izajasz Boner 59
Jabłońska Maria Bernardyna bł. 59
Jacewicz Wiktor 78, 171
Jan Opolski „Kropidło” książę 84
Jan Paweł II papież 6, 16, 24, 121, 179, 183, 184, 189, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203
Jan XIII papież 86
Janczak Tadeusz 109
Janocha Franciszek (o. Albin) OFMCap 52–55, 205
Janocha Jan 52, 55
Januszewski Paweł (o. Hilary) OCarm bł. 59
Jarnuszkiewicz Czesław gen. 136
Jasionek Stanisław ks. 108
Jawor Zofia 169
Jop Franciszek bp 162
Jurczak Helena (s. Anna) SM 56–58, 205
Jurczak Józef 56
Kachel Józef OFM 98
Kaczmarek Czesław bp 189
Kaczmarek Tomasz ks. 83
Kaczyński Lech 135
Kadeja (o. Bonawentura) SchP 126
Kaleta Andrzej 191

- Kalinowski Rafał św. 182
Kamiński Piotr 98, 199, 206
Kaniewska Irena 133
Karczmarek Czesław bp 104
Karlińska Marianna 79
Karolewicz Grażyna 83
Kaszuba Alojzy (o. Serafin) OFMCap 41, 54
Kętrzyński Wojciech 111
Kicielińska Maria 71
Kisielewska Alicja 102
Kisielewska Jadwiga SM 58, 199, 205
Kiwior Wiesław Kazimierz OCD 183
Klepacz Michał bp 160
Kłoczowski Jerzy 57, 159
Koczorowska Grażyna 19
Koj Bernard ks. 23, 24
Kolak Ludwik 59
Kolak Wacław Michał 59–64, 136, 137, 174, 205
Kolanko Aniela 52
Kołodziejczak Antoni SDB 65–67, 205
Kołodziejczak Stanisław 65
Komborska Marta BDNP 73, 199, 205
Konarski Stanisław SchP 26, 27, 30, 68
Konieczna Ewa 89
Kopczyński Onufry SchP 30
Koperek Stefan CR 181
Kopernik Mikołaj 129, 133, 197, 199, 202, 212
Kopiec Jan bp 83, 146
Korczoł Antoni ks. 22
Korniłowicz Władysław ks. 159
Kostków rodzina 105
Kościszko Tadeusz 30
Kowalczyk Józef abp 24
Kowalski Kazimierz Józef bp 41, 87
Kozal Michał bp 83
Kozłowska Aniela Maria 161
Kracik Jan ks. 132
Krajewska M. Immolata CSFN 100
Krajewski Mirosław 105
Kralka Bartłomiej 32
Krawczyk Wojciech SDB 164
Krawczyński Wiesław 55
Krawiec Jan SDB 78

- Kraziewicz Brygida SM** 68–70, 151, 205
Kraziewicz Teofil 68
Kress Eufemia 192
Krochmal Jacek 51
Królik Ludwik ks. 92
Krucki Łukasz ks. 19, 124, 187, 196, 200, 205, 206
Kruszyk Bernadeta 19
Krynicky Władysław bp 115
Kryskich rodzina 105
Krześniak-Firlej Danuta 191
Kubina Teodor bp 115
Kuc Kazimiera CSFN 101
Kucharski Hieronim Stefan OCD 63
Kudryk Michał 71
Kudryk Stefania (s. Teofila) BDNP 71–73, 205
Kujawski Witold ks. 82, 83, 122
Kujot Stanisław ks. 111
Kumor Bolesław ks. 86, 89
Kuntz Anna Dorota 143
Kupczewska Monika (s. Jadwiga) SłNSJ 35, 51, 200, 205
Kurek Ewa 51
Kuś Jan ks. 64
Kuśka Maksymilian 93, 200, 206
Kuzak Piotr 74
Kuzak Zygmunt SDB 74–78, 163, 205
Kuźmak Krystyna 141
Kwiatkowska Maria Irena 142
Lagosz Kazimierz ks. 167
Lasoń Jan (Cyprian od św. Miachała) OCD 181, 182
Leszczyńska Maria SM 58, 69, 151
Librowski Józef 79
Librowski Stanisław ks. 73, 79–83, 160, 205
Liedtke Antoni August ks. 84–90, 113, 145, 205
Liedtke Józef 84
Linetty Jakub 132
Łobacz Małgorzata 142
Łobozek Jan 91
Łobozek Marcin Tomasz (o. Maksymilian) OH 91–93, 181, 206
Łobozek Marta 91
Łozowski Franciszek 18, 196
Łukaszewicz Olgierd 137
Łukowska Konstancja 103
Majewska Czesława 34

- Majewski Dariusz ks. 105, 200, 206
Majewski Jan Kanty (o. Franciszek Salezy) OFM 94–98, 206
Makowski Karol ks. 118
Maladyn Stanisława 106
Mamona Anna SM 70, 152, 200, 205, 206
Mandziuk Józef ks. 32, 211
Marecki Józef ks. 9, 49, 55, 62, 64, 136, 137, 184, 201, 205
Mariankowski Ignacy ks. 118
Marosz Magdalena 137, 201, 206
Marszałek Józef SDB 77, 164
Martusewicz Antoni 99
Martusewicz Janina (s. Maria Noela) CSFN 99–102, 206
Martusewicz Zofia 100
Maślanka Franciszek ks. 126
Mazurek Adam 24
Mąkowski Wawrzyniec 103
Mąkowski Władysław Tomasz (pseud. Tomasz Ogończyk) ks. 103–105, 206
Methner Marta 55
Mieczkowski Janusz ks. 181
Mikołajczak Aleksander W. 18, 196
Mikołajczyk Gabriela 15
Mikołajczyk Maria 68
Minkiewicz Władysław 100
Mirek Agata s. 70
Mirek Florentyna 138
Mirewicz Jerzy 141
Mizera Stanisław 106
Mizera Stefan ks. 106–109, 206
Modelska Władysława 65
Mross Henryk ks. 42, 90, 113
Mroziewicz Leszek 18
Muniak Lucyna 124
Murawiec Wiesław Franciszek OFM 182
Musiał Jacek 64
Musolf Katarzyna 110
Muszyński Henryk abp 14, 122, 186
Myszor Jerzy ks. 209
Nadoliński Jerzy 196
Nadolny Anastazy ks. 42, 89, 90, 113, 114, 145, 146, 201, 205, 206
Nalewaja Hubert ks. 21
Nawoj (o. Archanioł) OFM 95
Nawrocka Czesława 13
Neumann Piotr Franciszek OCD 181, 182

- Nowaczyk Józef 123
Nowak Stanisław bp 107, 108
Nowak Zbigniew 113
Nowakowska Stanisława 185
Nowakowski Wacław OFM^{Cap} 47
Nowowiejski Antoni bp 104
Obertyński Zdzisław ks. 86, 89
Ogończyk Tomasz zob. Mąkowski Władysław Tomasz ks. 103
Okoniewski Stanisław Wojciech bp 84, 87, 112
Oleś Henryk ks. 21
Olszewski Daniel ks. 191
Osiecki Jakub 165
Otto Teresa SM 70
Paluszkiewicz Felicjan SJ 142
Panske Ignacy 110
Panske Piotr Paweł ks. 87, 110–114, 145, 206
Pasiciel Stanisław 18
Patykiewicz Piotr 115
Patykiewicz Walenty ks. 115–119, 206
Paweł VI papież 116
Pawłowski Leon Ignacy ks. 118
Pecche Tadeusz ks. 118
Pest Czesław Mirosław ks. 16, 120–124, 206
Pest Stanisław 120
Pietrzykowski Jan SDB 67, 168, 202, 205, 206
Pikor Aleksander OCarm 175
Piłsudska Maria 136
Piotrowicz Idalia 158
Piotrowski Isabell von 18
Piszc Edmund bp 88, 89
Pitala Adam (o. Adam od Najświętszego Serca Jezusowego) SchP 27,
125–128, 206
Pitala Jan 125
Pius XII papież 86
Platowska-Sapetowa Inga 180, 181
Pluta Marianna 188
Podeszwa Paweł 18
Polak Grzegorz 184
Polak Wojciech 18
Polkowski Ignacy (pseud. Prawdzicki Stefan) ks. 129–132, 206
Polkowski Wawrzyniec 129
Pomorzant Anastazy SchP 30
Porowski Ludwik zob. Gadacz Jan Ludwik (o. Kornel) OFM^{Cap} 46, 48

- Praškiewicz T. (o. Szczepan) OSD 184
Prawdzycki Stefan zob. Polkowski Ignacy ks. 129
Prokop Krzysztof K. 182
Przybyszewski Bolesław ks. 177
Przykucki Marian bp 41
Pyltarczak Balbina 56
Radoń Adam 135
Radoń Anna 135
Radoń Krystyna 135
Radoń Sławomir 62, 133–137, 206
Radoń Wojciech 135
Radoński Karol bp 79, 81
Randt Erich 137
Rdzak Marcin Franciszek 171, 202, 206
Reclawa 59
Reczek Eugeniusz SI (pseud. F. Filarowski) SI 138–142, 206
Reczek Wojciech 138, 141
Ricciardi Antoni OFM 100
Ronge Franciszek 143
Ronge Jerzy Ernest 112, 143–146, 206
Rosentreter Augustyn bp 110
Rospond Stanisław bp 46, 126, 153, 172
Rozenek Jacek 137
Różański Mieczysław ks. 124
Rudzińska Ewa 147
Rudziński (Rudzieński) Szymon (o. Antoni) OFM 147–149, 206
Rudziński Mateusz 147
Rulka Kazimierz ks. 82, 83
Ruszała Andrzej OCD 180
Rutkowska Magdalena 129
Rył Jadwiga 16, 18, 194, 196
Sapieha Adam S. kard. 154
Schenk Anna 20
Schenk Urszula 20
Schletz Alfons CM 29
Sedlag Anastazy J. bp 144, 146
Semkowicz Władysław 60
Siedliska Franciszka 100, 102
Sieracka Ludwika (s. Placyda) SM 70, 150–152, 206
Siewierska Anna 102
Sikorska Augusta SM 58
Sitnik Aleksander K. OFM 182
Siwiek Paweł SJ 141

- Skopowski Czesław* 16, 196
Skórzewskich rodzina 131
Skrzynecki Piotr 63
Skrzyniarz Ryszard 142, 191, 202, 206
Słowikowski Tadeusz 32
Smagacz Arkadiusz OCD 183
Smoliński (o. Eligiusz) OFM 95
Sobczak Dariusz ks. 196
Sobocik Barbara 23, 24
Sobolewski Maciej zob. Gadacz Jan Ludwik (o. Kornel) OFM Cap 46
Sokołowski Edward OFM 95
Sołomieniuk Michał ks. 19, 187
Sossalla Jan P. ks. 21
Stachowicz Damian SchP 30
Stachowski Franciszek Ksawery 63
Staczyńska Janina 102
Stanisław Kostka św. 104
Stanisław ze Stolca Stolicensis 63
Stasiewicz-Jasiukowa Irena 33, 157
Steinberg Katarzyna Zofia 161
Stępnik Władysław (o. Augustyn od Niepokalanej) SchP 153–157, 206
Stopniak Franciszek ks. 120
Strzelczyk Jerzy 18
Strzeszewski Czesław 106
Sulecki Szymon 64, 175, 203, 205
Superson Jarosław ks. 181
Szachno Jadwiga (s. Vianneya Idalia od Woli Bożej) FSK 158–161, 206
Szachno Wincenty 158
Szafarski Adam 162
Szafarski Michał SDB 162–165, 206
Szczawiński Paweł 132
Szczepaniec Stanisław ks. 181
Szczesio Antonina 50
Szczurowski Rafał ks. 183
Szelążek Adolf Piotr bp 36
Szmerek Agnieszka 28, 33, 128, 157, 203, 205, 206
Szteinke Janusz (o. Anzelm) OFM 148, 149, 171
Szweykowscy Anna i Zygmunt 30
Szymański Józef ks. 83
Szymecki Stanisław bp 189
Szymon z Lipnicy bł. 30, 59
Ślęzak Władysława 24
Śmigiel Kazimierz ks. 16, 19, 120, 123, 124, 187, 196

- Śmigielski Adam bp* 78
Śmigiera Krzysztof ks. 22
Śródka Andrzej 132
Świda Andrzej SDB 66, 166–168, 206
Świda Tadeusz 166
Świeży Artur SDB 78, 165, 203, 205, 206
Świętosław Milczący 59
Tajber Paula Zofia 181, 182
Tatara Leonard Jan (o. Mikołaj) OFM 169–171, 206
Tatara Stanisław 169
Tirone Piotr SDB 74
Tomaszewski Bronisław (o. Alfons) OCarm 172–175, 206
Tomaszewski Leon 172
Tomczak Andrzej 89, 113
Tunia Krzysztof 182
Tylus Stanisław ks. 38
Tymieniecki Kazimierz 41
Tyranowski Jan 162, 163
Tyranowski Leopold 163
Umiński Józef ks. 190
Urban Jacek ks. 183, 184
Urbański Stanisław ks. 108, 109
Waga Teodor SchP 30
Walkusz Jan ks. 114
Wałdowska Marta 40
Wanat Franciszek 176
Wanat Józef (o. Benignus od Chrystusa Króla) OCD 176–184, 206
Warzocha Helena 162
Wądrzyk Maria 176
Weitz Zygmunt bp 94
Westwalewicz Nulla Lucyna 161
Wętkowski Krzysztof 196
Wideł Anna 59
Wieczorek Jan bp 24
Wilczyński Leszek ks. 16, 19, 123, 124
Witko Andrzej ks. 183, 184
Witkowski Franciszek 185
Witkowski Jerzy Franciszek ks. 185–187, 206
Witkowski Jerzy ks. 187
Wizenna 59
Włazlak Władysław Piotr ks. 109, 118, 119, 204, 206
Wojas Zbigniew 61
Wojcieszak Bogumił 17

- Wojtyła Karol kard. 35, 176, 204
Wojtyniak Teodozja 120
Wolak (o. Kasjan) OFM Cap 54
Wolnicki Paweł ks. 109, 118, 119
Wosiek Barbara Rut FSK 161, 204, 206
Woś Jan 78, 171
Woczyńska z Walickich Benedykta Wiesława 161
Wójcik Zbigniew SDB 164
Wróbel Andrzej SchP 30
Wróbel Elżbieta nazaretanka 183
Wróbel Jakub 188
Wróbel Tomasz ks. 188–191, 206
Wrzeszcz Maciej 17
Wybult Franciszek 105
Wycisło Janusz ks. 183
Wyczawski Hieronim E. OFM 88, 95, 98, 211
Występski Walerian 196
Wyszyński Stefan kard. 13, 15, 81, 139, 140, 159, 161, 167, 185, 193, 194, 200
Zaborowski Ignacy SchP 30
Zahajkiewicz Marek ks. 82
Zawada Marian OCD 183
Zawadzka Julia 166
Zborowski Samuel 133, 136
Zieliński Jerzy OCD 184, 204, 206
Zieliński Zygmunt ks. 16
Zientarski Julian 192
Zientarski Władysław ks. 16, 18, 192–212, 206
Związek Jan ks. 108, 109, 117, 118
Żebrowski Tadeusz ks. 105
Żurek Waldemar Witold SDB 38
Żurek Jacek 209
Żywczyński Mieczysław ks. 13, 14, 16

Spis treści

Wstęp	5
Biogramy polskich archiwistów kościelnych	11
Informacje o autorach	197
Wykaz biogramów i ich autorów	205
Wykaz skrótów	207
Indeks osób	213

Wychodząc naprzeciw potrzebom środowiska archiwistycznego, zdecydowano się przygotować *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*. Do współpracy nad upamiętnieniem życia i działalności wielu zapomnianych postaci, które swoje życie zawodowe, ambicje i pasje poświęciły pracy w archiwach kościelnych zaproszono archiwistów i historyków. Na ręce redaktora wpłynęło wiele biografów zmarłych archiwistów. Część z nich (45 biografów) zamieszczono w tomie pierwszym *Słownika*. Następne zostaną opublikowane w jego kolejnych tomach redagowanych według systemu holenderskiego. Zgodnie z przyjętym schematem przygotowano biografy archiwistów, uwypuklając ich działalność na polu archiwalnym. Ponadto dodano literaturę podmiotową (tylko pozycje drukowane) i przedmiotową dotyczącą danej osoby – z podziałem na archiwalia i publikacje drukowane oraz fotografię prezentowanego archiwisty. Ponadto dołączono wstęp, wykaz skrótów, wykaz biografów i ich autorów, indeks osób oraz biografy autorów poszczególnych not biograficznych (fragment wstępu).

ISBN 978-83-7643-134-5

9 788376 431345